

www.e-rara.ch

Omnes quae extant D. Hieronymi Stridonensis lucubrationes

Hieronymus, Sophronius Eusebius

Basileae, [1536-1538]

Universitätsbibliothek Basel

Shelf Mark: FM1 II 1-6

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-62470>

Commentarii Bedae in parabolas Salomonis falso Hieronymo attributi

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

COMMENTARII BEDAE IN PARABOLAS Salomonis falso Hieronymo attributi.

Arabola Salomonis filij David regis Israel. *ἡ παραβολα* Grace, Latine dicuntur similitudines.

Quod huic libro uocabulum Salomon ob id imposuit: ut sciret altius, & non iuxta literam tantum nos intelligere debere quae dicit. In quo dominum significat per parabolas turbis fuisse locuturum. Salomon autem nomine proprio, & pacifico regni sui statu, regnum Christi & ecclesiae perenne denunciat: de quo scriptum est: Multiplicabitur eius imperium: & pacis non erit finis: super solum David sedebit, & super regnum eius. Sicut & templi constructione ac dedicatione, adificationem sanctae ecclesiae, quae tempore resurrectionis in aeternum dedicatur, insinuat. Nam & ipse saluator filius esse David, & rex spiritualis Israel, etiam turbarum testimonio, quae ciuitatem Hierosolymam ueniēti cum palmarum ramis & laudibus occurrere declaratur. Notandum autem quod in uulgata editione pro parabolis, quae Hebraice *מִשְׁלֵי* uocantur *παροιμια* id est, proueria dicuntur. Sed nec ipsum nomen abhorret a uero. Quae enim parabola recte nuncupatur, quia occulta sunt: possunt non incongrue etiam proueria uocari: quia talia sunt quae merito sapissime ore colloquentium uersari ac memoria debeant retineri. Nam & proueria plerumque tam obsecrare dicuntur, ut merito eadem possint etiam parabolarum nomine notari: domino attestante, qui ait: Hac in prouerbis locutus sum uobis: Venit hora cum iam non in prouerbis loquar uobis, sed palam de patre annuntiabo uobis. Quid autem utilitatis parabola Salomonis conferant, sacramento tituli monstratur cum subditur.

A Ad sciendam sapientiam & disciplinam. Sapientia autem & disciplinam scire est, quomodo recte credere, qualiter secundum id uiuere oportet quemque quod ueraciter constat didicisse: quod intentionem cordis dirigere, quid operando gerere conueniat nosse. Quod autem adiungit. **C** Ad intelligenda uerba prudē. &c. Monet eos quos imbuat: ut non solum sapientiam quam semel ipsi perceperint amplecti: & disciplinam uirtutum quam cognouerint, sciant inferuire: sed etiam uerbis prudentium, quibus ad perfectiora proficiant, libenter auscultare: & hac solerter intelligere curent. **D** Iusticiam, & iudicium, & aequitatem. In iusticia, actio recta: in iudicio, discretio boni & mali: in aequitate uero rectitudo mentis intelligitur. Iusticia est in his quae secundum regulam ueritatis bene operamur. Iudicium in illis quae recta discretione cum proximis agimus. Aequitas in eo, cum sincera intentione, deo soli in his quae recte gerimus uel iudicamus, placere contendimus. **E** Ut detur paruulis astutia: adolescenti scientia, & intellectus. Paruuli dicuntur sensu simplices: adolescentes uero in fide & opere proficientes. Paruulos dicit eos qui nuper sapientiae aurem ac commodare coeperant. Adolescentem, qui aliquantum iam in eius audicione profecit. Et ideo fortasse paruulos plurali numero, adolescentem appellat singulari: quia doctrina sapientiae, quos diuersis animi motibus, diuersis uiuendi moribus deditos suscepit, in unam uirtutis perfectionem erudiendo prouehit, de quibus iure dicatur:

Multitudinis credentium erat cor unum, & anima una. C. Ut detur, inquit, paruulis astutia, subtilitas cautela. Haec etenim rudibus & incipientibus est necessaria: per quam sophismatum dinoscere & cauere uersutiam possint: ne falsorum fraudibus argumentorum abducantur a simplicitate uerae sapientiae quae ducit ad uitam. Adolescenti scientia & intellectus: quia qui prudenter declinat falsa, consequenter scita ueritatis percipiet. Haecenus praetitulatio, hinc iam ipse textus parabolarum incipit. **F** Audiēs sapiens sapientior erit. Quia sapientiae amator extitit Salomon: qui optione sibi data, sapientiam petijt & accepit: pulchre initium parabolarum suarum a sapientia sumit. Quod autem

Act. 4. f

PARABOLAE

PARABOLAE Salomonis filij David regis Israel. Ad sciendam sapientiam, & disciplinam. Ad intelligenda uerba prudentiae, & suscipiendam eruditionem doctrinae. Iusticiam, & iudicium, & aequitatem. Ut detur paruulis astutia: adolescenti, scientia & intellectus. Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. Animaduertet parabolam & interpretationem, uerba sapientum, & aenigmata eorum.

Timor

(ait) sapientem cum audierit uerbum, sapientiores effici: ostendit neminem in hac uita sapientem fieri posse: cuius sapientia nequeat augeri. Semperque moris esse sapientium: ut dictis maiorum, aliquando etiam minorum auscultet: & quicquid in eis utilitatis audierint, ad se replicet, suorumque in corde recondant. Denique audiuit sapiens minor maiorem, regina Saba Salomonem, & sapientior reddijt. Audiuit Moyses socerum, multo inferiorem sublimior: & sapientior redditus est. Audierunt discipuli Christum: & spiritum sapientiae percipere meruerunt. Audiuit Nicodemus: audiuit Gamaliel: audiuit discipulus eius tunc Saulus, nunc apostolus Paulus, sapientes utique uerbum euangelij: & sapientiores sunt facti. Qui etiam Paulus cum ad tertium coelum raptus, audisset ea quae non licet hominibus uerba loqui, nihilominus ad terram reuersus aiebat: Quia ex parte cognoscimus, & ex parte prophetauimus. Cum autem uenerit quod perfectum est, euacuabitur quod ex parte est. **G** Et intelligens gubernacula possidebit. Nemo se de sua iactet scientia: quia qui sapientium uerba crebro audire & intelligere negligit, uitam suam rite gubernare non nouit. Quanto magis alieno regimini praefici nequit, qui seipsum ad patrum disciplinam subicere contempsit. Quod ergo ait: Audiēs sapiens sapientior erit: ad cognitionem rerum quae per sapientiam noscuntur respicit. Quod uero addit: Et intelligens gubernacula possidebit: ad rectitudinem uitae, quae per eandem sapientiam discitur uel docetur, peruenit. Et pulchre principium parabolarum principio congruit tituli: quod ita se habet: Parabola Salomonis filij David regis Israel, ad sciendam sapientiam & disciplinam. **H** Animaduertet parabolam & interpretationem, uerba sapientum & aenigmata eorum. Animaduertere, est animum illuc uertere, hoc est sensus in id quod legitur, intendere: Parabola est comparatio ex dissimilibus rebus: aliud enim in superficie sonat: & aliud intellectu innuit. Aenigma est quaestio obscura, quae difficile intelligitur nisi aperiatur: ut illud in libro Iudicum: De comedente exiit cibus: & de forte egressa est dulcedo. Animaduertet parabolam & interpretationem, uerba sapientum, & aenigmata eorum. Hoc discipulis se humiliter audientibus, ipsa quae eos in carne apparēs erudiebat sapientia donauit: ut & suas parabolas, quae turbae nequibant intelligere: & prophetarum ac legis aenigmata, id est obscura dicta spiritualiter animaduertere, ac suis auditoribus dilucidare ualerēt: sed & sequentibus ecclesiae magistris, eadem intelligentiae spiritualis arcana pie quaerentibus, ac pulstantibus referat.

D
3. Reg. 10. d
Exod. 18. d
Matt. 13. e
Ioan. 3. d
Act. 5. f
22. d

1. Cor. 13. c

Iudicum 14. c

AA 2 Timor

A ¶ *Timor domini principium scientiæ.* Duo sunt timores domini: prior seruilis, qui principium scientiæ uel scientiæ uocatur. Secundus amicalis, qui perfectiorem scientiam comitatur. Timor seruilis, principium scientiæ est: quia quisquis post errorem delictorum sapere incipit: primo, timore

1. Ioan. 4. d sed hunc timorē perfectæ dilectio foras mittit. Succedit autē timor domini sanctus permanens in seculū seculi: quem non excludit, sed auget charitas. Ipse est quo timet filius bonus, ne uel in modico oculos amantissimi patris offendat. Nam inchoatio timore seruilis adhuc animus metuit: ne ab irato domino, poenis subigatur. Vterque autem timor in

1. Cor. 13. c futura uita cessabit. Charitas uero nunquam excidet, sed in plenitudine scientiæ perpetua manebit: quod est cognoscere uerum & unum deum: & quem misit Iesum Christum. **b** ¶ *Sapientiam atque disciplinam stulti despiciunt.* Dixerat de sapiente: quod audito sermone, sapientior fieret: & intelligens recte, suos gubernare disceret actus. Dicit e contrario de stultis, quia sapientiam recti dogmatis, & disciplinam puræ conuersationis,

B non modo non assequantur, sed & nosse contemnant. Denique prædicante in carne ipsa sapientia, sapientes quique gaudentes accurrebant: at pharisæi & principes sacerdotum, salutaria eius dicta simul & facta spernebant. Et notandum quod sapientem singulari numero, stultos describit plurali: quia & plures sunt sapientibus stulti: & sapientium cœtus omnis, uniformem tenet callem pietatis. Porro errantium dissimile dogma, dissimilis est & ordo uiuendi. **c** ¶ *Audi fili mi disciplinam patris tui: & ne dimittas legem matris tuæ.* Hactenus prouerbialiter de utraque parte disputauit: hinc iam sedulus incipit admonere quæque fidelem: ut disciplinam legis diuinæ, blauditis præponat reprobis: quia nimirum huius custodiam corona: illorum facinora, mors sequatur æterna. Vnde & recte filium uocat, quem paterna sollicitudine curat instituere. Potest & ex dei patris persona dictum accipi: in nomine autem matris ecclesia: quæ tunc synagoga uocabatur intelligi. Et notandum quod ita nos disciplinam patris audire præcipit: ut legem quoque matris nulla ratione dimittamus: quia non sufficit, ut quis se deum diligere, & eius præceptis obtemperare dicat: si unitatem ecclesiæ fraterna charitate non sequitur: nec uetat aliquid matrem ipsam dei gratiam qua saluamur accipere. Nam & apud Hebræos, spiritus qui gratiam præstat, genere fœminino *ruah* nuncupatur. Aliter: Pater omnium electorum est deus, qui per prophetam loquitur dicens: Patrem uocabis me: & post me ingredi non cessabis. Mater nostra est ecclesia: de qua propheta ait: Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætatem. Filium appellat, quem imbuit paternitatis affectu. In disciplina paterna, noui testamēti doctrina ad audiendum proponitur. In lege materna, ueteris testamenti commendat arcana. **d** ¶ *Vt addatur gratia capiti tuo: & torques collo tuo.* Mos apud ueteres fuit: ut legitime certantes, coronam in capite, torquem in collo acciperent. Et nobis ergo si disciplina conditoris nostri si gratia matris sit ad custodiam, maior inde spiritualium uirtutum claritas augetur. Additur enim gratia capiti, cum charitas quæ principale mentis ornat, ardētius in-

flammatur. Additur & collo torques, cum fulgore perfectæ operationis sermo prædicationis, qui per collum procedit, confirmatur: ac ne contemni ab auditoribus debeat in deficienti uirtutum connexionē docetur. Vel gratia in capite uniuscuiusque electi additur, cum donum

spiritus sancti eius menti diuinitus illabitur. Torques uero in collo eius tribuitur, dum decus intelligentiæ ei coelitus conceditur. Sed & his qui Mosaicæ legis decreta domino ueniente seruabant, addita est gratia noui testamenti cum spe regni coelestis. Cuius splendor eximius ad exemplum coronæ uel torquis, nullo unquam sine claudetur. Nobis quoque cum probis actibus, quos diuina gratia præro-

gauit, lux æterna tribuitur: gratia profecto capiti & collo torques additur: iuxta illud euangelij: Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. *1. Ioan. 1. b*

Gratiam scilicet beatæ retributionis, pro gratia operationis. **e** ¶ *Fili mi si te lactauerint peccatores, ne acquiescas eis.* Duobus modis lactant peccatores quos decipiunt: quia aut ad faciendum scelera, blandimentis alliciunt: aut facta iam fauoribus, quasi laudabiliter acta sustollunt. In utroque autem sapientia suos auditores, ne talibus acquiescant hortatur. **f** ¶ *Si dixerint: ueni nobiscum, insidiemur sanguini.* Potest hic locus generaliter de latronibus qui innocentibus insidias & mortes uel damna inferunt: potest & de illis specialiter intelligi: qui ipsum uitæ autorem, neci tradiderunt.

g ¶ *Abscondamus tendiculas contra insontem frustra.* Hæc fecerunt cum dicebant: Licet dare tributum cæsarī, an non? & in numerā huiusmodi. Vere etenim erat insons, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Vere frustra illi tendebant insidias: à quo in nullo læsi, imo cuius plurima erant beneficia experti. **h** ¶ *Deglutiamus eum, sicut infernus uiuentem: & integrum &c.* Ita dominum impij desiderabant extinguere: ut omnis memoria uirtutum & doctrinæ illius tolleretur: sed & hoc ipsum quod unquam talis inter eos uixit, obliuioni traderetur. **i** ¶ *Omne preciosam substantiam reperiemus, implebimus domus nostras spolijs.* De hominibus dicebant, quos Christo adharere cernebant. Putabant enim quia si eum occiderent: omnes qui crediderant, ab eius possent amore & consecratu secerne: talibusque animarum spolijs, suarum cōuenticulā replere domorū. Cui simile illud est dominicæ parabola: quia ueniente ad se regis filio dixerint: Hic est hæres, uenite occidamus eum: & nostra erit hæreditas. Potest & generaliter preciosa substantia, Christi ecclesia intelligi: quæ eius precioso sanguine empta est: quæ impij de potestate eius subtrahere, & sibi subdere conati sunt. Sed quia dominus dissipat consilia gentium: & reprobat cogitationes populorum, hoc implere minime potuerunt.

k ¶ *Sortem mitte nobiscum, marsupium unum &c.* Marsupium est sacculus nūmorum. Patet autem de latronibus: quia ut plures scelerum socios conquirant, communio nem eis prædæ quam rapuerint, spondent. Sed & persecutores nostri redemptoris quoscunque potuerunt sibi adiungebant: at quos illum sequi uidebant, hos de synagoga propulantes, sua cōmunionē priuabant. **l** ¶ *Fili mi ne ambules cum eis: prohibe pedem tuum à semi-*

Hier. 3. f
Psalm. 112. a

1. Ioan. 1. b

Matth. 23. b
Esai. 53. d
1. Pet. 2. d

Matth. 23. d

Psalm. 112. a

bis

Abus Christum Iudæis: denique omnes qui credebant, erant pariter. Et Petrus isdem loquitur: Saluamini a generatione ista praua. **a** ¶ Pedes enim illorum ad malum currunt & festinant &c.] Non solum ad malum quod temporaliter operentur, sed etiam ad malum quod perpetuo passuri sunt, im-

pj properant: quoties ad patrandum homicidium, uel aliud quid sceleris agendum festinant. Nam quantum uidentes ad facinus implendum ducunt, tantum non uident ad tolerandum pro facinore poenam propinquant. Hæc de infidiatoribus nostri saluatoris ualent specialiter intelligi. Sequens

autem uersiculus de fidelibus eius, atque prauorum maliciam sustinentibus, generaliter inseritur. **b** ¶ Frustra autem iacitur rete &c.] Frustra & enim laqueus persecutionis aut mortis tenditur electis, qui penas habent spei & charitatis cæterarumque uirtutum, quibus cœlestia dum uiuunt, desiderant: ut hæc post mortem mereantur pertinere. Habent & oculos mentis, per quos & mala quæ ab impijs sustinent, ociosius transiunt: & bona quæ sustinendo meruerunt, æternæ mansura præuideant. Quibus simul oculis, & reproborum superbiam cito consummandam: & tormenta sequentia semper mansura prospiciunt. Potest & ita accipi, quod rete dicat perniciosam malorum

doctrinam, quæ ab eo loco contextuit, ubi ait: Si te lætauerint peccatores, ne acquiescas. Frustraque tale iacitur rete ante eos qui mundis oculis cordis superna contemplantur: qui dicere norint cum propheta: Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo uenantium. Facile enim laqueos qui in terra tenduntur cauet: qui pennis uirtutum subiectus, conuersationem habet in cœlis. Vtrunque ergo rete frustra bonis parant reprobi: quia & si suadet iniqua, superantur iustorum sapientia: & si insidit inferunt aduersa, cōtemnuntur patientia. Siue oculi pennarum sunt animæ beatorum, uirtutum penis suffulæ. Quæ acuto uisu cœlestia contemplant, ad superna euolant: ante quorum intuitum, frustra ab impijs deceptio, nis rete prætenditur: quia diuinitus adiuti, cunctos eorum laqueos facile transcendentes, ad superna trāseunt.

c ¶ Ipsi quoque contra sanguinem &c.] Contra sanguinem ut temporali morte plectantur, id est puniantur: contra animas autem dicit, ut æterna quoque animarum perditione damnentur. Quod cum ad omnes qui sanguini insidiantur: & fraude sibi uiuendum existimant, pertineat: specialiter tamen Iudæis cōgruit, qui insonti domino tēdiculas absconderunt: eiusque apostolos uirtutum pennis fultos, dolis circumuenire satagebant. Contra suum namque sanguinem suasque animas agebant: qui timentes ne terrefire regnum perderent, cœli terraque regē occiderunt. Cœli ciues persequiebantur in terra: ideoque & quod in terris habebant: & quod in cœlis acquirere poterant regnum, perdiderunt. Generaliter autem dicendum: quia quicumque oculos fidei habet apertos: accipitque a domino pennas ut columba, quibus æternam uolet ad requiem, frustra tali neant laqueos mali: sed ipsos potius hoc presumendo perimant. **d** ¶ Sic semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt.] Semitas auari dicit subtiles eius cogitationes, quibus sedulus inquirat qualiter pecunias augeat. Talesque semitæ rapiunt ad interitum animas possidentium: id est eorum qui possessionibus pecuniarum ultra rationem incumbunt. Non solum ergo, inquit, hi qui ob rapinis innocentium & cædibus inuigilant, semetipsos hoc agentes perdunt: uerum eodem ordine, tamen minore reatu, omnes auari medita-

tiones, quæ aurum deo præferunt, hunc ad interitum trahunt. Aliter sic: Semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt. Tali fine, ut præfatus sum, auarus quisque perimit uel nudat eos qui possessionibus abundant: ut ipse potius hoc agendo pereat. Pauperes namque quos nihil possidere cernit, cur occidat: quoniam quos spoliat, non inuenit. Hucusque persecutiones quas Iudæi Christo intulere describuntur: hinc referunt ea quæ ipse post passionem eisdem suis persecutoribus per apostolos loquitur.

e ¶ Sapientia foris prædicat, in plateis dat uocem suam.] Sapientia quippe dei Christus est: qui in mundo cōuersatus, paucis suæ mysteria diuinitatis patefecit. Ipsi quoque præcepit, ne ante passionem & resurrectionem suam, quia ipse esset Iesus Christus, prædicarent: ne gloriam eius quæ in monte conspexerant, cuique diceret. Magisque tunc suæ potentiam maiestatis operibus que uerbis ostendebat, impleta prophetia quæ dixit: Neque audiet aliquis in plateis uocem eius. At post resurrectionem eius, sapientia foris prædicabat: quia misso desuper spiritu per apostolos, aperte seipsam mundo declarabat. In plateis dabat uocem suam: quia in latitudine plebium manifeste, quæ antea paucos docuerat replicabat: impleto uerbo quod eisdem suis præconibus ait: Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Aliter. Christus dei uirtus, dei sapientia: quæ in potentia diuinitatis, apud patrem olim latebat: nunc in fine seculi per assumptionem carnis, uelut foris in plateis egrediens, in hoc mundo uisibiliter apparuit: atque euangelicam prædicationem de futuro regni sui beatitudine, clara insonuit uoce.

f ¶ In capite turbarum clamitat.] Quia etiam principibus qui ei præualuisse ut crucifigeretur uidebatur, reatum homicidij quod perpetrarat, palam reducebat ad memoriā, eosque ad poenitentiam remedium uocabat. **g** ¶ In foribus portarum urbis profert uerba sua dicens:] Urbs, ecclesia est ex utroque populo, Iudæorum uidelicet & gentium adunata: culus portarum fores, sunt doctores: qui uerbum prædicando, credentes in eam introducunt. Et in foribus portarum eius uerba sapientia proferebat: cum in apostolis suis loquebatur, e quibus unus aiebat: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus: Possent fores portarum urbis, etiam synagoga maiores intelligi: in quibus sapientia disputabat: cum legis peritos phariseos, & sacerdotes per apostolos loquens, suam reuocabat ad gratiam: ita ut sicut Lucas ait: Multa turba sacerdotum obediret fidei: Quid autem eadem sapientia clamaret, adiungit. **h** ¶ Usquequo paruuli diligitis infantiam:] Paruuli dicuntur sensu tardiores: qui infantiam, hoc est, ignorantiam complectendo diligunt. Usquequo paruuli sensu ueteris instrumenti ceremonias nouo clarescente diligitis: Usquequo Moyse, Christi euangelio legem præferitis: quousque decreta quæ rudibus adhuc populis per seruū data sunt: præponitis eis quæ filius ipse ueniens, perfectis sensu cōtulit: Iam uidistis Christum in carne: iam miracula facientem & docentem: non tantum spreuistis, sed & occidistis. Saltem modo resuscitatum a mortuis, & præidentem cœlo diligite, & dimittet uobis scelus quod commisistis. **i** ¶ Et stulti ea quæ sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam.] Præponendum est a superiore usquequo, id est usquequo cupient, usquequo odibunt. Cupiebant autem noxia, & odibant scientiam, qui litera legalis superficiem sequebantur: & sacramenta euangelij,

quia

stus est: qui in mundo cōuersatus, paucis suæ mysteria diuinitatis patefecit. Ipsi quoque præcepit, ne ante passionem & resurrectionem suam, quia ipse esset Iesus Christus, prædicarent: ne gloriam eius quæ in monte conspexerant, cuique diceret. Magisque tunc suæ potentiam maiestatis operibus que uerbis ostendebat, impleta prophetia quæ dixit: Neque audiet aliquis in plateis uocem eius. At post resurrectionem eius, sapientia foris prædicabat: quia misso desuper spiritu per apostolos, aperte seipsam mundo declarabat. In plateis dabat uocem suam: quia in latitudine plebium manifeste, quæ antea paucos docuerat replicabat: impleto uerbo quod eisdem suis præconibus ait: Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Aliter. Christus dei uirtus, dei sapientia: quæ in potentia diuinitatis, apud patrem olim latebat: nunc in fine seculi per assumptionem carnis, uelut foris in plateis egrediens, in hoc mundo uisibiliter apparuit: atque euangelicam prædicationem de futuro regni sui beatitudine, clara insonuit uoce.

f ¶ In capite turbarum clamitat.] Quia etiam principibus qui ei præualuisse ut crucifigeretur uidebatur, reatum homicidij quod perpetrarat, palam reducebat ad memoriā, eosque ad poenitentiam remedium uocabat. **g** ¶ In foribus portarum urbis profert uerba sua dicens:] Urbs, ecclesia est ex utroque populo, Iudæorum uidelicet & gentium adunata: culus portarum fores, sunt doctores: qui uerbum prædicando, credentes in eam introducunt. Et in foribus portarum eius uerba sapientia proferebat: cum in apostolis suis loquebatur, e quibus unus aiebat: An experimentum queritis eius qui in me loquitur Christus: Possent fores portarum urbis, etiam synagoga maiores intelligi: in quibus sapientia disputabat: cum legis peritos phariseos, & sacerdotes per apostolos loquens, suam reuocabat ad gratiam: ita ut sicut Lucas ait: Multa turba sacerdotum obediret fidei: Quid autem eadem sapientia clamaret, adiungit. **h** ¶ Usquequo paruuli diligitis infantiam:] Paruuli dicuntur sensu tardiores: qui infantiam, hoc est, ignorantiam complectendo diligunt. Usquequo paruuli sensu ueteris instrumenti ceremonias nouo clarescente diligitis: Usquequo Moyse, Christi euangelio legem præferitis: quousque decreta quæ rudibus adhuc populis per seruū data sunt: præponitis eis quæ filius ipse ueniens, perfectis sensu cōtulit: Iam uidistis Christum in carne: iam miracula facientem & docentem: non tantum spreuistis, sed & occidistis. Saltem modo resuscitatum a mortuis, & præidentem cœlo diligite, & dimittet uobis scelus quod commisistis. **i** ¶ Et stulti ea quæ sibi sunt noxia, cupient: & imprudentes odibunt scientiam.] Præponendum est a superiore usquequo, id est usquequo cupient, usquequo odibunt. Cupiebant autem noxia, & odibant scientiam, qui litera legalis superficiem sequebantur: & sacramenta euangelij,

A nullis terretur aduersis: imò gaudet in aduersis: & in ipsa morte quasi de ingressu uitæ lætatur: quietumq; semper à superuacuis cogitationibus ac tumultibus tentationum pectus iuuante spiritus sancti gratia gerit: quod requies septimi diei in lege mystice signabat. Sed cum tran-

sierit è seculo: non solum absque timore malorum, sed & in magno gaudio speratæ resurrectionis quiescet: ut Lazarus in sinu Abraham.

¶ Et abundantia perfruetur, timore malorum sublato.] Nunc abundantia bonorum operum, ablato timore eorum qui occidunt corpus: tunc abundantia gaudiorum in præmio. Quanta enim tibi abundantia bonorum omnium, ubi gloriam eius à quo sunt omnia bona licet inueniri, ablato prorsus timore omnium, quæ aliquid aduersi ulterius afferant.

Cap. II.

B Illi mihi si susceperis sermones meos: & mandata mea absconderis penes te.] Abscondit mandata dei penes se, qui hæc audiens, sollicitè in corde recondit: luxta illum qui ait: In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi. Est enim summopere curandum, ne nobis hæc iuxta parabolam euangelij, dæmonia quasi semen secus uiam iactatum, uolucres tollant. ¶ Vt audiatur sapientiam auris tua.] Ille enim sapientiam aure non audire probatur: qui uerba dei auditu tantum corporis percipiens, non uult memoria retinere ut hæc operetur. Si ergo mandata dei fixo amore discendi & custodiendi susceperis: primo humilitatis uiam tene: hoc est enim quod subsequenter adijcitur. ¶ Inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.] Inclinare quippe, est cor ad cognoscendum prudentiam humiliare, & emundare cor, ut dignum fiat ad percipienda mysteria ueritatis. Vnde eadem sapientia patri loquens ait: Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: id est abscondisti à superbis, & reuelasti humilibus. ¶ Si enim sapientiam inuocaueris & inclinaueris cor tuum prudentiæ.] Nullum inuocare, id est in nos orando uocare nisi deum debemus. Cum ergo sapientiam inuocandam esse docet, ostendit se proculdubio non quamlibet sapientiam, id est noticiam rerum coelestium siue terrestrium, sed ipsam deitatis cognitionem nobis ad sequendum proponere. In huius namq; perceptione sapientiæ, summæ est perceptio beatitudinis: ipsa attestante quæ patri pro nobis supplicans ait: Hæc est autem uita æterna, ut cognoscant te solum & uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Notandum est autem quod & sapientiam inuocare, & nosmetipsos ad noscendam prudentiam, cor inclinare suadet. Quia nimirum necesse est, ut diuinum in cunctis flagitemus auxilium, & ipso domino adiuuante bona quæ ualemus agamus. Neq; enim sine ipso quicquid facere possumus: nec rursum sine nostro conamine quantuluncunq; habere ualemus: quapropter nos ab ipso saluandos esse credamus. ¶ Si quæsieris eam quasi pecuniam: & sicut thesauros effoderis eam.] Si tanta cura sapientiam, quanta cupidi quærunt pecuniam: uel certe si tam sollicitè quæ-

sieris sapientiam: ipsa sapientia (quasi infinitas per hæc & ineffabiles diuitias sis acquisiturus) percipies præmia quæ subsequenter exponuntur. Qui uero thesauros effodit: efficit ruderem terræ, & facit in altum foueam, sedulus insistit labori, donec ad thesauros quos quærat attingat. Et qui the-

sauros sapientiæ inuenire desiderat, quod quid sibi terrenum inesse deprehenderit expurget, carnales illecebras abscindat, fossam in se humilitatis faciat: nec quiescat ab agendo prius quæ se uenâ ueritatis inuenisse cognouerit. ¶ Tunc intelliges timorem domini: & scientiam domini inuenies.] Si sollicito corde quæsieris, peruenies ad experientiam amabilis domini: qui non initium, sed perfectio est sapientiæ coelestis in hac duntaxat uita. Ideoq; non est perfecta dilectio foras mittit, sed facit permanere in seculum seculi: sed & scientiam

Qui

ipsum diuinitatis quæ perpetuo beatum facit inuenies. ¶ Quia dominus dat sapientiam.] Respicit hic uersiculus ad hoc quod supra dixerat: si enim sapientiam inuocaueris &c. usquedum ait: Et scientiam dei inuenies. Ideo namq; sapientia, id est dominus inuocandus est ad accipiendam sapientiam: quia sapientia non à nobis ipsis haberi potest, sed à dño datur. Taceat Pelagius redargutus ab Apostolo qui ait: Quid enim habes quod non accepisti? Et apostolus Iacobus: Si quis autem uestrum, inquit, indiget sapientia, postulet à deo. ¶ Et ex ore eius scientia & prudentia.] Potest in hoc uersiculo ipsa ineffabilis & coæterna deo patri sapientiæ natiuitas intelligi: de qua alibi dicit: Ego ex ore altissimi prodij primogenita. Potest os domini & in sanctis eius accipi: unde dici solet in prophetis: quia os domini locutum est. Et ex ore eius scientia nascitur & prudentia. Quia nisi ipse os humanum sanctificet: nisi hoc suum ipse dignâter efficiat, perfectam loqui sapientiam nullatenus ualet. ¶ Custodiet rectorum salutem: & proteget gradientes simpliciter.] Cognata sibi sunt uirtutes, rectitudo & simplicitas, neque abinuitem queunt separari. Vnde & sapientia unam earum sine altera non quærît, sed in quibuscumq; ambæ conueniunt, hos custodit & protegit. Deniq; de beato Iob dicitur: Quia erat uir ille simplex & rectus: simplex uidelicet per innocentiam mansuetudinis: rectus per cautelam discretionis. Simplex, quia nullum lacerare, imò cunctis prodesse desiderabat: rectus, quia se à nullo corrumpi permittebat.

¶ Seruans semitas iusticiæ: & uias sanctorum custodiens.] Vias sanctorum generalia domini mandata: semitas iusticiæ, artiora uitæ coelestis instituta: quæ perfectis solum accessibilia sunt, dicit. Vtrasque autem sapientia seruat: ut in quocunq; uirtutum gradu rectos iuuat ac simplices. ¶ Tunc intelliges iusticiam & iudicium &c. ut eruaris de uia mala, ab homine qui peruersa loquitur.] Viam malam, opera iniquæ operationis. Viam malam, inquam, uocat, qui dicunt, ueni nobiscum, insidiamur sanguini: peruersa loquentem eum, qui huius autor est suasionis.

AA 4 Qui

A ^a ¶ Qui relinquunt iter rectum: & ambulant per uias tenebrosas.] Pulchre itineri recto uias tenebrosas opposuit: quia nimirum iter recte actionis in luce peragitur, atq; ad lucis supernæ gaudia ducit. At sicut deus ait: Omnis qui male agit, odit lucem: & non uenit ad lucem, ut non arguatur eius opera, & talis finē exterioribus fortietur in tenebris. ^b ¶ Qui latantur cum malefecerint: & exultant in rebus pessimis &c.] Ideo malefacientes exultant, quia per uias tenebrosas ambulāt & nesciunt quid eunt. Si enim qui ad poenam tendunt aspicerent, gressum utiq; cohiberent: noxiāq; laticia salubri fletu castigarent. ^c ¶ Vt eruaris à muliere aliena & ab extranea &c.] Pēdet hic uersus à superiori bus, ubi dictum fue-

100m. 5. c

rat: prudentia seruabit te. Et est sensus: prudentia seruabit te: ut eruaris à muliere aliena. Quia ergo prius Salomō auditorem suum quem sapiētiam docere satagit admonuit ne latronibus iungeretur: ne si uideret furem simul curreret cum eo, sed recte ac simpliciter incederet: Nūc commonet ne cum adulteris portionem suam ponat. De quibus & hoc quod supra dicitur: ut eruaris de uia mala, ab homine qui peruersa loquitur, potest specialiter intelligi. Quæ enim peruersior locutio quam ad stupra suaderi: quod capitulum incipit à loco ubi ait: Fili mi si susceperis sermones meos: & mādāta mea abscondis penes te. Potest autem per mulierem extraneam, hæreticorum prauitas intelligi à Christi & ecclesiæ mēbris aliena: quæ mollitia differtitudinis & linguæ blandimentis, corda decipere innocentium solet. Psalmista: Mollierunt sermones suos super oleum, & ipsi sunt iacula. ^d ¶ Et reliquit ducem pubertatis suæ & pacti dei sui oblita est.] Patet de adultera, quia primum uirum relinquit & pacti dei obliuiscitur: eius nimirum quod cū uiro suo domino teste, tēpore nuptiarū pepigit: quod si dē sibi castitatis alterutrū seruaret. Patet & de mēte hæretica, quia reliquit doctorem à quo fidem ecclesiæ didicerat, & oblita est pacti dei sui: hoc est fidei ipsius dominicæ quæ in symbolo cōtinetur, quā se die baptismatis seruaturam esse promiserat. ^e ¶ Inclinata est enim ad mortem domus eius &c.] Omnis cōuersatio adulteræ ad interitum ducit: & quamuis blāda uideretur ac mādāta, nō minorem sentiet in fine uindictam quam qui latrocinando aperte impletati famulatur. Potest domus adulteræ, ipsa eius caro in qua turpitudini ac luxuriæ subternitur accipi: quæ nouissimi tempore iudicij non ad uitam, sed perpetuam resurget ad mortē. Sed & hæreticorum domus, quia super arenam construitur: & cum stare uidetur uergit ad casum: suisq; cremētis quasi quibusdā semitis in impiorum consortia, id est ad spirituum tendit tormenta malignorū. ^f ¶ Omnes qui ingrediuntur ad eam, non reuertentur &c.] Ad eam, ad mortē dicit: nō ad mulierem. Potest enim qui adulteræ mixtus est, domino iuuante reuerti, ac uitam poenitendo mereri. Potest qui hæresi pollutus est respiscendo redire ad salutem: at qui semel æterna morte raptus est: nunq̄ rediet ad uitam: quod contra Origenianos proprie dictum est: qui hæreticis, meretricibus, cunctisq; flagitiosorum turbis: & insuper ipsi diabolo atq; angelis eius post innumera licet expleti uniuersalis iudicij tempora, remissionem scelerum uitam ac regnū promittunt

psal. 45. d

Qui relinquunt iter rectum: & ambulant per uias tenebrosas. Qui latantur cum malefecerint: & exultant in rebus pessimis. Quorum uia peruersa sunt: & infames gressus eorum. Vt eruaris à muliere aliena: & ab extranea quæ mollit sermones suos. Et reliquit ducem pubertatis suæ, & pacti dei sui oblita est. Inclinata est enim ad mortem domus eius: & ad inferos semitæ eius. Omnes qui ingrediuntur ad eam non reuertentur: nec apprehendent semitas uitæ. Vt ambules in uia bona, & calles iustorum custodias. Qui enim recti sunt habitabunt in terra: & simplices permanebunt in ea. Impij uero de terra perdentur, & qui inique agunt auferentur ex ea.

Cap. III.

in cœlis: male intelligentes illud Esaiæ: Et claudetur impij in carcere: & post dies multos uisitabuntur: quasi post multa tempora terminati iudicij saluandos dixerit impios: cum ille ecōtra nullam eis salutem tribuat, sed eos qui hoc tēpore mortui, pro enormitate flagitiorum clau-

di merentur in carcere poenarum, tempore resurrectionis ad modicum uisitandos significet: tantum ut receptis corporibus, in iudicio grauius damnentur: & continuo post iudiciū atrocioribus perpetuo recludantur in poenis. Quis & ita recte possit accipi. Omnes qui ingrediuntur ad eam: id est ad meretricem, siue ad domum eius: nō reuertentur: quia quantum attinet ad naturam iniqua sua uoluntate deprauatam, recursum per semet-

ipsam non habet: sed per dei gratiam quæ adiuuatur & instauratur: ut semitas uitæ apprehendat. Designatum est enim hoc dicto pondus iniquitatis: ut cum reuertitur quis, sibi non tribuat: sed gratiæ dei, non ex operibus ne forte gloriatur. ^g ¶ Vt ambules in uia bona: & calles iustorum custodias. Viam bonam, unitatem dicit rectæ fidei, de qua dominus ait: Ego sum uia. Et alibi: Neque potest uentre ad patrem nisi per me. Calles autem iustorum, multifaria sanctorū exempla nominat. Pendet hic uersus, ex eo quod supra dictum est: Prudentia seruabit te, sicut & illud: Vt eruaris à muliere aliena. ^h ¶ Qui enim recti sunt, habitabunt in terra: & simplices &c.] Et hic rectis iungit simplices: sicut & supra cum diceret: Custodiet rectorum salutem: & proteget gradientes simpliciter. Quia nimirum simplicitas sine rectitudine dissoluta est & stulta: rectitudo autem sine simplicitate, auftera nimirum existit & dura. Verum utraq; uirtus coniuncta, perfectum reddit hominem. Sed hoc inter utrumque uersum distat: quia in illo quod iustos in presenti dominus certantes adiuuet: in isto quod uictores in futuro coronet indicatur. Terræ uero nomine, ecclesiæ designatur, quæ spiritualem deo fructum germinare consuevit. In qua iusti habitant & permanent: qui à consortio eius nec morte separantur: sed terminata hac uia ad illam eius partem quæ cum Christo in cœlis regnat perueniunt. ⁱ ¶ Impij uero de terra perdentur: & qui inique agunt &c.] Possunt hæc non de cunctis generaliter reprobis dicta accipi, sed de illis specialiter qui ad terram domini, id est ecclesiā pertinere uidebantur: & tamen exigentibus meritis auferuntur ab ea: quidam quidem aperto ipsius ecclesiæ iudicio: ut Simon, Arius & Porphyrius: quidam uero in secreto inuisibilis iudicis, ut innumeri eorum qui etiā hominibus boni uidentur. Impios enim apertos apostatas dicit: at inique agentes omnes qui perceptis fidei sacramentis ab eius castitate aliquo modo prauē uiuendo degenerant. Vtriq; autem in futura retributione de uiuentiū terra perdentur: quia nō habitabit iuxta dominum malignus, neq; permanebunt iniusti ante oculos eius. Et recte quia de malorum bonorumq; uis multa prædixit, de utriusq; sine in conclusione subiunxit: quomodo & in præcedente parabola, quæ latronum cōsortia uetabat, fecerat, dicens de fine malorum: Et prosperitas stultorum perdet illos. De fine bonorum: Qui autē me audierit, absq; terrore quiescet. Possunt uersus de quibus nouissime disputauimus, de antiquo dei populo etiam intelligi: quia cum recte

Esai. 14. d

100m. 14. d

supra d

A recte uideret in terra sua, feliciter maneret: at cum peccaret, exterminaretur ab hac terra. Cap. III.

Illi mi ne obliuiscaris legis meae &c.] Hinc docet misericordiam operibus insistendum, neque nostris fidendum uiribus: sed a deo auxiliū esse flagitandum. Et congruo sa-

tis ordine postquam cohercuit a crudelitate: postquam a luxuria castigauit: ornat actibus bonis quem instruit. b ¶ Longitudinem enim dierum & annos uitae & pacem apponent tibi.] Ne imposita praecepto, rum custodia turbaret audientem, praemii sit praemia certa: & sic enumerauit praecepta. Longitudine dierum, lucem sempiternam: annis uitae, transcendens mortali- tatis huius: augmen- to pacis, ipsum aeter- nae beatitudinis statu designat. De qua di- cit Esaias: Multiplica- bitur eius imperium: &

pacis non erit finis. Sed & priori dei populo in praesen- ti datum est, ut cum legi dei obediret, longo tempore in pacis quiete uiueret. c ¶ Misericordia & ueritas non te deserant.] Nunquam ab ore tuo ueritas quae dicenda:

nunc ab opere misericordia, quae proximo sit impen- denda, recedat. Sic enim fit, ut & te dei semper misericor- dia prosequatur & ueritas: misericordia uidelicet, qua deleat peccata tua, Veritas uero qua compleat promissu sua. d ¶ Circūda eas gutturi tuo &c.] In gutture or- ganum uocis: in tabulis cordis, latitudinem insinuat co- gitationis. Sit ergo uirtus misericordiae & ueritatis radi- ci infixae mentis: promatur & uoce loquentis: ut & oculis in inspectori arcana placeant intentionis, & proximos uiuent officia locutionis. Bene autem uirtutes circūda- ri docet gutturi, cum uox loquentis potius intus in gut- ture fieri soleat: quia uidelicet praedicationis uox de in- ternis emanat: sed extra circūdat. Nā quo alios ad be- ne uiuendum suscitatur, eo ad bene agendum & opera prae- dicantis ligatur: ne extra sermonem actio transeat: ne uoci uita contradicat. e ¶ Et inuenies gratiam & disciplinā bonam coram deo & hominibus.] Coram deo inuenit gratiam & disciplinam bonam, qui usu uirtutum iugi, promeretur a domino, ut per dies seipso perfectior efficiat & melior. Sed & coram hominibus gratiam inuenit & disciplinā bonam: cuius opera sunt talia: in quibus iure laudatur pater, quaeque exemplū uiuēdi proximis ex- hibeant. f ¶ Habe fiduciam in domino &c.] Non me- tuas ob imbecillitatem propriam diuina non posse ser- uare mandata. Nec te rursum autumes hac tuis imple- re uiribus posse: uel tua naturali scientia nosse si non per illius legem instruaris: sed potius & in dicendo & in agē- do, eius quare auxilium, & ipse cum tibi sit propiti⁹ ut implere ualeas donabit. g ¶ Ne sis sapiēs apud temet ipsum.] Videtur forte alicui hoc idē esse mandatū quod praemissum erat: & ne innitaris prudentiae tuae: sed mul- tum distat. Innititur enim suae prudentiae: qui ea quae si- bi agenda, uel dicenda uidentur, patrum decretis prae- ponit. Sapiens uero est apud semetipsum & is, qui in il- lis quae ex patrū magisterio potuit recte cognoscere, se- se prae ceteris quali doctior extollit. Quae sit autē uera hominis sententia, subsequēter ostendit. h ¶ Time do- minum & recede a malo.] Quale est in Iob: Ecce timor domini ipsa est sapientia, & recedere a malo intelligen-

tia. Perfecti enim quique ita se debent ab omnibus conti- nere malis, ut diuinā praesentiam maiestatis cum metu semper recogitent. Et notandum quod supra fiduciam habere in domino: nunc autem deum timere admonet. Ibi enim fragilium animos ne desperent, promisso dei

auxilio roborat. Hic fortiores ne de se prae- sumant, diuini timo- ris memoria coercet. i ¶ Sanitas quippe erit in umbilico tuo: & irrigatio ossium tuo- rum.] In ossibus, soli- da uirtutum opera: in umbilico qui inte- riori corporis parte medius est, infirma adhuc & imperfecta bonorum actio defi- gnatur. Si ergo de- um timueris: & non tuis uiribus, sed su- perna protectione confisus a malis ab- stinere studueris, sa- nitas erit umbilico tuo & irrigatio ossium tuorum: quia & in- firmitas operis per

hanc ad statum perfectionis conualecet: & fortia quae tua acta unde amplius roborentur accipient.

k ¶ Honora dominum de tua substantia: & de primi- tijs frugum omnium tuarū da pauperibus.] Multi mul- ta pauperibus, sed de aliena substantia ac frugibus, quas uiuel fraude rapuerant, tribuunt. Multi largiuntur de suo, sed largiendo dominum non honorant: quia fauo- ris humani & non amoris superni inspectoris faciunt. Qui ergo proficuum sibi eleemosynae fructum fore de- siderat: & de suis proprijs & in conditoris honorem tri- buat: ut scilicet homines qui eius plasma sunt, quique ad eius imaginem sunt facti recreentur. Non solum autem de substantia pecuniae quā pauperi porrigimus: sed de cuncta bona operationis quam agimus: de uniuersa coelestis gloriae quam percepimus, substantia uel frugi- bus dominum honorare iubemur: hoc est, eius in omni- bus & non nostram quaerere laudem. Sed & ille domi- num de sua substantia suarūque frugum primitijs ho- norat, qui omne quicquid boni operatur: non hoc suis uiribus ac meritis, sed supernae gratiae tribuit: memor il- lius uerbi: Quia sine me nihil potestis facere. l ¶ Et im- plebuntur horrea tua saturitate & uino torcularia redū- dabunt.] Ait in euangelio dominus: Thesaurizate autē uobis thesauros in caelo. Si ergo thesauros in caelo pos- sunt habere iusti, quia ueras sibi diuitias inueniūt: pos- sunt utique & horrea & torcularia: quia non esurient neque sitient amplius. Et implebuntur horrea tua saturitate: quia satiabor, inquit, dum manifestabitur gloria tua. Re- dundabunt torcularia uino, quia interna suauitas aeter- norum, corda cunctorum fidelium in laude sui condito- ris accendit. Hinc etenim dicit: Ut edatis & bibatis su- per mensam meam in regno meo. Sed & in praesenti nō nunc doctori, qui panem uerbi qui poculum gratiae spiritalis indigenti ministrat, maiora ministrandi do- na dominus pro mercede condonat. Qui terrena substi- dia largitur inopibus, ditior dando coelesti remunera- tione redditur. m ¶ Disciplinam domini fili mi ne ab- iicias: nec deficias cum ab eo corripieris.] Sunt qui in prosperis domino seruiunt & in aduersis recedunt. Vnde sapientia quem in prosperis bene uiuere docuit, etiā in correptione ne deficiat hortatur: ne accedente infir- mitate, uel paupertate, uel persecutione, humanam pie- tatem quam seruare in tranquillitate uidebatur amittat. Quem

Matt. 6. b

Ioh. 15. 4

Luc. 22. 6

A ¶ Quem enim diligit dominus corripit: & quasi pater in filio cōplacet sibi.] Tanto ergo minus de flagello quo castigamur murmurare debemus, quāto certius in eo paternae dilectionis pignus tenemus. Vnde & ipse dicit: Ego quos amo, arguo & castigo. Notandum autem

Apo. 3. d
Hebr. 12. b

Lxx. interpretes dixere, Flagellat autem omnem filium quem recipit: quod mirandum cur Apostolus ad Hebræos Hebraice scribens, magis sequi uoluerit. b ¶ Beatus homo qui inuenit &c.] Quia positos sub disciplina & correptione consolabatur, addit quod cooperat: insinuans quia beatitudo est uera hominis, non aduersis carere in presenti, sed æternæ sapientiæ perceptione latari: quod est in hac uita domini uoluntate cognoscere, & in futuro eius uisione perfrui. Et bene cū diceret: Beatus homo qui inuenit sapientiam: mox addidit: Et qui affluit prudentia. Sunt enim qui inueniunt sapientiam, doctrinam ueritatis aure percipiendo: sed affluere prudentia negligunt, nolendo cordis sui sinum ad percipiendam eius amplitudinem laxare. c ¶ Melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri.] Non metuat de correptione inopia quisquis opes acquisiuit sapientiæ: quia thesauris terrestribus incōparabiliter munus celeste præcellit. d ¶ Primi & purissimi fructus eius.] Si iuxta Ecclesiasticum, radix sapientiæ est timere deum: fructus sapientiæ qui sunt nisi uidere deum: Et hi sunt primi ac purissimi: siue quia deus qui uidetur ab initio est, & nihil inquinatum in eius uisione incurrit: siue quia primo ad hanc contemplandā homo creatus est. Vnde & adolescentior filius ubi ad patrē poenitens rediit, primam stolā recepisse memoratur: siue quia primum & rude aurum solet esse purissimum. Et in prima stola nostra uere est beatitudo credenda: quæ nobis in resurrectione perfectius à domino promittitur esse reddenda. e ¶ Preciosior est cunctis opibus: & omnia &c.] Non modo terrenis, uerum & celestibus diuitijs, imò & ipsis angelorum conspectibus huius sapientiæ claritas antefertur. Vnde & propheta: Quid enim mihi restat in cœlo, & a te quid uolui super terram: & cetera usque ad finem psal-

Luc. 15. e

psal. 72. d

Matt. 19. d

mi. f ¶ Longitudo dierum in dextera eius & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Vnde suæ diuinitatis electos in perpetua luce cōdonat: & eosdem in presenti uita incarnationis suæ sacramentis & charismatibus illustrat ac roborat. Dat eis qui ob se comparandā suā omnia uident, centuplum in hoc tempore: & in seculo ueturo uitam æternam. Sequitur in hoc loco iuxta antiquā translationem, quod nostri codices non habent. Ab ore eius proficitur iusticia: legem autem & misericordiā in lingua portat. Quod ideo adnotandū credidi, quia hi uerficuli in opusculis patrum sæpe positi inueniuntur. g ¶ Via eius uia pulchræ: & omnes semitæ illius pacificæ.] Actiones eius & doctrinæ quæ in euangelijs continetur pulchræ sunt: quia diuinæ, ac puri hominis modum longe transgressæ: & omnia iussa eius ad pacem ducunt æternam. Omnia quæ in carne gessit, ad reconciliandos deo mortales, ad pacificandum cum angelis genus humanū, ad demonstranda suis seruandæ adinuicē

pacis & dilectionis exempla pertinent. h ¶ Lignum uitæ est his qui apprehenderint eam: & qui tenuerint eam beatus. Sicut in medio paradisi lignum uitæ Moyses esse testatur: ita per sapientiam dei, uidelicet Christum uiuificatur ecclesia: cuius & nunc sacramentis carnis ac

Gen. 3. d

sanguinis pignus uitæ accipit, & in futuro presenti beatificatur aspectu. i ¶ Dominus sapientia fundauit terram & stabiliuit. &c.] Deus pater per filium omnia condidit. Typice autem fundauit terram sapientia: cū per ipsum sanctam ecclesiam in fili dei soliditate locauit. Stabiliuit cœlos prudentia: cum per eundem sublimia prædicatorum corda illustrauit. k ¶ Sapientia illius eruperunt abyssi.] Quando in diebus Noe rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ: uel cum quotidianoprogressu fontium & flumina de aby-

Gen. 7. b

byssis, per terræ uenas emanant, ebulliunt, procedunt. Aliter sapientia erumpunt abyssi, cum largiente Christi gratia, profunda sacramentorum celestium fidelibus innotescunt. l ¶ Et nubes rore concrescunt.] Patet iuxta literam. Sed allegorice nubes sunt ecclesiæ magistri, sublimes per contemplationem, & uitam, rigantes cor auditorum quasi subiectam sibi terram per doctrinam. Quæ rore concrescunt, quia subtilissima discretione uirtutes suas quibus proficiant, quibus alta petant, quæq; minoribus in exemplum monstrent, exanimant. m ¶ Fili mi ne effluant hæc ab oculis tuis.] Ne disciplina temporali fatigatus, sapientiæ quæ tanta est gratiam perdas, præcaue. n ¶ Custodi legem atque consilium meum.] Lex sapientiæ est quæ dicit: Si uis ad uitam ingredi: non occides, non moechaberis, non furum facies, non falsum testimonium dices &c. Consilium sapientiæ est cum protinus addidit: Si uis perfectus esse, uade uende omnia quæ habes & cetera. o ¶ Et erit uita animæ tuæ.] Anima tua habet uitam cum deo, si eius decreta custodieris: quamlibet caro disciplina correptionis, aut etiam mortis prematur. p ¶ Et gratia faucibus tuis.] Quam dulcia, inquit, faucibus meis eloquia tua. Habet ergo sensus animi fauces suas, quibus uerba quæ audit discit, quibus res & gesta singulorum quæ cernit discernendo examinet: & hæc amplectendo recipiat, illa reprobando contemnat. Quibus nimirum faucibus cum legē atque consiliū domini custodimus, gratia multiplicatur: quia quanto solertius quisque diuinis obtemperat iussis, tanto dulcius eius amorem cōcipit. Quam nostris faucibus inesse gratiam desiderabat psalmista cum ait: Gustate & uidete quoniam

Matt. 19. e

psal. 118. a

psal. 34. b

suauis est domuius. q ¶ Tunc ambulabis fiducialiter &c.] Fiducialiter in uia nostra incedimus, cum dei gratia cōfisi, profectum in bona nostra cōuersatione suscipimus. Si ergo eius imperijs humiliter subdimur, & gustū superni amoris suauius faucibus mentis attingemus, & operationis bonæ augmentū semper obtinebimus. Sed & in temptationibus ne deficiamus, ipso iuuante defendimur. Hoc est enim quod sequitur. r ¶ Et pes tuus non impinget.] Quoniam diligētibus deum, omnia cooperantur in bonum. s ¶ Si dormieris non timebis: quiesces & suauis erit somnus tuus &c.] Patet iuxta literam: quia

A quia securus, & dormit, & uigilat, & quiescit, & ambulat, qui se innocenter ante deum & iuste uiuere meminit. Sed & iustus cum in morte dormierit, non solum potestas malignorum spirituum non metuit: sed in pace quiescit, ac securus diem resurrectionis expectat: quia deum ubique protectorem habet & custodem. Quale est in psalmo: Nam & si ambulauero in medio umbræ mortis, non timebo mala quoniam tu mecum es.

¶ Noli prohibere benefacere eum qui potest: si uales & ipse benefac.] Quia supra diligenter legem domini & consilium obseruare monuit, & æternam requiem obseruatis promisit: nunc multipliciter quæ sunt obseruanda replicat. Primoque ad id quod intermiserat rediens, misericordiam proximo exhibendam, & iuste cum illo docet esse uiuendum. Deinde & ab inimico cauendum esse præmonet.

Noli ergo, inquit, prohibere benefacere eum qui potest: quod si uales, & ipse benefac: ne audias à domino cum pharisaïs: Ipsi non introitis, & eos qui introibant prohibuit.

¶ Ne dicas amico tuo: uade & reuertere & cras dabo tibi cum statim possis dare.] Non solum de eo qui elemosynam pecuniæ petit hoc mandatum datur, ut beniuoli ad largiendum, & prompti existamus: sed & per omnia Christi mandata qui ait: Vos amici mei estis si feceritis quæ ego præcipio uobis: statim facere, & non in crastinum differre iubemur.

¶ Ne moliaris amico tuo malum cum ille in te habeat fiduciam. Ne contendas aduersum hominem frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit.] Non uetat contendere aduersus eum qui mala facit ut corrigatur: quia hoc nimirum frustra non fit, quod certa necessitas cogit ut fiat: imò etiam qui ait: Si peccauerit in te frater tuus, increpa illum: uult ut errantem quantum uales ad uiam ueritatis reuocare contendas. ¶ Ne æmuleris hominem iniustum, nec imiteris uias eius: quia abominatio domini est omnis illusor.] Omnis illusor, inquit, quia illusor est: qui uel uerba dei quæ nouit implere contemnit, uel eadem peruerse intelligendo ac docendo corrumpit. Est illusor & ille qui promissa eius quasi parua despiciit, & iram distractionis eius quasi tollerabilem spernit. Necnon & ille qui proximorum simplicitati, uel paupertati improbus insultat. Ideoque omnem huiusmodi illusorem, merito diuina abominatur iusticia. Bene autem subditur. ¶ Et cum simplicibus sermocinatio eius.] Quia sæpe superbi dum simplicibus illudunt, prudentiores se illis quos irident ludicant. Sed horum prudentia iuxta quod Iacobus ait: terrena est, animalis, diabolica. Sermocinatio autem

domini cum simplicibus est: quia illos cœlestis sapientia secretis illustrat: quos terreni fastus ac duplicis nihil habere considerat. Hinc etenim dicit: abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. f ¶ Egestas à domino in domo impij.] Iuxta exemplum purpurati diuitis, qui & in hac uita spiritualibus egebat bonis, & in futura ad tantam peruenit inopiam, ut de digito Lazari, quondam pauperis unam aquæ guttam requireret.

¶ Habitacula autem iustorum benedicuntur.] Iuxta hoc quod apostolus fidelibus de domino loquens: Qui benedixit nos, inquit, omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo, qui & in remuneratione ab ipso sunt audituri: Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Sed & iuxta literam sæpe contigit eos, qui aliena diripiunt, ad ultimum inopia confusi.

¶ At illos qui sua largiuntur: etiam bonis abundare terrenis. b ¶ Illusores ipse deludet: & mansuetis dabit gratiam.] Hos uersiculos apostoli Iacobus & Petrus, iuxta antiquam translationem posuerunt dicentes: Quia deus superbis resistit, humilibus autem dat

gratiam. i ¶ Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exultatio ignominia.] Et dominus ait: Omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Cap. IIII.

Vdite filij disciplinam patris, & attendite: ut sciatis prudentiam.] Hic exhortaturus ad philosophiam: qualiter ipsa sapientia sit à patre edoctus explicat.

¶ Nam & ego filius fui patris mei: tenellus & unigenitus coram patre &c.] Nihil magis ad spem percipiendæ sapientiæ mentes erigit: quam cum eos quos in sapientia iam clarere miramur, aliquando paruulos & indoctos fuisse meminimus, m ¶ Et docebat me atque dicebat, suscipiat uerba mea &c.] Huiusmodi monita Solomoni à David patre data: qui uerba dierum relegit, inuenit. Quare autem se Salomon unigenitum coram matre nominat, quem fratrem uterinum præcessisse scriptura testatur: nisi quia ille mox natus sine nomine quasi nunquam esset uita decessit? n ¶ Et in omni possessione tua acquire prudentiam. Arripe illam, & exaltabit te &c.] In omnibus quæ possides bonis, sapienter te agere memento: Vel in omni possessione tua acquire prudentiam: omnia quæ possides terrena contemne: dummodo sapientiam percipias: quod ipse fecit Salomon, dum data sibi optione, amorem sapientiæ cunctis proposuit rebus. In euangelio, qui preciosam margaritam quæsiuit: hanc inuentam omnibus quæ habuit uendit, emit. Dabit

A a ¶ Dabit capiti tuo augmenta gratiarum &c.] Patet de Salomone, quia dum pro sapientia cuncta despiceret, ea percepta maiore gloria sublimitate refulsit. Sed & nostro capiti: id est, principali metis, si sapientiam amplectimur, amplior gratia spiritus augetur, & corona super-

na uita in futuro donabitur. De qua Paulus: In reliquo reposita est mihi corona iusticie: quam reddet mihi dominus in illa die. Expositis sane his quae a patre uerba perceperat, reddit ad docendum auditorem suum sapientiam quam coepit.

b ¶ Audi &c. ut multiplicentur tibi anni uita.] Id est, ut uita aeterna dona percipias. c ¶ Ducam te per &c.] Semitas, id est actiones aequitatis, dum inchoantur, ardua uidentur & angustae: dum uero profectum capiunt, iam ex consuetudine speciosa ut datur & lata: psalmista testante, qui cum incipiens domino dixisset: Propter uerba labiorum tuorum ego custodiui uias duras, postmodum iam proficiens canebat: Viam mandatorum tuorum curri, dum dilatares cor meum. Et si ergo semitas aequitatis cum ingredi coeperis, ardua tibi uidentur: tamen eas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus mentis tuae: sed iuxta quod dominus ait: Iugum suauis, & onus leue reperiens. Etenim reprobi in hac uita, latum intrant iter: at in die nouissimo ligatis manibus & pedibus mittentur in tenebras. Pedes uero electorum dirigentur in uiam pacis. d ¶ Et currens non habebis &c.] Quo alacrius ad implenda dei mandata cucurreris: eo minus aduersa quae te impediunt timebis. Nam quicumque in praua actione defudant, offendiculum in medio cursu reperiunt, quia extemplo dum non prauident rapiuntur ad poenam. e ¶ Comedunt panem &c.] In actione scelerum, iniqui quasi epulis delectantur appositis. Vel certe uinum damnatorum bibunt, & esurientibus spicas tollere gaudent, ut esse moris impiorum scriptura sacra testatur. f ¶ Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit & crescit &c.] Iustorum opera in luce scientiae peraguntur, & aeternam ducunt ad uitam: quae est perfecta dies. g ¶ Via impiorum tenebrosa nesciunt ubi corruant.] Dicit de his Ioannes apostolus, qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est: qui autem odit fratrem suum in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quod eat: quia tenebrae obcauerunt oculos eius. Cui contra superius dicitur sapienti: quia currens non habebis offendiculum, id est scandalum. h ¶ Fili mi ausculta ser. &c.] Sunt qui recte uiuere uidentur hominibus: sed quia recta intentione non faciunt, a deo qui cor respicit prauum: uita eorum reprobat, quae credebatur bona. Omni er-

plexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum: & corona inclita proteget te. Audi fili mi, & suscipe uerba mea, ut multiplicentur tibi anni uita. Via sapientiae monstrabo tibi, & ducam te per semitas aequitatis: quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum. Tene disciplinam, ne dimittas eam. Custodi illam: quia illa est uita tua. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum uia. Fuge ab ea, nec trans eas per illam, declina, & desere eam. Non enim dormiunt nisi cum malefecerint, & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. Comedunt panem impietatis, & uinum iniquitatis bibunt. Iustorum autem semita quasi lux splendens: procedit & crescit usque ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant. Fili mi ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam. Ne recedant ob oculis tuis: custodi ea in medio cordis tui. Vita enim sunt inuenientibus ea, & uniuersae carni sanitas. Omni custodia serua cor tuum: quia ex ipso uita procedit. Remoue a te os prauum, & detrahentia labia sint procul a te. Oculi tui recta uideant, & palpebrae tuae praecedant gressus tuos. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes uiae tuae stabiliuntur. Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram. Auerte pedem tuum a malo. Vias enim quae a dextris sunt nouit dominus: peruersae uero sunt, quae a sinistris sunt. Ipse enim rectos faciet gressus tuos: itinera autem tua in pace producet.

Cap.

V

Fili

go diligentia cordis munditiam serua: quia ad eius exitum amen modus aestimabitur uita. i ¶ Remoue a te os prauum, & detrahentia labia sint procul a te.] Duobus modis sentiendum, ut & os tuum ne prauum loquatur aliquid & tua labia ne detractionibus assuescant custo-

dias, & alios quoque quos huic uitio subditos nosti, ne te corrumpan fugias.

k ¶ Oculi recti uideant: & palpebrae tuae praecedant gressus tuos.] Iter iusticie quo ingredi debeas, diligenter edisce: & in cunctis quae agere disponis, sollicitus ad quem sint fine uetura prauide. Hoc est enim palpebras rectas uidentium oculorum: tuos praecedere gressus: bonum opus quod acturus es, sedula cogitatione praenire: & quia secundum deum sit meditando prauidere. Ita palpebrae gressus praecedunt, cum operationem nostram consilia recta praenuntiant.

Qui enim negligit considerando prauidere quod facit, gressus tendit oculos claudite pergendo iter conficit, sed prauidendo sibi metipsum non anteceedit: atque idcirco citius corruit: quia quod pedem operis ponere debeat, per palpebram consilij non prauidet. l ¶ Dirige semitas pedibus tuis.]

Ne uidelicet erres in actibus aut fide. m ¶ Et omnes uiae tuae stabiliuntur.] Ne leuitate mentis a bono mouearis proposito. Hinc & apostolus: Stabiles estote & immobiles, abundantes in opere domini semper. n ¶ Ne declines ad dexteram neque ad sinistram.] Dextra uia, bona: sinistra accipitur reprobata. Non ergo dexteram uiam ambulare, sed ad dexteram declinare prohibemur. Declinat enim ad sinistram, qui iniustus est. Declinat ad dexteram, qui sibi uult arrogare quod iustus est. Declinat ad dexteram, qui de suis uiribus praesumit. Declinat ad sinistram, qui praesua fragilitate desperat se posse saluari. Declinat ad dexteram, qui uult plus sapere quam oportet sapere: quod & de ceteris uirtutibus ac uitis, eodem modo intelligitur. o ¶ Auerte pedem tuum a malo.] Hoc est, ne uel huc uel illuc a recto deuias: quia uirtutes discretionem quaerunt, & nimietas omnis in uitio est: p ¶ Vias enim quae a dextris sunt nouit dominus &c.] Id est elegit, & placent illi: ideo displicentibus & reprobis dicturus est: Non noui uos: quod est dicere, non uos elegi, non mihi placetis. q ¶ Peruersae uero sunt quae a sinistris sunt: Ipse enim rectos faciet &c.] Si auerteris a malo pedem tuum, si bona quae docui domino iuuant te facere studueris, aderit ipse propitius conatibus tuis, ut & nunc recte ingredi, & tunc ad pacem ualeas peruenire sempiternam.

Cap.

V

Fili

Alli mi attende &c.] Hastenus generaliter castigauerat auditorem. Hic sub specie meretricis, ab hæretico rum nequitia prohibet. **b** ¶ Vt custodias co. &c.] Cogitationes quibus recte credas, labia quibus ipsam fidem per simplicia uerba, & consueta atq; ecclesiastica p

fitearis. Sed & iuxta literam qui adhæret meretrici: etiam labia uel osculando, uel turpia fando commaculat. **c** ¶ Ne intenderis fallacia mulieris. Fauus enim &c.] Recte sapiëntia huius mundi, atq; concupiscentia eius, fallax mulier dicitur: quæ per nitorē gloriæ temporalis, & peccati dulcedinem, animas reprobōrū dū demulcet, à deo meretricari facit, & de uana spe præsentis seculi deceptos fallit. Aliter. Cum in ore hæreticorū dulcedo eloquentiæ, nō ad sufficientiam solum, modo uerumetiam ad superfluitatē resonat, ob id fallitas, quia a pte proferri cernitur, ueritas à stultis existimatur. **d** ¶ Et nitidius oleo gut. &c.] Oleo spiritus sancti, si des catholica conseratur: quo nitidius suū guttur ostendat,

qui suos sensus, patrum fidei antepōnūt. Patet de meretrice, quia & sermonis suauitatem, & formositatē corporis, ad capiendos miseros quærit. **e** ¶ Nouissima aut illius ama. &c.] Potio absinthij intus amarescit in uisceribus, gladio foris membra feriuntur. Vt igitur ostendat iniquos in nouissima ultione & interius impleri, & extrinsecus pœnis circumdari perpetuis, & amaritudine illos absinthij torquendos, & gladio asseuerat esse truncandos. Quare autē idem gladius biceps sit dictus, dominus aperit cum ait: Sed eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. **f** ¶ Pedes eius descendunt in mortē: & ad inferos gress. &c.] Vagi &c.] Vagi sunt sensus hæretice deceptionis: quia alij Christū deum, alij hominē esse negant: alij carnē accepisse, alij animā contradicūt, alij eū de uirgine natum: alij spiritū sanctum: alij patrem deum esse: alij pœnitentibus ueniā dandam esse confiteri prohibēt. Et in tā innumera hæc pestis se findit itinera, ut pœnitens quot sint inuestigari nequeant. At catholica ueritas uaga & inuestigabilis nō est, quia una eademq; cunctis est agnita, totum per orbem fidelibus. **g** ¶ Nunc ergo fili audi &c.] Et Apostolus ait: Fugite fornicationem: quia nimirū primum huius uitij remediū est longe ab eis fieri, quorū præsentia uel allicit, uel cooperetur ad uitium. Sed & ab hæreticorum auditu prorsus segregari, infirmis auditoribus prodest. **h** ¶ Ne des alienis honorem tu. &c.] Ne honorem quo ad imaginem dei creatus es, immundorum spirituum uoluntatibus subdas, neq; accepta uiuendi spacia ad libitū aduersarij immitis expendas. Cuiusq; em sceleris quisq; subijcitur, in hoc profecto dominatui malignorum spirituum mancipat. **i** ¶ Ne forte imple. &c.] Ne demoniorū facta adiuues: si uel ingeniū animi uel corporis tui uires ad patrāda facinora tradas, domūq;

alienam, id est, numerum perditorum, te adiecto multiplices. Et pulchre dicit: labores tui sint in domo aliena: quia sunt qui iuxta prophetā, ut inique agant, laborāt, & hæretici quantum laborē contra ecclesiam subierint, utinam lateret. **k** ¶ Et gemas in nouissimis quan. &c.]

Præponendum à superioriori, ne forte, & est sensus: Ideo te castum custodi, ne forte in pœnis gemere cogaris, quando non solum carnales illecebræ transeunt, sed & ipso corpore relicto, anima quæ per corpus gessit cuncta red dere compellitur. Verum & in hac uita sapius contigit: ut qui in adolescentia luxuriose uiuendo habita disperferant: tempore senectutis inopia deficiant, & refrigerante calore carnis, ac flore iuuentutis marcescente, rebus suis quas lasciuie uendiderant, alios uti cōspiciant, gementesq; fera pœnitētia dicāt quæ sequuntur.

l ¶ Cur detestatus sum disci. &c.] Disciplinam dicit ecclesia fidei, increpationes aut quibus hæretici cur ab ecclesia recesserint obiurgantur.

Patet de fornicarijs. **m** ¶ Penē fui in omni malo &c.] Ecclesia & synagoga Græca nomina sunt & unam eandemq; rem Latine significant, id est, conuentum plurimorum ad inuicem. Si autem subtilius distinguantur, ecclesia conuocatio, & synagoga congregatio interpretatur. Et uetus quidem dei populus utroq; nomine uocabatur: Nunc autem gratia distinctionis, ille synagoga, noster ecclesia, dicitur: merito scilicet fidei & sciētiae maioris, quia & irrationalis creatura potest congregari. Deniq; dixit deus: Congregentur aquæ in cōgregationem unam. Rationalis autem solum & sensibilis potest cōuocari. Verum aliquando hæc nomina & malorum cōuentus significant, unde est illud: Exarsit ignis in synagoga eorum. Et: Odiui ecclesiam malignantium. Quod ergo sero pœnitens ait: contemptor sapientiæ penē fui in omni malo, in medio ecclesiæ & synagogæ: uidetur misero magnitudinem suæ damnationis perpendenti, quia nihil penē fuerit sceleris, quo non ipse sit irretitus, qui tanta meruit tormenta subire, & hoc ad cumulum accesserit miseriæ: quod non extremus ipse peccantium, sed medius magis & quasi autor extiterit: uel certe in medijs sanctorum conuentibus corpore positus, alienam ab eis uitam ducere non timuerit. Et de hæreticis specialiter sentiendum: qui nec ueterum patrum, nec nouorū dictis & exēplis potuerint ab errore reuocari. **n** ¶ Bibe aquam de cisterna tua, &c.] Desiderio utere propriæ mulieris, & eius ministerijs fouere deuoris. **o** ¶ Deriuentur fontes tui foras &c.] Filium tuū ac filiam nuptui trade, & hoc manifeste facito pluribus conscijs. **p** ¶ Habeto eas solus &c.] Solus in tua potestate retine qualibet matrimonijs liberos tuos socies: nec sint fornicarij uel meretrices, tuæ sobolis participes. **q** ¶ Sit uena tua benedicta, & latere cum muliere adolescentiæ tuæ.] Tan-

BB ta te tem

Gene. 1

Psal. 105. c
Ibidem. 25. b

A ta te temperantia cum muliere quam adolescens accepi
sti, etiam cum senuerit serua, ut merito fidelis castimo-
nia benedictionem consequaris in prole. *a* ¶ Cerua
charissima & gratissima. &c.] Illa sit tibi semper charissi-
ma coniunx quæ sicut cerua serpentes, ita persequatur

scorta & suis effugat
ab ædibus, sit natus
ex ea filius & ipse ca-
stitatis amator gra-
tissimus. *b* ¶ Vbe-
ra eius inebrient te
omni tempore, &c.]
Nō uxorio operi sem-
per insistere docet:
sed monet, ne uel pri-
ma uiuente aliam du-
cas, uel meretrici un-
quā sociaris. Aliter.

*Alia expo-
sitio.*

Quod ait: Bibe aquā
de cisterna tua, & flu-
enta putei tui: Docet
ab hæreticis cauē-
dum, & custodiā scri-
pturarum ac lectioni
attendendum: scien-
tiam, inquit, quā præ-
dicas alijs ipse serua,
& tui irrigationē ser-
monis infundere. Di-
riuetur fontes tui fo-
ras & in plateis a-
quas tuas diuide. Cū
ipse seruaueris: tūc &

B soli possidemus: quando exterius late prædicationem
fundimus, & tamen per eam laudes humanas consequi
minime ambimus. Nec sint alieni participes tui. Immū-
di spiritus participes fiunt doctori, si eius mētem uel fa-
ctu elationis dum prædicat, uel hæresi uel quolibet uitio
corrumpunt. Solus autem aquas possidet, cum mem-
bris ecclesiæ fideliter connexus, ab extraneorum se con-
sortio liberū, seruat. Sit uena tua benedicta, & latere cū
muliere adolescentiæ tuæ. Sit doctrina tua & quæcūq;
nascuntur ex ea in benedictione ecclesiæ, & latere cum
ea cui ab adolescentia, id est, à primo credendi tempore
coniunctus es. Cerua charissima & gratissimus hinnu-
lus, ubera eius inebrient te omni tēpore, in amore illius
delectare iugiter. Cerua charissima siue gratissima, ut
quidam codices habent, sancta est ecclesiæ: quæ serpen-
tinam solet odio habere & conterere doctrinam. Gratissi-
mus hinnulus, populus est eius uirtutum uarietate de-
lectabilis, & eadem casta fidei semper æmulatione succē-
sus. Cuius uberibus inebriamur, cum utriusq; testamen-
ti paginis contra hæreticorū fraudes instruimur: cuius
pace & amore iugiter delectari, magna est exercendarū
ocasio uirtutum. *c* ¶ Quare seduceris fili mi ab alie.
&c.] Et de meretrice & de hæresi sentiendum. *d* ¶ Re-
spicit dominus uias hominis &c. Non putent se adulteri
tenebris noctis ac parietum obtegi, nō hæretici sua mo-
limina posse celari: quia tenebræ non obscurabuntur à
domino, & nox sicut dies illuminabitur. *e* ¶ Iniquita-
tes suæ capient impium &c.] Distat inter peccatorem &
impium: quod peccator appellatur omnis qui uel in par-
uis uel in magnis sceleribus decidit. Impius autem qui
uel nunq; fidem recepit, uel enormitate scelerum ab ea
quam accepit anathema factus est, ut hæretici uel catho-
lici publicis flagitijs inuoluti. Qui funib; peccatorum
suorum constringuntur, cum incessabili augmento suæ
prauitatis intereunt. Qui enim funē facit torquendo sem-
per & inuoluendo fides fidibus auget. Talis est fortitu-

do operum malorum: tales libri hæreticorū in quibus
praua prauis neccentes, nō aliud scribendo quam quo
se arctius obligent agunt. *f* ¶ Ipse morietur &c.] Quia
multa de adulteris uel de hæreticis disputauerat, mo-
re suo in clausula narrandi qualis sit talium finis osten-

dit, id est, qui ad mor-
tem tendebant ater-
nā, qui disciplinam
detestati sunt uitæ.
Multitudinē autem
stultitiæ suæ dicit, cū
hæretici se sapientio-
res sanctis patribus
autumant: uel cū ope-
ra tenebrarum faciē-
tes iniqui, aut domi-
num hæc non uidere
aut se facile eius iram
putāt posse tolerare.

Cap. VI.

Fili mi si sponde-
ris pro amico tuo
defixisti. &c.] In prom-
ptu est literæ sensus,
quia suadet ei qui spo-
ndit pro amico, ut
ipsum amicum solli-
citus admoneat, qua-
tenus reddita pecu-
nia quam debet cre-
ditori, & se & ipsum
liberet. Allegorice
autem in hac

doctorem: porro in sequenti uacantem quemlibet, ut
se gerere debeat instruit. Dicitur enim præceptor, si
sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneū ma-
num tuam, quod est aperte dicere: si animā fratris in pe-
riculo tuæ conuersationis acceperis, iam ligasti mentem
apud curam sollicitudinis quæ ante deerat. *b* ¶ Illa-
queatus es uerbis oris tui, & captus proprijs serm. &c.]
Quia dum commissis tibi cogeris bona prædicando di-
cere, te ipsum prius necesse est quæ dixeris custodire.
i ¶ Fac ergo quod dico tibi fili mi, & temetipsum libe-
ra &c.] Non tantum tu ipse bene uiuendo uigilare me-
mento, sed & illum cui præes à peccati torpore prædicā-
do disunge. *k* ¶ Ne dederis somnum oculis tuis. &c.]
Somnum oculis dat, qui subditorum curā omnino ne-
gligit. Dormitat autem qui reprehensibilia eorum gesta
cognoscit, sed hæc propter mentis adium digna inue-
ctione non corripit. *l* ¶ Eruere quasi dammula de ma-
nu, & quasi auis de laqueo.] Quantum auis de laqueo
uel dammula de manu captantis quærit euadere: tantū
nitere, ut auditore tuo salubriter instructo, ipse à sponsio-
ne uitæ eius liber reddaris. Vel certe quia dammula mū-
dum natura est animal, uelox cursu uisūq; acerrimum.
Vnde & Græce ἀπὸ τοῦ ἁγίου, id est, à uidentibus dorcas
nuncupatur. Auis autem uolando alta petere cōsuevit.
Cum in docendis occuparis subditis, mundus à pecca-
tis omnibus, & strenuus in operibus bonis: perspicax
in deprehendis malorum insidijs, & uirtutum pen-
nis fultus esse satage: quatenus expleto prædicandi ne-
gocio, & ad superna trāsuolare, & celestis uitæ pascua
merearis intrare. *m* ¶ Vade ad formicā d piger & con-
sidera uias eius, & disce sapientiam.] Hinc uacantē hor-
tatur quenq; ut si ad erudiendos alios non sufficit, saltē
suimet curam agere non negligat. Et si sapientiam docē-
di nequit ab homine discere, uel operandi sapiētiā di-
scat à formica. Formica dicitur strenuus quisq; & pro-
uidus operarius, qui in præsentī uita uelut in æstate, fru-
ctus iustitiæ quos in æternum recipiat sibi recondit.
n ¶ Quæ cum non habeat ducem nec præceptorē nec
principem parat æstate &c.] Si tantillum animal prin-
cipe ca-

Acipe carēs & rationis expers, natura duce sibi prouidet in posterum: multo magis tu ad imaginē dei cōditus, ad uidendam eius gloriam uocatus, doctorum magisterio adiutus, ipsum conditorem habens ducē: debes in præsenti bonorum operum fructus congregare, quibus in

eius. Eundem quem supra plenius quā sit deo odibilis discordiam seminādo insinuat. Quod autē animam habere deum dicit: humano more facit, ut eum plena intentione, & non leuiter tales odisse significet. Tale est in Esaia: Calendas uestras & solēnitates uestras odiuit ani-

isa. i. d.

ma mea. g. ¶ Oculos sublimes, linguā mendacē, manus effundentes innoxium sanguinem. &c.] Enūmerat sex capitalia crimina, quæ tamen cōparatione discordiā seminantis quasi minora deponit, quia mirum maius est facinus illud quo unitas & fraternitas quæ per spiritus sancti gratiā est connexa dissipari. Potest enim quilibet oculos iactanter extollere, lingua mentiri, homicidio pollui, mala proximo machinari: alijs sceleribus membra subdere: falsum contra quēpiam testimonium proferre, quod non idem esse putandum est quod supra linguam mendacem nominat. Potest enim mendaciter sed non contra proximum dici. Nam & beatus Augustinus octo esse genera mendacii, in libro quem de mendacio composuit docet. Potest, in quā, perdit quisque huiusmodi mala, uel sibi met ipsi uel alijs inferre, pace seruata ecclesiæ.

præceptorem, nec principem, parat æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsq̃ quo piger dormis, quando consurgēs à somno tuo: paululum dormies, paululum dormitabis, paululū conseres manus ut dormias. Et ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperes quasi uir armatus. Si uero impiger fueris, uenit ut fons melsis tua. Et egestas longe fugiet à te. Homo apostata, uir inutilis: graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat. Huic extemplo ueniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit subito medicinam. Sex sunt quæ odit dominus, & septimum detestatur anima eius. Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem: cor machinans cogitationes pessimas: pedes ueloces ad currendum in malum: proferentem mendacia: testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias. Conserua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo. Cum ambulaueris gradientur tecum, cum dormieris custodiant te, & euigilans loquere cum eis. Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & uita uitæ increpatio disciplinæ, ut custodiāt te à muliere mala & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinem eius cor tuum. Ne capiāris nutibus illius, Precium enim scorti uix unius panis est. Mulier autem

uiri

At Donatus & Arius eorūque sequaces, grauius est quod fecere, qui concordiam fraternæ unitatis discordias seminando sciderunt. h. ¶ Conserua fili mi præcepta patris &c.] Nunc sub adulteræ mulieris specie phibet ab auditione hæreseos. i. ¶ Liga ea in corde tuo iugiter. &c.] Et in cogitatione præcepta dei fixa retine, & loquelam tuam horum undique dulcedine, ne forte lingua labaris communito. k. ¶ Cum ambulaueris gradientur tecum. &c.] Tanta sit tibi meditatio diuinæ legis, ut cum uigilans aliquid operaris, hanc sedula mente recolas: Cum dormire uelis, in huius memoria quiescas: cum euigilaueris, hanc primo ad mentem reuoces. Sic etenim fiet ut nec uigilans offendas, nec à timore nocturno ladaris. Aliter: Cum ambulaueris in profectu iusticiæ, gradientur tecum mandata dei ut te instruant: Cum dormieris in morte, custodiant animā tuam ne rapiat hostis. Cum euigilaueris in resurrectione loquere cum eis expectando præmia quæ tibi si ea seruaueris promissa erant. l. ¶ Ne capiāris nutibus illius. ¶ Patet de adultera. Sed & hæretici si bene uiuere, & apte se agere uidentur, uide ne seducaris eorum doctrinis. m. ¶ Precium enim scorti uix unius panis est. Mulier autem uiri preciosam animā &c.] Recordare quia breuis uoluptas est fornicationis & perpetua pœna fornicatoris. Sicut enim unus panis diurnam solum effugat esuriem, & nihilominus postmodum esurit, qui comesto pane satur abscesserat: sic qui intrat ad scortum, ad horā quidem euaporat libidinem,

BB 2 sed

psal. 16. d.

pēte iudex qui mala tua facta puniat adsit. Hoc est enim quod sequitur. b. ¶ Et ueniet tibi quasi uiator egestas, & pauperes quasi uir armatus. &c.] Egestas namque & pauperes pœna est ultima, in qua damnati nil diuitiarum merentur: quæ quasi uiator ueniet, quia improuisa & subitanea: quasi uir armatus, quia deuinci perpetuo non potest. Patet iuxta litteram, quia pigritia nutrit egestatis & penuriæ. c. ¶ Si uero impius. &c.] Fructus terreni quos metimus, non fonti comparantur sed cisternæ, quia ad tēpus pascunt colligentē, & in tēpore deficiūt. At qui impiger fuerit, per cœlestibus laborare diuitijs, huius melsis ut fons adueniet, quia mercedem laborū indeficientem percipiet. d. ¶ Et egestas longe fu. &c.] Quia satia bor, inquit, psalmista dum manifestabitur gloria tua. e. ¶ Homo apostata &c.] Dixerat de hæresibus & alijs uitiorum generibus, instituerat præceptorē, excitauerat pigrum, at nunc redarguit & schismaticū. Vbi notandum, quia quē seminantem iurgia dicere uoluit, prius apostatam nominauit: quia nisi more superbientis angeli à cōspectu cōditoris prius intus auersione mētis caderet, foras postmodū usque ad semināda iurgia non ueniret. Qui recte dicitur quod annuit oculis, terit pede, digito loquitur. Interior namque est custodia quæ ordinata seruat exterius membra. Quia ergo statum mentis perdidit, foras in inconstantia motionis fluit: atque exteriore mobilitate indicat, quod nulla radice interi⁹ subsistat. f. ¶ Sex sunt quæ odit dominus, & septimum detestatur anima

A sed post paululum ardentior redit. **a** ¶ Nūquid potest abscondere homo ignem in sinu suo &c. Soli ei conceditur hæreticorum libros legere, qui adeo solidatus est in fide catholica, ut uerborum dulcedine, uel astutia nequeat ab ea segregari. **b** ¶ Non grandis est culpa cum

Ezech. 16. f

quis furatus fuerit. &c. ¶ Furtū nō ex sua æstimatione sed ex cōparatione peccati maioris, id est, adulterij non grandis esse culpa perhibetur, sicut Hierusalem grauius peccanti dicitur: Iustificata est Sodoma ex te, non quia Sodoma nulla uel pauca, sed quia Hierusalem plura peccauit. **c** ¶ Quia scelus & furor uiri nō parcat in die uindictæ &c. ¶ Et de domino intelligendū, quia qui nūc parcat reprobis, non parcat in die mortis: nec acquiescet precibus sero clamantū ad se, nec dona quorum non est ibi tempus uel facultas suscipiet. Zelatur enim si quis sponsam suam, id est, ecclesiam siue animam quam fidelem corrumpere præsumit. Cap. VII.

B Illi mi custodi sermones meos & præcepta mea &c. ¶ Hæc præcepta eadem quæ superior sub meretricis persona plenius explicat. **e** ¶ Et legem meam quasi pu. &c. ¶ Tā solcite serua quæ doceo, quasi nil recte sine his aspicere ualeas. **f** ¶ Liga eā in digitis tuis, scribe illam &c. ¶ In digitis in actibus dicitur in tabulis cordis, in latitudine cogitationis. Denique & alia translatio sic dicit: Describere eā in latitudine cordis tui. **g** ¶ Dic sapientiæ, soror mea es &c. ¶ Sapientiam ecclesiasticā doctrinā, sororia tibi dilectione coniūge, ut hæc te à pollutione seruet hæretica, quæ à castitate ecclesiasticā probatur extranea. **h** ¶ De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi & ui. &c. ¶ Apte autem Salomon de fenestra domus suæ se per cancellos prospexisse dicit, ut paruulorū gesta diiudicaret. Qui enim de fenestra per cancellos prospicit, ipse quidem ea quæ foris aguntur plene considerare sufficit, nec tamen ipsum qui foris infra degunt aspiciunt. Nam hoc est quod Apostolus ait: Spiritualis enim iudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur. De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi & uideo paruulos. Patet iuxta literā: quia sapientium aspectus magistrorum, & infirmorum actus sedulo speculatur & fortium: æterna dei sapientia de cælo prospexit, & uidet oēs filios hominū. **i** ¶ Con

1. Cor. 2. d

uiri preciosam animam capit. Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut uestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas ut non plantæ comburantur eius? Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui non erit mundus cum tetigerit eam. Non grādis est culpa cum quis furatus fuerit: furatur enim ut esuriētē impleat animā: deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet, & liberabit se. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam, perdet animam suam. Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius nō delebitur. Quia scelus & furor uiri non parcat in die uindictæ: nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

Cap. VII.
Fili mi custodi sermones meos & præcepta mea reconde tibi. Fili honora dominum & ualebis, præter eum uero ne timueris alienum. Serua mandata mea & uiues, & legem meam quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui. Dic sapientiæ, soror mea es, & prudentiam uoca amicam tuam, ut custodiat te à muliere extranea & ab aliena quæ uerba sua dulcia facit. De fenestra enim domus meæ per cancellos prospexi & uideo paruulos. Considero ueracem iuuenem qui transit per plateas iuxta angulum, & propè uiam domus illius graditur. In obscuro aduersperascente die, in noctis tenebris & caligine. Et ecce mulier occurrit illi ornata meretricio, præparata ad capiendas animas. Garrula & uaga, quietis impatiens, Nec ualens in dōmo cōsistere pedibus suis, Nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. Apprehensumque deosculatur iuuenem, Et procaci uultu blanditur dicens: uictimas pro salute deuoui, hodie reddidi uota mea. Idcirco egressa sum in occursum tuum desiderans te uidere & reperi. Intexui funibus lectum meum

sidero ueracem iuuenem &c. ¶ Iuuenem uocat aduleterum: non propter uirtutem, sed propter instabilitatem. Qui transit in platea: quia deseruit angustam uiam quæ ducit ad uitam. Iuxta angulum, quia defleuit à rectitudine. **k** ¶ Et propè uiam domus illius graditur. ¶ Quia a uia ueritatis declinauit: merito uia domus meretricis uel hæretici appropriat, quæ recte iuxta quod exposuimus, & in platea, et iuxta angulum posita est. **l** ¶ In obscuro aduersperascente die, in noctis tenebris & cal. &c. ¶ Quia iam talis per cæcitatem cordis ad tenebras festinat peccati & damnationis. **m** ¶ Et ecce mulier occurrit illi ornata meretricio præparata ad capiendas animas. ¶ Patet hæc cuncta iuxta literam de meretricis operibus. Verum doctrina hæreticorum quencumque incautū reperit & ueracem, hūc decipere tentat: ipsa etenim ornata appareret meretricio, quia immunda præfulget eloquentia. Præparata est ad capiendas animas: quia quoscumque sibi sociare potest, spirituali morte perimit. **n** ¶ Garrula & uaga, quietis impatiens. &c. ¶ Quietem ecclesiasticā turbare desiderans. **o** ¶ Nec ualens in domo cōsistere pedibus suis. ¶ Nulla est hæresis quæ primis sit contenta discipulis: hi sunt enim domus eius, sed semper novos quos decipiat quarit. **p** ¶ Nunc foris, nūc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. ¶ Foris, cū paganos rapit in plateis, cum uoluptuosos: iuxta angulos, cum alios hæreticos. **q** ¶ Apprehensumque deosculatur iuuenem. ¶ Verborum fallentium blandimentis tentat instabilem. **r** ¶ Et procaci uultu blanditur dicens: uictimas pro salute deuoui, hodie reddidi uota mea &c. ¶ Iuxta literam patet intellectus, quia meretrix conuiuium se permagnificum præparasse fatetur: at hæretici in cunctis quæ agunt, uictimā se salutis deo immolare, uel autumant, uel autumare gestiunt. Nam & dominus ad discipulos: Sed uenit, inquit, hora ut omnis qui interficit uos, arbitretur se obsequium præstare deo. **s** ¶ Intexui funibus lectum meum, strauit tapetibus ex Aegypto. ¶ Solent lecti qui ex funibus, uel iuxta aliam translationem, instis texuntur, molliores fieri quā qui ex ligno, uel corio, uel quolibet alia materia substruuntur. In lecto ergo funibus in texto, meretrix molliem quiescendi designat. In tapetibus uel

1. Cor. 16. d

1. Cor. 16. d

1. Cor. 16. d

1. Cor. 16. d

Aribus uero pictis ex Aegypto, etiam oculorum tentat illecebras, quibus nefando aspectu irretitis, facilius ad se ducenda mentis arcana penetret. Quia uero nomine fenum aliquando solent diuina praecepta figurari, quae a nostris nos uoluptatibus coercendo religant, promittunt se haeretici con-

Apo. 2. f

textu uerborum coelestium salubre suis auditoribus quasi stratum parare: in quo a uitiorum tumultibus libero corde quiescant: sed ueraciter illis fenum peccatorum construunt locum perditionis, ubi perpetuo pedes manusque alligati damnantur. De quo dominus in Apocalypsi: Et dedi, inquit, illi tempus ut poenitentiam ageret, & non uult poenitere a fornicatione sua: ecce mitto eam in lectum, & qui moechantur cum ea in tribulationem maximam. In tapetibus uero pictis ex Aegypto,

B

ornatus eloquentiae, & dialecticae artis uersutia quae ab ethnicis originem sumpsit, intelligit, per quam mens haeretica sensum doctrinae pestilens quasi meretrix thorum facinoris se texuisse gloriatur. a ¶ Aspersi cubile meum. &c.] Promittunt se tales odorem coelestium habere uirtutum: quibus sua suorumque corda uelut funibus cubilia uenusta conspergant, sanctificet, perficiant, ac dicere possent cum Apostolo: Quia Christi bonus odor sumus deo. b ¶ Veni inebriemur uberibus &c.] Doctrinae sanctae poculis se inuicem satiandos iactant haeretici, & uirtutum gratia coniungendos, donec eorum gesta lux se quatur aeterna. c ¶ Non est enim uir in do. &c.] Non est, inquit, Christus corporaliter in ecclesia: surgens enim a mortuis ascendit in coelum, nobisque ministerium gubernandae ecclesiae, suam uidelicet domum reliquit. d ¶ Sacculum pecuniae. &c.] Gloriam resurrectionis & immortalitatis deus secum detulit, quo illius patriae ciues iustificaret ac ditaret. e ¶ In die plenae lunae reuersurus &c.] In tempore quo electorum suorum ecclesia numerum compleuerit reuertetur ad iudicium. f ¶ Statim eam &c.] Id est, quasi stultus nesciens ipse ductus ad interitum. g ¶ Et fortissimi quiue interfecti. &c.] Ut ipse Salomon sapientissimus uirorum, ut Samson fortissimus, ut Dauid mansuetissimus a muliebri decipula, ut Origenes ab haeretica, quem post apostolos ecclesia magistrum fuisse quam diu recte sapuit qui negauerit errat. h ¶ Via inferi domus eius. &c.] Sed de ecclesia dominus ait: Quia porta inferi non praeualebunt aduer-

1. Cor. 2. d

sus eam. Interiora autem mortis, acerrima gehennae tormenta, quasi arciora & obscuriora dicit quibus haeretici & fornicarios constat esse mergendos, sicut de sanctis pro domino in hac uita patientibus aduersa dicitur: Quia milit eos custos in interiorem carcerem, atrociorum uidelicet & foediorum & obscuriorum.

Cap. VIII.

Ioan. 18. d

N

Unquid non sa-

&c.] Nunquid non

dominus palam lo-

cutus est mundo, &

in occulto locutus est

nihil: Quid ergo eius

neglecto euangelio,

ad haeresim potius uel

lasciuia quae in an-

gulo susurrant audient

dā miseri confluunt

k ¶ In summis ex.

&c.] In monte discipu-

los simul & turbas

docuit, sed & per uias

saepē his qui conue-

niebant praedicabat,

& eos qui cura indi-

gebant sanabat. In

ipsa etiam porta ciui-

tatis Naim mortuum

resuscitans, exemplo

miraculi uerba quae

edocuerat commen-

dabat. Ut quid sequi

mini eos qui in abdi-

tis contra eum suas exe-

runt linguas: l ¶ In

ipsis foribus &c.] Ad

uiros clamat, id est,

ad strenuos uerbi au-

ditores in utroque se-

xu. Nam qui foemi-

nea, id est, fluxa men-

te sunt sapientiae uer-

ba percipere neque-

unt. m ¶ Intelligite

paruuli &c.] Manife-

stum est de domino, quia

& cum esset ipse in mu-

do, omni aetate, sexui,

conditioni locutus est

uerbum, imò etiam cla-

mabat stans in tem-

plo: Si quis sitit, ue-

nit ad me & bibat. Et nunc per doctores ecclesiae: ipsi

enim sunt fores ciuitatis eius, uiris simul ac foeminis, sa-

pientibus & insipientibus, grandaeuis praedicat & par-

uulis. At contra doctrina fallax clam & priuatim, quos

seducere ualeat quarit. n ¶ Audite quoniam &c.] Magnis

nempe quia regnum coelorum, & promissit & dedit, si-

demque sanctae trinitatis docuit, atque alia innumera quae

propheta ei loquenda relinquebant. o ¶ Et aperien-

tur labia &c.] Labia eius sunt duo testamenta concord-

adinuicem ueritatis attestatione coniuncta, quae ipso in

carne apparente, per sancti spiritus donum sunt ad pra-

dicandum salutem, uniuersum aperta per orbem. p ¶ Acci-

pite disciplinam meam &c.] Non potestis deo seruire &

mammonae. q ¶ Ego sapientia habito in &c.] Vbi duo

uel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego

in medio eorum. r ¶ Arrogantiam &c.] Arrogantiam

& superbiam in eis qui se ceteris meliores aestimant.

Viam prauam in eis qui aperte mala faciunt. Os bilin-

gue in illis qui in bonis quae loquuntur, stabile quippiam

BB 3 non

meum, stravi tapetibus pictis ex Aegypto. Aspersi cubile meum myrrha, aloe, cinnamomo. Veni inebriemur uberibus & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies. Non est enim uir in domo sua, absque uia longissima. Sacculum pecuniae tulit secum. In die plenae lunae reuersurus est in domum suam: irretiuit eum multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad uictimam, & quasi agnus lasciuiens & ignorans quod ad uincula stultus trahatur: donec transfigat sagitta iecur eius: uelut si auis festinet ad laqueum, & nescit quod de periculo animae illius agit. Nunc ergo filii audi me & attende uerba oris mei, ne abstrahatur in uis illius mens tua, neque decipiaris semitis eius. Multos enim uulneratos deiecit. Et fortissimi qui quae interfecti sunt ab ea. Via inferi domus eius, penetrantes interiora mortis. Cap. VIII.

Nunquid non sapientia clamitat, & prudentia dat uocem suam? In summis excelsisque uerticibus super uiam in medijs semitis stans, iuxta portas ciuitatis: In ipsis foribus loquitur dicens: O uiri ad uos clamito & uox mea ad filios hominum. Intelligite paruuli astutiam, & insipientes animaduertite. Audite quoniam de rebus magnis locutura sum. Et aperientur labia mea ut recta praedicent. Veritate meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid neque peruersum. Recti sunt intelligentibus, & aequi inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam, doctrinam magis quam aurum eligit. Melior est enim sapientia cunctis opibus preciosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientiam habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Timor domini odit malum. Arrogantiam & superbiam

niat ad me & bibat. Et nunc per doctores ecclesiae: ipsi enim sunt fores ciuitatis eius, uiris simul ac foeminis, sapientibus & insipientibus, grandaeuis praedicat & paruulis. At contra doctrina fallax clam & priuatim, quos seducere ualeat quarit. n ¶ Audite quoniam &c.] Magnis nempe quia regnum coelorum, & promissit & dedit, si-demque sanctae trinitatis docuit, atque alia innumera quae propheta ei loquenda relinquebant. o ¶ Et aperientur labia &c.] Labia eius sunt duo testamenta concordadinuicem ueritatis attestatione coniuncta, quae ipso in carne apparente, per sancti spiritus donum sunt ad praedicandum salutem, uniuersum aperta per orbem. p ¶ Accipite disciplinam meam &c.] Non potestis deo seruire & mammonae. q ¶ Ego sapientia habito in &c.] Vbi duo uel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum ego in medio eorum. r ¶ Arrogantiam &c.] Arrogantiam & superbiam in eis qui se ceteris meliores aestimant. Viam prauam in eis qui aperte mala faciunt. Os lingue in illis qui in bonis quae loquuntur, stabile quippiam

Matth. 6. c

Matth. 18. c

Ioan. 7. b

1. Reg. 14. c

2. Reg. 11. d

3. Reg. 11. d

4. Reg. 11. d

5. Reg. 11. d

6. Reg. 11. d

7. Reg. 11. d

8. Reg. 11. d

9. Reg. 11. d

10. Reg. 11. d

11. Reg. 11. d

12. Reg. 11. d

13. Reg. 11. d

14. Reg. 11. d

15. Reg. 11. d

16. Reg. 11. d

17. Reg. 11. d

18. Reg. 11. d

19. Reg. 11. d

20. Reg. 11. d

21. Reg. 11. d

22. Reg. 11. d

23. Reg. 11. d

24. Reg. 11. d

A non habent, sed iuxta auditorum libitum sua uerba cō mutant. **a** ¶ Meum est consilium & æquitas: mea est pruden. &c.] Non se extollat humana præsumptio: plenitudinem uirtutum sola dei sapientia possidet, ab hac humana infirmitas quicquid uirtutis habet accipit.

b ¶ Per me reges regnant &c.] Reges dicit apostolos siue alios sanctos: qui & se ipsos primum, & deinde ecclesiā sibi subditam bene regere sciunt. Legum conditores, autores utriusque testamenti, & sequentes ecclesiæ scriptores. Principes & potestates, ceteros fidelium præceptores ac rectores appellat, qui utique omnes nō nisi per sapientiam ut essent aliquid habent. Ait enim: Quia sine me nihil potestis facere.

Ioan. 15. a

c ¶ Ego diligentes me diligo &c.] Tale est et in euāgelio: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligā eū, & manifeſtabo ei meipsum. Mane quippe uigilat ad sapientiā, qui semper in nouato mentis studio ad Christi uisionem perungere satagūt.

Ibidem. 18. e

B ¶ Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iusticia &c.] Opes superbæ, opes excelsas dicit, ut cœlestia dona significet. Græce enim superbus ὑπερφανής, id est, super apparēs dicitur. Et ideo recte sapientia opes hyperphanos secum esse dicit: quia quicquid donorum cœlitus fidelibus datur, cunctis mūdi opibus excellentius esse probatur: quod etiam addendo iusticiam manifestius inculcat: nam terrenas opes, & gloriā sapius habent iniusti. Nos autem in resurrectione, sicut

1. pet. 3. e

Petrus ait: nouos cœlos & nouam terram, & promissa ipsius expectamus, in quibus iusticia habitat. **e** ¶ Dominus possedit me in initio uiarum suarum.] Vox Christi qui uera est dei patris sapientia, quæ ante omnē mundi creaturam ineffabiliter ex patre genita, quia ipse cunctam cœli terræque materiam potentialiter creauit atque mirabiliter disposuit. Viæ domini sunt opera eius: quorum consideratione ad fidem uel agnitionem peruenit genus humanum. Inuisibilia enim ipsius à creatura mūdi per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. Viæ eius sunt ipsæ illuminationes per quas se & angelicis spiribus & mentibus ostendit humanis, in quarum initio uiarum sapientiam possedit, quia in primordio creaturæ nascentis, filium qui cum eo cuncta disponderet habuit. Sed ne putaret aliquis harum initio uiarum uel ali-

quando ante tempora filium esse cœpisse, uigilanter adiunxit. **f** ¶ Antequam quicquid faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam &c.] Cui simile est in euāgelio: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: Omnia

Ioan. 1

per ipsum facta sunt. Pereant ergo qui negant dei uirtutem & dei sapientiam, uide licet Christum ab initio, imò & ante omnē quod dici uel cogitari potest initium ab ipso patre fuisse progenitum. Alia translatio hunc locum ita concipit: Dominus creauit me, principium uiarum suarum in opera sua. Quod de incarnatione dominica dictum patres intellegunt dicentes, quia certi gratia mysterij dixerit: Dominus creauit me, & non pater creauit me. Et caro, inquit, dominum agnoscit: gloria, patrem signat: creatura, dominum confiteatur: charitas, patrem nouit. Principium uel in principio uiarum suarum, & ipse ait: Ego sum uia: quia surgens à mortuis iter fecit ecclesiæ suæ ad regnum dei, ad uitam æternā. In opera sua: quia ad redimenda opera patris ex uirgine creatus est, suscipiens carnem ut opera patris à corruptibili seruitio liberaret, caro enim Christi propter opera, diuinitas ante opera. **g** ¶ Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarū, & deliciæ meæ esse cum filiis homi-

Ioan. 14. d

biam & uiam prauam, & os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iusticiam. Ego diligentes me diligo, & qui mane uigilauerint ad me, inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria, opes superbæ & iusticia. Melior est fructus meus auro & lapide precioso, & genimina mea argento electo. In uis iusticiæ ambulo in medio semitarum iudicij, ut ditem diligentes me, thesauros eorum repleam. Dominus possedit me in initio uiarum suarum, antequam quicquid faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram, necdum fontes aquarum eruperant, necdum montes graui mole constiterant. Ante colles ego parturiebar, adhuc terram non fecerat & flumina & cardines orbis terræ. Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege & gyro uallabat abyssos. Quando æthera firmabat sursum & librabat fontes aquarum. Quando circundabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos. Quando appendebat fundamenta terræ, cū eo eram cuncta componens. Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarū, & deliciæ meæ esse cum filiis hominū. Nunc ergo filij audite me: Beati qui custodiunt uias meas. Audite disciplinā & estote sapientes, & nolite abijcere eā. Beatus homo qui audit me, & qui uigilat ad fores meas quotidie & obseruat ad postes ostij mei. Qui me inuenerit, inueniet uitā, & hauriet salutē à dño. Qui autem in me peccauerit, lædet animā suā: omnes qui me oderunt, diligunt mortem.

Cap. IX.

Sapientia ædificauit sibi domum. Excidit columnas

num. &c.] Ludentem dicit gaudentem. Erat ergo ludens coram patre per singulos dies, quia ut propheta ait: A principio ex diebus æternitatis gaudebat unum esse cum patre. Erat omni tempore ludens in orbe terrarum, quia & cum tempora orbis ac creaturæ esse cœpissent, ipse quod erat in patre filius manebat. Hac ideo, ne quis eum cum creatura & temporibus cœpisse perhiberet. Et deliciæ eius sunt esse cum filiis hominum, quia deſiderat in nostro amore quiescere: nosque bonorum gratia meritorum ad se uidendum perducere. **h** ¶ Beatus homo qui audit me, & qui uigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Qui me. &c.] Fores suas & postes ostij sui, scripturas sanctas & eorum doctores nuncupat, sine quibus ad uitam quā pollicetur non ualemus ingredi.

Cap. IX.

Sapientia ædificauit sibi domū. Quia de æternitate diuinitatis Christi sufficenter dixerat, addidit & de assum-

Mich. 5. d

A assumpta humanitate dicere. Sapiētia edificauit sibi domum, quia hominē filius dei quem in unitatē suā personā susciperet ipse creauit. **a** ¶ Excidit colūnas septē.] Ecclesiās per orbē septiformi gratia spiritus erexit, quā domū dei id est, mysterium incarnationis eius: ne perfidiorum improbitate

memoria tolleretur, credendo, colendo & prædicando quasi sustentando contineretur.

Vel certe sapiētiā domus, ecclesiā Christi est, ex lapidib. uiuis: hoc est, sanctis in tabernaculum sibi constructa. Columnæ autem doctores sanctæ ecclesiæ septiformi spiritu pleni: quales

Gal. 6.4

fuere Iacobus, Cephas & Iohānes: quas nimium columnas sapiētiæ excidit: quia ab amore præsentis seculi distinctas, ad portandam eiusdē ecclesiæ fabricam mentes prædicatū erexit.

b ¶ Immolauit uictimas suas.] Suis passionibus ecclesiā consecrauit, uel ut prædicatū mactari in persecutione permittit: quibus uidelicet

B uictimis contrariæ sūt

Supra 7. c

uictimæ meretricis: ad quas stultos inuitat, ut supra lectum est dicens: Victimæ pro salute detinui, hodie reddidi uota mea.

c ¶ Miscuit uinum & proposuit &c.] Diuinitatis suæ arcana capere non ualentibus, assumptæ humanitatis sacramenta patefecit, & scripturæ sacræ pabulum nobis aperiendo præparauit.

d ¶ Misit ancillas suas ut uocarent ad arcem &c.] Predicatores infirmos ac despicabiles elegit, qui fideles populos ad supernam patriam celestis ædificia colligerent.

e ¶ Si quis est paruulus ueniat ad me &c.] Paruulos dicit humiles: insipientes uero eos qui de mundanæ sapiētiæ fastu nihil habent. Tales autem uocat, ut eos sua doctrina sapientes reddat & altos.

f ¶ Venite comedite panem meum & bibite uinum &c.] In pane, diuina eloquia: in uino mixto, coniuncta in unam Christi personam deitatis & humanitatis eius natura exprimitur, ut supra dictum est.

Vel certe in pane, corporis ipsius: in uino mixto, sanguinis sacrosancti mysteriū quod in altari, mensa uidelicet eius satiamur, ostenditur.

g ¶ Relinquit infantiam & uiuite &c.] Post oblatas epulas addit & uitæ monita, ut quos præceptis suæ incarnationis mysterijs refecit, doctrinæ pariter instruat uerbis.

h ¶ Qui erudit derisorem ipse sibi facit iniuriam &c.] Quasi interrogares, cur sapientia paruulos præ ceteris, & insipientes ad suas inuitaret epulas. Ideo, inquit, feci: quia frustra laborat qui uerbum sapiētiæ inculcare nititur ei qui audire contemnit, sapienterem se doctore & maiorem existere credens.

i ¶ Noli arguere derisorem ne oderit te.] Derisor est ludus siue hæreticus seu omnis hypocrita: qui ob hoc quod iustum se esse æstimat, uerba correptionis nequicquam recipit. Non est timendum ne tibi derisor cum arguitur contumelias inferat, sed hoc potius prouidendū, ne tractus ad odium peior fiat. Ideoq; tibi aliquoties ab eius corruptione nō tuæ timiditatis, sed dilectionis eius gratia cessandum.

k ¶ Argue sapientem & diligit te. Da sapienti occasionem, & &c.] Sapientem in profectu

positum: id est, amatorē sapiētiæ dicit, quem supra pro humilitate paruulum nuncupauit, nam perfectus sapiēs non habet opus argui. **l** ¶ Mulier stulta & clamosa plenaq; illecebris, & nihil omnino sciens, &c.] Mulier hæc hæresis est, contraria nimirum sapiētiæ, quæ sua superius sacramenta cecidit: stulta scilicet per fatuum intellectum, & clamosa per garrulitatem: plenaq; illecebris uitiorum, & nihil omnino sciens, si cut ait Apostolus: Qui se existimat scire aliquid cum nihil scit, ipse seducit se. Sed et autem & ipsa in foribus domus suæ, id est, in doctoribus falsitatis qui in penes alia perfidiæ miseros fallendo introducunt. Super sellam autē, quia cathedrā sibi prædicatōis usurpat. Hæc est cathedra pestilentia, in qua beatus uir sedere detrectat.

Gal. 6.4

m ¶ In excelso urbis loco.] Dicit de sapiētiā, quia in summis excelsisq; uerticibus dat uocem suam, sed illa in sublimitate uirtutum, hæc in supercilio elationis attollitur. **n** ¶ Ut uocaret transeuntes per uiam, & pergentes in itinere suo. Vocat hæresis ad perfidiam sæpe catholicos: quos iter rectum agere, & uiam seculi huius transire citius uelle, atq; ad æternam patriam festinare cōspicit. **o** ¶ Quis est paruulus declinet ad me &c.] Sapiētiā paruulos atq; insipientes ad suum conuiuiū penē eisdē uerbis uidetur inuitare. Sed distat, quod illa simpliciter ad se uenire: hæc autem quos uocat ad se declinare suadet: quia illa nimirum ad rectum actionis iter quos errantes cernit, accersit: hæc recte gradiētes, ab itinere suo deuiare, & ad se diuertere docet. **p** ¶ Aquæ furtiue dulciores sunt, & panis absconditus suauior.] Aquæ furtiue, & panis absconditus, doctrina hæreticorum, quæ stultis ac perditis suauior uidetur. Sapiētiā palam mensam proposuit, & miscuit uinum suum. At stulta mulier nil meracum habens, ad aquas furtiuas, & absconditum panem quoscūque ualet, aggregat: quia catholica ecclesiā palam mūdo diuinorum eloquiorum conuiuiū pandit: diuinitatis & humanitatis Christi mysteria celebranda præcipit. Vel certe in uino mixto, historicam simul & allegoricam auditoribus suis scientiam proponit, ut pro suo quēque capto, uitæ poculis reficiat. At hæreticorum doctrina, publicæ fidei & professioni, sua secretim decreta præponit, & cum nil spirituale habeat, suauiorē se catholicis pastoribus scientiam iactat docere, ut scilicet libentius audiantur, & agantur quæ palam in ecclesiā dici crediq; prohibentur, & dulcius hauriatur insipientia quæ putatur scientia, cuius prohibita fuerat audientia. Potest in aquis furtiuis, baptisma hæreticorum, in pane abscondito, eorundem sacrificium designari. At iuxta literam: Mulier adultera, in aquis furtiuis & pane abscondito, prohibita & illicita connubia dulciora asseuerat. **q** ¶ Et ignorauit quod gignentes ibi sint, & in profundis inferni cōuiuiū eius. Qui enim appli. &c.] Nescit adultera, nescit hæreticus: quia immūdi spiritus suas domos habitāt, & qui in profundis

BB 4

inferni

A inferni poenas luunt aeternas: ipsi actibus luxuriosorum, ipsi haereticorum dogmatibus, quasi conuiuio delectantur opimis. At cum rite in ecclesia, Christi sacramenta celebrantur, Christi uerbum auditur & conseruatur: qui est sapientia dei, constat quod angelicae uirtutes ibi sint, & in excelsis coelorum, conuiuia fidelium. **Psalm. 77. c.** Panem enim coeli dedit ei, panem angelorum manducauit homo.

COMMENT.
Beda Presbyteri in
Parabolas Salomonis,
Liber secundus.
Cap. X

PArabola Salomonis filij David regis Hierusalem.] Nouum ponit titulum: quia nouum genus locutionis incipit, ut non sicut prius de singulis bonorum malorum uel partibus diutius disputet, sed alternis uersibus, actus utrorumque describat. **b** ¶ Filius sapiens laetificat patrem: filius uero stultus, moestitia est matri suae. **B** tri suae.] Qui accepta fidei mysteria bene seruat, laetificat deum patrem: qui uero hac actione mala, uel haerese commaculat, matrem contristat ecclesiam. **c** ¶ Non proderunt thesauri impietatis: iustitia uero liberabit a morte.] Et a transitoria morte sapiens, ut Daniel & tres pueros, a perpetua semper iustitia liberat. At uero thesauri per impietatem congregati, & si aliquando a morte corporali uidentur eripere, plus tamen mali pro impietate qua acquisiti sunt, quam commodi in eo, quod pro uita sunt dati conferunt.

Dani. 6. c.
3. c.

d ¶ Non affliget dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet.] Et si quando iustum impij fame affligunt, uel etiam necant, non laedet animam eius, quam dominus in uita futura suae gloria uisionis consolatur, qui & eisdem impiorum insidias, in ipsos iuste iudicando retorquet. **e** ¶ Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium diuitias parat.] Qui negligenter uiuit in hoc seculo, egebit bonis in futuro. At qui fortiter domino militat, diuitijs aeternae beatitudinis remunerabitur. **f** ¶ Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit aestate, filius confusione.] Qui congregat Christo animas fidelium, filius sapiens est: & quidem messis haec multa est, operarij autem pauci. Qui uero hoc tempore acceptabili a sua salute curanda torpescit, confundetur in die retributionis. **g** ¶ Benedictio domini super caput iusti: os autem impiorum operit iniquitas.] Iustis dicitur in iudicio: Venite benedicti percipite regnum. Os autem impiorum quod comestationi & ebrietati, & colloquijs malis seruiebat, iniquitate qua quitas, qui in tormentis positus, linguam sibi in qua obplura scelera plus punitus est, refrigerari quasiuit. **h** ¶ Me-

Matth. 9. d

ibidem. 25. c

rauit quod gigantes ibi sint, & in profundis inferni conuiuia eius. Qui enim applicabitur illi descendet ad inferos: nam qui abscesserit ab ea, saluabitur.

Caput X

PArabola Salomonis filij David regis Hierusalem. Filius sapiens laetificat patrem, filius uero stultus, moestitia est matri suae. Non proderunt thesauri impietatis: iustitia uero liberabit a morte. Non affliget dominus fame animam iusti, & insidias impiorum subuertet. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium diuitias parat. Qui autem nititur mendacijs, hic pascit uentos, idem sequitur aues uolantes. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit aestate, filius confusione. Benedictio domini super caput iusti: os autem impiorum operit iniquitas. Memoria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet. Sapiens corde praeccepta suscipiet, stultus caditur labijs. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat uias suas, manifestus erit. Qui annuit oculo, dabit dolorem. Stultus labijs uerberabitur. Vena uitae, os iusti, Os autem impiorum operit iniquitatem. Oculum suscitatur rixas, & uniuersa delicta operit charitas. In labijs sapientis inuenietur sapientia, & uirga in dorso eius qui indiget corde. Sapientes abscondunt scientiam

moria iusti cum laudibus, & nomen impiorum putrescet.] Et in hac uita boni bonos siue uiuentes siue defunctos, laudibus efferunt. Impiorum autem & actus detestantur & nomen: & in uita futura, iusti in dei laudibus uiuent, Reproborum autem honor, nomenque & laudes, putribus gehennae supplicijs mutatur: ubi uermis eorum non morietur, & ignis eorum non exstinguetur. **i** ¶ Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem deprauat uias suas, manifestus erit.] Qui simpliciter se uiuere nouit, facile cuncta spernit aduersa: quia se per haec ad gaudia uetorum esse confidit, dicens cum propheta: Dominus defensor uiae meae, a quo trepidabo. Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas. Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. At qui prauis incedit uis, nolens licet, patescit: ac digna factis recipit. **Nihil enim occultum quod non reueletur.**

k ¶ Qui annuit oculo, dabit dolorem.] Qui in nutibus oculorum irridet aliquem, non euadet sine dolore tormenti aut penitudinis, de qualibus dicit psalmista: Qui oderunt me gratis, & annuunt oculis. Vel certe qui annuit oculo, dabit dolore: quia filius stultus, moestitia est matri suae. **l** ¶ Stultus labijs uerberabitur.] Vel suis uidelicet quibus dampnari meruit: quia mors & uita in manibus lingua. Vel eorum a quibus (quia corrigi non potuit) sententiam damnationis accepit. Quomodo psalmista, cum ait: Domine libera animam meam a labijs iniquis, & a lingua dolosa: Verumque a domino quaerit: ut & ipse labia iniqua, ac lingua dolosam non habeat: & aliorum iniquitate ac dolis minime possit decipi. **m** ¶ Vena uitae, os iusti.] Et dominus de doctoribus: Qui credit, inquit, in me, sicut scriptura dicit, flumina de uentre eius fluent aqua uiuae. **n** ¶ Os autem impiorum, operit iniquitatem &c.] Impij sunt, qui uel sua uel proximorum errata, ne ad sanitatem perueniant, defendendo contegunt: quod execratur propheta, dominum orat, ut non declinet cor suum in uerbum malum ad excusandas excusationes in peccatis. **o** ¶ In labijs sapientis inuenietur sapientia, & uirga in dorso eius &c.] Virga in dorso, est uindicta in posterioribus, id est in seculi uita: quam bene plaga illa famosa qua Philistaei in natibus feriebatur, exprimit: Qui ergo non uult uirgam in dorso portare, portet in labijs sapientiam, loquatur laudes Christi, & praeccepta praedicet. Verum quia semper dominum laudare, non autem semper docere, nec omnia quae nouit, omnes docere sapienti conuenit, recte subditur. **p** ¶ Sapientes abscondunt scientiam.] Scientes uidelicet, quia tempus tacendi & tempus loquendi. Vnde propheta: Dum consisteret, inquit, peccator aduersum me

Psalm. 144.

Matth. 14.

D

Psalm. 144.

Infrat. 14.

Psalm. 144.

Psalm. 144.

Psalm. 144.

Psalm. 144.

Psalm. 144.

Psalm. 144.

Psalm. 144.

A me, obmurmuravit: & humiliatus sum, & filius à bonis. Et Apostolus: Nihil me iudicavi scire inter uos, nisi Christum Iesum, & hunc crucifixum. **a** ¶ Os autem stulti, confusio proximum est. **b** ¶ Quia uel inordinate bona, uel aperte loquitur mala. **b** ¶ Substantia diuitis, urbs for-

titudinis eius: pauperum, egestas eorum. **c** ¶ Diuites confidunt in diuitijs, quasi in urbe munita. Pauperes ideo pauent, ne deficiant: quia se non rē egenos. Spirituales, qui in deum diues est per bona opera, cōfident in illo quasi in urbe inexpugnabili: quia à nullo possit hoste superari. At qui uirtutum inopia coangustantur: ideo cōfidentibus egent diuitijs, quia noxio paupore timēt duos pro domino tolerare labores. **c** ¶ Abscōdunt odiū labia mendacia, qui profert contumeliam, insipiens est. Si ergo uerax & sapiēs esse desideras, odium neq; in abscondito cordis contege, nec per oris contumeliam profer: sed tuū & cor dilectione, & os ueritate repleatur.

d ¶ Argentum electum, lingua iusti: cor autem impiorū pro nihilo. **e** ¶ Sanctorum prædicatio igne spiritus succincta: uelut argentum examinata. Argentum quippe

uel aurum, si reprobum est, igne cōsumitur: si uero probatum igne declaratur: sic nimirum est sensus uniuscuiusque operantis. Nam qualis sit in eo quod laudatur, ostenditur: hoc est, sapientia huius mundi, seu hæreticorum dogma apud eos qui in uerbo dei eruditi esse noscuntur pro nihilo existimatur. **e** ¶ Quasi per risum stultus operatur scelus, sapientia autem est uiro prudentia. **f** ¶ Prudentia à prouidendo nomen accepit. Stultus igitur est qui gaudet in scelere. Sapientis autem est & eius qui uiri nomine dignus sit prouidere: quia risus dolore miscebitur, & gaudia peccandi, pœna sequetur ultionis.

f ¶ Quod timet impius, ueniet super eum, desiderium suum iustis dabitur. **g** ¶ De illo impio dicit, qui sciens peccat. Timet ergo impius uidere districtum iudicem: Desiderant iusti dissolui & esse cum Christo. Ille ne terrenis gaudijs priuetur, & sempiterna ultione plectatur: isti ne incolatus eorum prolongetur: sed præmia pro quib; certauere, percipiant: utrisque autem quod corde tenet, adueniet. **g** ¶ Quasi tempestas transiens non erit impius &c. **h** ¶ De persecutoribus ecclesiæ dicit, qui domum fidei subuertere quærunt: sed illa in uero fundamento, hoc est, in Christo collocata, ipsi extemplo dispereunt. **h** ¶ Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his qui miserunt eum in uia. **i** ¶ Sicut acetum dentibus, & fumus contrarius est oculis: ita sacerdos in ecclesiâ prauus per acridinem peccati fidelium sensus obrundere facit: atq; erroris ignorantia oculos cordis eorum ab intuitu fidei

seu intellectu rectitudinis, dum caligat, uelut fumus excæcat. Sicut hæreticorum perfidia bonis doctoribus mortalem lestem generat & lachrymas, sic male uiuens catholicus eis qui se fidem suam ex operibus ostendere iusserunt per inertiam grauis est. Oculi quippe & dentes, prædicato-

res sunt sanctæ ecclesiæ, qui ei & recta itinera prouidere, & alimēta spiritualia fuggerere solent. Porro acetum quod à uino degenerat: & fumus qui ab igne ascendēs euanesceat, eos qui ab ecclesiastica suauitate & charitate per superbiam uel socordiam recedentes, hanc etiam uerbis impugnant, figurate denunciāt, de quibus dicit Ioānes: **i. Ioā. 2. c** Ex nobis exierūt, sed non erant ex nobis.

i ¶ Timor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabuntur. **j** ¶ Qui deo fideliter seruiūt, æterna luce donabuntur: at qui impietati mancipantur, cum hac uita perdūt bona quæ amant.

k ¶ Expectatio iustorum lætitia, spes autem impiorum peribit. **l** ¶ Pater quia iusti lætantur in expectatione uitæ sequentis, quamuis contristentur afflictione pressuræ præsentis. Vnde est illud: Tu es mihi refugium in pressura quæ circumdedit me, exultatio mea. At ue-

Psalm. 31. b

Cap. XI
Statera dolosa, abominatio est apud deum: & pondus

ro impij qui se putat in futuro requieturos: aut certe nullos post mortem futuros fallitur. Neque huic repugnat sententiæ quod supra dictum est: Quod timet impius, ueniet super eum. Sunt enim qui sciētes futurorum bonorum malorumq; iudicium: nihilominus negligentia uel desperatione, uel etiam de industria peccant: talibus ergo interitus quem timent, eueniet. Sunt qui mala faciunt, & aut nunquam puniēda æstimant: aut ut bene gesta, ideoq; bona mercede remuneranda iudicant, de quibus recte dicitur: Quia spes impiorum peribit. Nam & de his qui scientes delinquant, subsequenter adiungit. **l** ¶ Fortitudo simplicis, uia domini &c. **m** ¶ Si inquit, abdita scripturarum comprehendere non uales: non tamen de salute desperes, sed gradere uia domini, age bona quæ nosti, & inter fortes connumeraberis. Sed merito pauent illi, qui recta quæ nouerunt, facere contēnūt, quia certa restant quæ sequantur mala. **Cap. XI**

Statera dolosa, abomina. &c. **n** ¶ Statera dolosa, non tantum in mēsuratione pecuniæ, sed in iudiciaria discretionē tenetur. Qui enim aliter causam pauperis, aliter potentis, aliter sodalis, aliter audit ignoti, statera utique librat iniqua. Sed & is qui sua bene gesta meliora q; proximorū, suaq; errata iudicat leuiora, trutinā pōderat dolosa. Necnon & ille qui onera importabilia imponit in humeros hominum: ipse autem uno digito suo non uult ea tangere: Ille etiam qui in publico bona, & mala agit in occulto, pro iniquitate libræ dolosæ abominatur à domino

A domino. At qui synceriter agit in omnibus, qui causam & causam æqua lance discernit: is nimirum iusti iudicis uoluntati, & actioni congruit. **a** ¶ Vbi fuerit superbia, ibi erit & contumelia. Quia superbi uel contumeliose se gerunt per contemptum, siue per ignorantiam disciplinæ, uel proximis contumelias ingerunt: uel certe quia omnis qui se exaltat, humiliabitur. **b** ¶ Vbi autem humilitas, ibi & sapientia. Abscondisti, inquit, hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis, id est, humilibus.

LUC. 10. d

c ¶ Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes. Heu misere hæc sententiam pertraxit Origenes: q post uniuersale extremumq iudicium, uitam credidit omnib⁹ impijs & peccatoribus dandam. Notandum autem quod & si impijs post mortem spes uenire nō est: sunt tamē qui de leuiorib. peccatis cum quib. obligati defuncti sunt, post mortē possunt absolui: uel poenis uidelicet castigati, uel suorum precibus & elemosynis, missarūq celebrationibus: sed hæc quibuscunq fiunt: & ante iudiciū, & de leuioribus sūt erratis. Qui uero se longo post iudiciū tempore liberandos putant, falluntur: & fortasse ad eos pertinet quod sequitur: **d** ¶ Et expectatio sollicitorū peribit. Item alia est sollicitudo qua boni semper ad implēda dei præcepta sunt præcincti: alia qua reprobi cum sciēter peccāt, solliciti metuūt: quando æternam rapiātur ad poenā. Ideoq recte expectatio eorum qui deo sollicita mente seruiunt, coronabitur: eorum uero qui deum contemnentes, & ante iudiciū propria conscientia se accusante condemnantur, Expectatio sollicitorum peribit. Hunc uersum longe aliter habet antiqua translatio quæ ait: Defuncti hominis iusti, non periet spes: gloria autem impiorum peribit.

A. 12. d

e ¶ Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo. Martyr quisq de angustia passionis liberatus est post mortē: & tradetur in poenam pro eius causa persecutor qui illum angustiauit. Iacobus martyrio coronatus est, Petrus de carcere saluatus: & Herodes q eos persecutus est, à uermibus uisibiliter consumptus, & ignis non exstinguetur. **f** ¶ Simulator ore decipit amicum suum, &c. Hæreticus simulans doctrinam catholicam, decipit auditorem suum: qui autem iuste ueritatem sequuntur euangelij, liberabuntur scientia catholica, ne decipula rapiātur hæretica. **g** ¶ Qui despiciat amicum suum, indigens corde est: uir autem prudens tacebit. Non est despiciendus uel deridendus à nobis, qui nos simpliciter amare probatur, etiam si inepte quid per im-

peritiam faciat: qui enim hoc facit, indigens est sapientia. At uero prudens quisque de talium commissis publice tacet: sed hæc occulte castigat. Quod idē in sequentibus uersiculis arctius inculcatur dum dicitur:

h ¶ Qui ambulat fraudulentē, reuelat arcana: qui autem

tem fidelis est, cælat

amici commissum. Et in euangelio domi-

nus dicit: Si peccauerit in te frater tuus,

uade & corripe eum inter te & ipsum solū:

si te audierit, lucratus

eris fratrem tuum: si autem te non audie-

rit, adhibe tecum ad

huc unum uel duos, ut in ore duorum uel

trium testū, stet om-

ne uerbum, & care-

ra. Vnde & hic recte

subinfertur: **i** ¶ Vbi non est gubernator,

populus corrue-

re corrue: saluari

autem ubi multa sunt

consilia: ut ostendat

quod solus emenda-

re non uales, pluri-

bus esse reuelandum,

ut una anima omni-

um corrigatur indu-

stria. **k** ¶ Affligetur malo, qui fidem facit

pro extraneo. In promptu est literæ

sensus. Sed est à for-

te sanctorum extra-

neus, qui peccata sua

poenitendo corrige-

re dissimulat: & quicūq talibus, uel communionis gra-

tiam cōcedit, uel uitam promittit æternam: quia pro ex-

traneo fidem facit, seipsum profecto ante districti iudi-

cis oculos, ultione dignum reddit. Vel ille pro extraneo

fidem facit, qui indignus ad sacerdotium anhelans, in

sponsionis suæ fide animas proximorum suscipit.

l ¶ Qui autem cauēt laqueos, securus erit. Securus

erit in futuro, qui nunc bene formidolosus, & sua sedu-

lus errata per poenitentiam curat, & ab impoententium

se societate seruat immunem. **m** ¶ Muller gratiosa inue-

niet gloriā. Muller gratiosa, sancta ecclesia intelligitur:

quæ in præsentī uita, gratia dei, hoc est, charismatū do-

nis repleta est, & in futuro gloriā æternā adeptura est.

n ¶ Et robusti habebunt diuitias. Robusti, sunt omnes

perfecti qui in hac uita præsentī per donum spiritus san-

cti uirtutum diuitias possident, & in futuro æterna bea-

tudine perfruuntur. **o** ¶ Manus in manu, non erit in-

nocens malus. Qui manum iungit in manu, nil utiq

operatur: sed manus in manu, non erit innocens malus:

quia & si ab iniqua actione manus ad horam subtrahit,

cordis tamen innocentiam manus habere non ualet.

Vnde & præmittitur: Abominabile domino cor pra-

uum. **p** ¶ Semen autem iustorum saluabitur. Hoc

est quod supra dicitur: Seminanti autem iustitiam mer-

ces fidelis. Vel certe, semen iustorum saluabitur: quia

qui

A qui præcedentium iustorum exempla sectantur, horum quoque uestigia ad uidenda salutis æternæ gaudia sequuntur. De quibus Esaias: Omnes qui uiderint eos, cognoscent illos: quia isti sunt semen cui benedixit dominus.

a ¶ Circulus aureus in naribus suis, mulier &c.] Circulus aureus si in naribus suis infixeris, nihilominus ille terram uertere naso, & uoluntabro luti properat immergi: ita mulier fatua si pulchritudinem uultus uel habitus acceperit, suam tantum faciem ad infima declinare, suam speciositatem ad euertere, dos ubique castitatis flosculos circumferre: & se cœno uoluptatis inquinare diligit. Aliter: Qui ornamentum diuinorum eloquiorum meditando consequitur, sed hoc male uiuendo insequitur, circulum aureum habet in naribus, sed

more suis terram subigere non desistit: quia quod odore iustitiae percepit, immunda actione sordidauit. Ideoque talis anima, mulier pulchra & fatua esse censeatur, quia carnalibus dedita illecebris, pulchra est per scientiam, sed per actionem, fatua. Aliter: Qui doctrinam hæreticam nitore uidit eloquii resplendere, nec tamē sapiētia apto intellectui congruere, circulus aureus in naribus suis, id est, pulchra & circumflexa locutio in sensibus mentis stultitiae: cui ex eloquio aurum splendet, sed tamen ex terrenae intentionis pondere more suis ad superiora non respicit.

b ¶ Quod secutus exposuit dicens: Mulier pulchra & fatua, id est, doctrina hæretica. Pulchra per uerbum, fatua per intellectum.

b ¶ Desiderium iustorum, omne bonum est, præstolatio impiorum, furor.] Desiderium iustorum, regnum cœlorum, expectatio uero impiorum, furor iudicii uenturi. Semper iusti iustitiam ubique regnare desiderant: at impij etiam cum quiescere ab impietatis executione uidentur, proposito tamen diræ mētis ad inferendam cuiuslibet uim furoris intendunt. Et hoc est quod supra dicitur: Manus in manu non erit innocēs malus.

Item: Præstolatio impiorum, furor: Quia plerumque ira per silentium clausa intra mentem uehementius aestuat. **c** ¶ Alij diuidunt propria, & ditiores fiunt.] Quia centuplum accipiunt in hoc tempore, & in seculo uenturo, uitam æternam. Electi qui proprias substantias præsentium in uita ob amorem regni cœlorum indigentibus per eleemosynas diuidunt, ditiores fiunt in cœlestibus & spiritualibus donis, quam olim fuerant in terrenis & carnalibus possessionibus.

d ¶ Alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.] Semper, inquit, in egestate: non solum in tormentis, ubi nec stillam aquæ, unde ad modicum refrigerentur, accipiunt: sed & in præsentibus, ubi quauis innumera rapiat, semper avarus eget.

e ¶ Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.] Qui exterius benedicit prædicando, interius augmenti pinguedinem recipit: & dum sacro eloquio mentē auditorum deebriare non desinit, potu multiplicitatis muneris deebriatus excrefcit.

f ¶ Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput uendentium.] Qui sanctæ prædicationis apud se uerba retinet, talis maledicetur in populis: quia non solum culpa silentij, sed pro multorum quos corrigere potuit, poena dānatur. Ipse est seruus piger & malus, qui pro retentione talenti quod accepit, in exteriores tenebras

missus est. Vendunt autē frumentū, qui uerbū uitæ audientibus conferunt, à quibus precium fidei & cōfessio nis recipiant, dicēte domino: Negociamini dum uenio, quorum capiti benedictio superuenit, dum singulis de tali negotio redeuntibus dominus dicit: Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cōstituiam: intra in gaudium domini tui.

g ¶ Bene confurgit diluculo qui quærit bona, qui &c.] Bona quærere quæ facere debeas, quibus ad cœlestia bona peruenias, hoc est bene diluculo cōfurgere: id est crescente luce sciētiae ad bonū opus accingere. Vel certe bene, id est, ad uitam cōfurgit in tempore resurrectionis, qui nūc bona quærit in tempore operationis. Qui autem mala quæ dicat siue agat modo solers

inquit: tunc eorum pondere ne ad altiora regni perueniat retardatur.

h ¶ Qui cōfidit in diuitijs suis corruet, iusti autem quasi uirens folium germinabunt.] Qui præsentibus bonis inhians futura non cogitat, utriusque in nouissimo carebit: qui autem spe futurorum præmiorum bona faciunt in præsentibus, iuste quod sperant, accipiunt. Virens quippe in arbore folium, fructus quos nondum ostendere habet, signat affuturos: & iusti quasi uirens folium germinant: quia spe salui facti, in fidei ac uirtutum gratia proficere non cessant.

i ¶ Qui conturbat domum suam, possidebit uentos, &c.] Stultus, est peccator qui libet, qui dum uitam sapientis, hoc est, iusti inuidet atque inuidendo persequitur, ad probationē eius uelut ignis auro deseruit. Qui mentem suam tumultibus cogitatum noxiorum conturbari nō metuit: hanc utique malignorum spirituum fluctibus quibus obruatur, aperit. Et qui stultus est, sapientem persequitur. Per hoc ei etiam dominādo seruit: quia patientiam eius premendo probatorem reddit: ut se uidelicet damnato, ille brauiū pro quo certabat, accipiat.

k ¶ Fructus iusti, lignum uitæ.] Merces iusti, uisio est Christi: Ipse nanque est sapientia, de qua dictum est: Lignum uitæ est amplectentibus eam.

Et in Apocalypsi: Qui uicerit, inquit, dabo ei edere de ligno uitæ, quod est in paradiso dei mei. Et hunc fructum modo iusti expectant, quandiu sicut prædictū est, quasi uirens folium germinant.

l ¶ Et qui suscipit animas, sapiens.] Qui animarum curam pro domino suscipit: ut eas scilicet uel errantes doceat, uel mœstas cōsoletur, uel egentes temporalibus bonis sustentet: uel renitentes ad remedia salutis pertrahat: uel pastore destitutas gubernet: quo una secum plures ad dominū perducatur: qui, inquam, ita animas suscipit, sapiens est. Quia nimirum suæ animæ per hæc unde sublimius cum domino regnet, procurat.

m ¶ Si iustus in terra recipit: quanto magis impius & pecca. &c.] Si sancti martyres tanta passi sunt iusti, quanta putas eos manere tormenta, qui illos affligebant iniusti: Si Iob & Tobias, ceterique dei electi tanta in hac uita receperunt aduersa: quid cōtristaris, si te qui tam longe à iustorum uestigijs iaces, tentans ad modicum afflictio tangit? Et quidem te & si impium dicere aut credere non debes: peccatorem tamen te esse, id est, aliqua habere peccata parua siue magna, aperta siue occulta, inficiari nō debes: imò cōfiteri debes, ne te ipse seducas, & ueritas in te esse nō possit. Si ergo iusti in terra cœperunt,

Abel

A Abel martyrj, & Iob exempla patientiæ: quanto magis impij Antiochus, atque Herodes, & peccatores in euangelio paralytici, qui non nisi dimissis primo peccatis, curari à domino potuerunt: Notandum quod hanc sententiam Petrus in epistola iuxta antiquam translationē

1. Pet. 4. d posuit, dicens: Et si iustus uix saluabitur, impius & peccator ubi parebunt?

Cap. XII

Q Vi bonus est, hauriet à dño gratiā: qui autem &c.] Horum uersiculorū conexio talis est: Qui bonus est, non confidit cogitationibus suis: sed domini gratiam quærit: ac per illam accipit, ut pie uiuere possit. Qui autem cogitationibus suis confidit, bonus esse nequit. Nam quia gratiam superni adiutoris petere non curat, merito in impia actio ne perdurat. b ¶ Mulier diligens, corona est uiro suo, & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit. Cogitationes iustorum, iudicia: & consilia impiorum, fraudulenta. Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum liberabit eos. Vertē impios & non erūt, domus autem iustorum permanebit. Doctrina sua noscitur uir. Qui autem uanus & excors est, patebit contemptui. Melior est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane. Nouit iustus animas iumentorum suorum. Viscera autem impiorum crudelia. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus, qui autem sectatur ocium, stultissimus est. Qui suauis est, uiuit in moderationibus, & in suis monitionibus relinquit contumeliam. Desiderium impij monumentum est pessimorum. Radix autem iustorum proficiet. Propter peccata labiorū ruina proximat malo, effugiet autem iustus de angustia. De fructu oris sui, unusquisque

B mum bene regens, quasi gratiam addit coronæ. At uero adultera, & si foris speciosa paret, intus tamen foetore luxuriæ sua membra inquinat. Verum spiritualiter, ecclesia coronam Christo non aliam quam seipsam offert: omnes enim qui in circuitu eius sunt, offerunt munera: & filius Sirach de magno sacerdote, ipse stans iuxta aram, & circa illum corona fratum. At ossa, id est, uirtutes quas hæreticorū factio cernitur habere, putredo prauis dogmatis corrumpit. c ¶ Cogitationes iustorum, iudicia, & consilia impiorum fraudulenta.] Iusti sua facta si domino placeant, sedula meditatione dijudicant: ne forte ipsis minus sollicitis, superbus arbiter cōtra eos inuisibiliter aduersa disponat, iuxta illud Apostoli: Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique dijudicemur. At reprobi diuini timoris oblitī, de fraude quam faciunt, sua consilia cogunt. d ¶ Verte impios & non erunt, domus autem iustorum permanebit.] Versi de hac uita impij, non erunt quod fuerant: quia post mortē non qualia credebant, inueniūt: sed spe sua frustrati, pro præmijs tormenta recipiūt. Domus autem iustorum, id est, ecclesia: quæ partim peregrinatur in terris, partim regnat in cœlo: nunquam deficit, sed quæcunque membra eius hinc illud perueniunt: ibidē gaudio quæ sperabāt, inueniūt. Aliter: Verte impios & non erunt: Quod multa impietas in dijs gentilium, multa in sectis hæreticorum, multa in præstigijs magorum, multa in persecutionibus extitit paganorum: sed & his domino donante subuersis, ablata est pariter & memoria impietatis eorum: etiam ipsi apices stulti, ipsa dogmata igne rapta: ut in Epheso actum tempore apostolorum legimus. Domus autem iustorum permanebit, quia sancta ecclesia nunquā uel abscondi potuit uel auferri: nihil ex eius corrumpere scripturis, in nullo eius fidem uiolare: tanta temporū lōgitudine præualuit. Potest & ita intelligi:

Psal. 76. b

Eccli. 50. b

1. Cor. II. 2

Alia expo.

Aff. 19

impius & peccator: Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.

Caput XII

Q Vi bonus est, hauriet à domino gratiam, qui autem confidit cogitationibus suis, impie agit. Non roborabitur homo ex impietate, & radix iustorum non commouebitur. Mulier diligens, corona est uiro suo, & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit. Cogitationes iustorum, iudicia: & consilia impiorum, fraudulenta. Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum liberabit eos. Vertē impios & non erūt, domus autem iustorum permanebit. Doctrina sua noscitur uir. Qui autem uanus & excors est, patebit contemptui. Melior est pauper & sufficiens sibi, quam gloriosus & indigens pane. Nouit iustus animas iumentorum suorum. Viscera autem impiorum crudelia. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus, qui autem sectatur ocium, stultissimus est. Qui suauis est, uiuit in moderationibus, & in suis monitionibus relinquit contumeliam. Desiderium impij monumentum est pessimorum. Radix autem iustorum proficiet. Propter peccata labiorū ruina proximat malo, effugiet autem iustus de angustia. De fructu oris sui, unusquisque

replebitur. ¶ Vertē impios & non erunt: conuerte eos ab impietate: & non erūt iam impij, sed iusti: pro quo alia trāslatio dicit: Quocumque se cōuertit scelestus, exterminabitur: cui contra de sanctis dicitur: Quoniam diligentibus deum, omnia cooperantur in bonum. e ¶ Doctrina sua noscitur uir.] Viros uocare scriptura solet eos, qui uirtutibus sunt præditi diuinis. Vnde Apostolus: Vigilate, stante in fide, uiriliter agite. Doctrina ergo sua quisque uir esse noscit: quia si recta docet, & hæc operibus implet sanctus esse colligit. f ¶ Qui autē uanus & excors est, patebit contemptui.] Quia scilicet ipse uirilis animi fortitudinem habere contempsit. g ¶ Melior est pauper & sufficiens sibi, &c.] Melior est idiorota & simplex frater, quam bona quæ nouit operans, uitam meretur in cœlis, quam quæ clarus eruditōe scripturarum, uel etiā doctoris functus officio, indiget pane dilectionis. De cuius dilectionis ea parte, quæ ad proximum pertinet, subsequenter adiungit. h ¶ Nouit iustus animas iumentorum suorum.] Id est, misereatur & compatitur hebetudini ac fragilitati proximorum sibi commissorum. i ¶ Viscera autem impiorum crudelia.] Qui non solum non compatiuntur subditis, sed etiā iuxta hoc quod dominus ait: percutiunt pueros & ancillas, dicentes: Moram facit dñs meus uenire. k ¶ Qui operatur terrā suam, saturabitur panibus, qui autem sectatur ocium, stultissimus est. Qui suauis est, &c.] Ille terram suam strennue operatur, qui arcana cordis sui per quotidiana exercitia, per legis meditationem, per uigilantiam mentis, quasi qui exercet agriculturam, instanter erudit: atque spiritualibus cibis uelut panibus, ne fame ignorantia periclitetur, interioris hominis sui sensum reficere non desistit. Qui exercet animā suam spiritualibus studiis: & nunc uirtutibus, & tūc dapibus saturabitur præmiorum. Qui autem pro salute animæ suæ nunc laborare detrectat, tunc inter stultos reprobandus: tam etsi nunc uel diuina, uel mūdāna sapientia gloriosus uidetur. l ¶ Desiderium impij, monumentū &c.] Desiderat impius præcedētes malos imitari: & de illorū uita atque actibus loqui. Vel certe desiderium eius eō tendit, quamuis ipso nesciente: ut cum prioribus iniustus, aternæ mortis carcere claudatur. Verum quia tales exitum quem minime prouident, incurrūt, dicit econtra de bonis. m ¶ Radix autem iustorum proficiet.] Quia nimirum fides, & charitas electorū, quæ radicati sunt in Christo, nequaquam eos fallit, sed ad perfectiora semper crescēs, plusquā sperare nouit, in futuro percipiet. n ¶ De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis.] Fructus oris, est sermo bonus. Nam qui mala loquitur, non fructum ore generat, sed damnum. Omnis igitur qui bona loquitur, bonis donabitur aternis: si tamen his quæ loquitur actu non repugnat. Hoc etenim uigilanter adiungit cum dicit

A dicit. **a.** ¶ Et iuxta opera manuum suarum retribuetur ei. Neque enim aliter fructuosus fit suus sermo doctori, nisi ipse prior faciat bona quae docet. **b.** ¶ Fatuus indicat statim iram suam &c. ¶ Qui se in presenti desiderat ulcisci, fatuus est: qui autem pro domino iniuriam contem-

nit, sapiens. Huc uer-
sculum alia trāslatio
sic habet: Stultus ea-
dem hora pronūciat
iram suam: occultat
autem ignominiam su-
am astutus. Non autē
ignominiosam iracū-
dia passionē ita a sa-
pientibus occultan-
dam esse decernit, ut
eius uelocitatem cul-
pans, non prohibeat
tarditatem: quā utiq;
si per necessitatē hu-
manae infirmitatis ir-
ruerit, ideo cēsuit oc-
cultādam: ut dum ad
praesens sapiēter ob-
tegitur, a sapientibus
amoveatur, & in per-
petuū deleatur. Hāc
enim est natura irae,
ut dilata languescat
& pereat: prolata ue-
ro magis magisq; fer-
ueat. **c.** ¶ Est qui p-
mittit &c. ¶ Promit-
tunt se nonnulli obe-
dire ueritati, sed ubi
tentatio terrens siue
blandiēs impedimē-
tum praestiterit, dese-
runt quidem coepit:
sed tamen consciētia
promissi, quasi gla-
dio punguntur.

d. ¶ Lingua autē sa-
pientū est sanitas. ¶
Quia & bona quae p-
mittunt, ipsi perficiē-

do ad uitam perueniunt, & alijs quae sequantur, prae-
dicando demonstrant. **e.** ¶ Labium ueritatis firmum erit
in perpetuū &c. ¶ Labiū ueritatis, est praedicatio aposto-
lorū atq; prophetarum: quorū locutio dum a tramite ue-
ritatis non deuiat, in aeternum firma persistit: quia dis-
solui minime potest. Testis repentinus, doctor est hāreti-
corum, qui ab eorum dictis aberrans: dum ea quae recte
non sentit, repente pronunciarē cupit: mendaciū potius
quā ueritatis locutionē cogitatione sua componit. Fides
ecclesiastica semper manebit: qui autē repēte noua dog-
mata infert, mendaciū est minister. **f.** ¶ Homo uersutus
calet sciētiam. ¶ Versutus hoc loco in bono intelligitur:
id est sapiens & prudens, qui nonnunquā de industria,
suam calet sciētiam: duplici nimirū ratione: uel nō ua-
lens infirmis auditoribus loqui quasi spiritualibus, sed
quasi carnalibus: uel nolēs dare sanctum canibus, neq;
ante porcos margaritas proficere. **g.** ¶ Et cor insipien-
tium prouocat stultitiam. ¶ Quādo uel ipsi plus appeten-
tes sapere, q̄ oportet sapere, eō usq; meditando prosi-
liunt, ut pro sapientia, stultitiam teneant. Vel certe alios
quae necdum capere queunt, docere nitentes, ad maiore
eos stultitiā prouocant: & quasi saucijs oculis lumē inge-
rentes solis, modicū lucis, quod cernere uidebantur, au-
ferunt. **h.** ¶ Manus fortium dominabitur &c. ¶ Perfecti
quippe non solum uitiorū bella superant, sed & electis
fratribus maiori uirtutū gratia principantur. Qui autem

dissoluti animo peccatis implicari non merentur, pessimo
exactori diabolo tributa uitiorū quotidie soluūt: & si nō
dominium eius uiuentes poenitēdo euaserint, post mor-
tem traditi eidē in carcerē ab eo poenarū mittuntur ater-
narum, iuxta quod dominus in euangelica parabola te-

Matth. 5.2

replebitur bonis. Et iuxta opera manuum suarum re-
tribuetur ei. Via stulti recta in oculis eius, qui autem sa-
piens est, audit consilia. Fatuus indicat statim iram su-
am: qui autem dissimulat iniuriam, callidus est. Qui
quod nouit loquitur, iudex iustitiae est: qui autem men-
titur, testis est fraudulentus. Est qui prōmittit, & quasi
gladio pungitur conscientiae. Lingua autē sapiētium
est sanitas. Labiū ueritatis firmum erit in perpetuū:
qui autem testis est repentinus, cōcinnat linguam men-
daci. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pa-
cis ineunt consilia, sequitur eos gaudium. Non cōtrista-
bit iustum quicquid ei acciderit, impij autem replebun-
tur malo. Abominatio est domino labia mendacia: qui
autem fideliter agunt, placent ei. Homo uersutus calet
scientiam, Et cor insipientium prouocat stultitiam. Ma-
nus fortium dominabitur, quae autem remissa est tribu-
tis seruiet. Moeror in corde uiri humiliabit illum, & ser-
mone bono laetificabitur. Qui negligit damnū propter
amicum iustus est, Iter autem impiorum decipiet eos.
Non inueniet fraudulentus lucrum, & substantia homi-
nis erit auri precium. In semitā iustitiae, uita: iter autem
deuium ducit ad mortem.

Cap. XIII

Filius sapiens, doctrina patris: qui autem illusor est,
non audit cum arguitur. De fructu oris sui homo
satiabitur bonis: anima autē impiorū iniqua. Qui custo-
dit os suum, custodit animam suam: qui autem incon-
sideratus est ad loquendum, sentiet mala. Vult & non
uult

de recte subiungitur. **m.** ¶ Non inueniet fraudulentus
lucrum, & substantia &c. ¶ Fraude namq; acquisita pecu-
nia, plus in anima dāni quā lucri addit in arca: & qui
propriam pro domino substantiam nouit dispensare, re-
munerante ipso, pro terrenis coelestia dona recipiet. Ali-
ter: Non inueniet fraudulentus lucrū: & substantia homi-
nis erit auri precium: qui fraudulenta mētē simulat se esse
bonum, nequiter uiuens in occulto, non inueniet bona
uitae sequentis. Qui autem substantiā uirtutum spiritua-
lium ueraciter acquirit, mercabitur ex ea claritatem re-
gni perennis, quod uerbis sequentibus apertius dicit.

n. ¶ In semita iustitiae uita &c. ¶ In semita enim iustitiae,
substantiam acquirit uirtutum: quibus aeternae uitae cla-
ritas auro preciosior emitur. Iter autem prauum quo
fraudulentus incedit perditō lucro temporali quod ap-
petit: ad mortem quam prauidēre noluit tendit semp-
ternam.

Cap. XIII

Filius sapiens, doctrina patris: qui autē illusor est, &c. ¶
Tantum inter sapientem distat & stultum: ut hic alt-
quādo profectu eruditionis ad eum qui se docuerat, do-
cendum perueniat: ille nec cum arguitur, nouerit audi-
re. **p.** ¶ Vult & non uult piger: anima autem oper. &c. ¶
Recte pigri uocabulo denotatur, qui uult regnare cum
domino & non pati pro eo: delectant praemia, cum polli-
centur, deterrent certamina cum iubentur, de quo Iaco-
bus ait: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus

Luc. 12.4

D

Matth. 7.4

Rom. 12.4

Iaco. 1.4

CC

uijs

uiss suis. Et filius Strach: Vae peccatori terram ingrediē-
Eccli. 2. c ti duabus uis: qui autem iussa operantur domini, ideo
 faciunt, quia anima illorum perfecta supernorū dulcedi-
Psalm. 26. b ne reficitur, iuxta eum qui dominū obsecrat dicens: Si-
 cut adipe pinguedinis repleatur anima mea. Vel certe

anima operantiū im-
 pinguabitur: quia q
 pijs p domino labo-
 ribus insudant, coele-
 sti & immarcescibili
 post labores corona
 donabuntur. a ¶ Est
 quasi diues cū nihil
Luk. 16. c habeat &c.] Diues si-
 bi uidebatur ille qui
 induebatur purpura
 & bysso: & epulaba-
 tur quotidie splendi-
 de. Sed quia deū non
 habuit, comperit in
 fine nihil fuisse quod
 habuit. Vnde dictū

Psalm. 75 est de talib. Dormie-
 runt somnū suum, &
 nihil inuenerunt om-
 nes uiri diuitiarū in

Luk. 16 manib⁹ suis. Pauper
 econtra uidebat La-
 zarus, qui iacebat ad
 ianuam eius, ulcerib.
 plenus: sed in multis
 erat diuitijs, quia uir-
 tutē habuit humilita-
 tis, quia conditorem
 omnium diuitiarum,
 uidelicet deū corde
 gestabat. Quid autē
 uerā diuitia ualeant:
 quid uera paupertas
 agat, subdendo mani-
 festat. b ¶ Redem-
 ptio animæ uiri, diui-
 tiæ suæ: qui autem
 pauper est, increpa-
 tionem nō sustinet.]

Qui ergo animam suam uult redimi à futura ira, congre-
 get diuitias operum bonorum: Qui enim eget huiusmo-
 di diuitijs, increpationem districti iudicis sustinere non
Psalm. 6 ualet, de qua psalmista postulat, dicens: Domine ne in
 ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripas me. Alio-
 quin pauperes non ibi increpantur à domino, sed bene-
 dictionem æternæ hereditatis percipiunt. o ¶ Lux iu-
 storum lætificat, lucerna autem impiorū extinguitur.]
 Lux iustorum quæ perpetuo lætificat, spes est futurorū.
 Lucerna impiorum quæ repente extinguitur, felicitas
 est seculi labentis. d ¶ Inter superbos semper iurgia
 sunt: qui autem agunt cuncta consilio, reguntur sapien-
 tia.] Iurgantur inter se semper hæretici, iurgantur & cæ-
 teri reprobi: quia uidelicet non norunt unitatem fidei &
 ueritatis. Fideles autem qui consilio diuinorum eloquio
 rum frui non cessant, reguntur moderatione sapientiæ,
 quæ eos iurgari non sinit. e ¶ Substantia festinata mi-
 nuetur, quæ autem paulatim colligitur manu multipli-

1. Timo. 6. b cabitur.] Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentatio-
 nem, neque ipsas diuitias quas uel acquirunt uel cupiunt,
 perpetuo possident. Qui autem pro accipienda substan-
 tia præmiorum celestium iustis insistit laboribus, mul-
 tiplicia supernæ beatitudinis munera percipiet, de quo
 apte subditur: f ¶ Spes quæ differtur, affligit animam:
 lignum uitæ desiderium ueniens.] Quia nimirum quan-
 diu differtur spes æternorum, affligitur anima fidelium:
 uel pro dilatione uidelicet bonorum, quæ amat: uel pro

illatione malorum, quæ tolerat. At ubi uenerit quod de-
 siderat, facile obliuiscitur quod sustinuerat: quia in æter-
 num uiuere incipit cum suo redemptore: quæ tota inten-
 tione quærebat: ipse est enim lignum uitæ amplectenti-
 bus se. g ¶ Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum

obligat.] Qui bonæ
 rei detrahit, se in futu-
 rum obligat: quia qd
 non debuit faciēdo,
 pœnam sibi qua con-
 stringatur præparat.
 Sed & is qui malæ rei
 detrahit, ipse se in fu-
 turum obligat: Nō ut
 p tali detractiōe pœ-
 nas luat, sed ut post
 detractiōē sese cau-
 tius agat: quia nimi-
 rum quæ in alijs iuste
 reprehendit, in se im-
 pune non admittit,
 clamante Apostolo: *Rom. 14*
 Qui prædicas nō su-
 randum, furaris: qui
 dicis non moechan-
 dum, moecharis: qui
 abominaris idola, sa-
 crilegiū facis: qui in
 lege gloriaris, p præ-
 uaricationē legis de-
 um inhonoras.

b ¶ Qui autē timet
 præceptum, in pace
 uersabitur.] Melius
 est ergo de sua quæq;
 fragilitate metuerē,
 ne forte diuina præ-
 uaricetur imperia, q;
 aliorum errata stulto
 ore lacerare. Dicente
 rursus Apostolo: Et si *Gal. 6. 4*
 præoccupatus fuerit
 homo in aliquo deli-
 cto: uos qui spiritua-
 les estis, instruite hu-

ijsmodi in spiritu mansuetudinis: considerans teipsum,
 ne & tu tenteris. i ¶ Astutus omnia agit cum consilio:
 qui autem fatuus est, aperiet stultitiā.] Vbi omnia cum
 consilio docet agenda, diuinum potius quod sacris elo-
 quijs inditum est, quam humanū intellige consilium. Fa-
 tuus est enim qui extra hoc cōsiliū uiuit, quāuis natu-
 raltiter astutus esse uideatur & prudēs. De quo recte sub-
 ditur. k ¶ Nuncius impij cadet in malum.] Arius di-
 cit & Sabellium cæterosq; angelos, id est, nuncios fata-
 nā: qui quoniam consilium neglexere diuinorum scrip-
 turarum, deciderunt in malum gehennalium tormen-
 torum. l ¶ Legatus autem fidelis, sanitas.] Id est, carho-
 licus quisque prædicator, sanitatem sibi suisq; auditori-
 bus acquirit æternam. m ¶ Desideriū si compleatur,
 delectat animam, detestantur stulti eos qui fugiunt ma-
 la.] Omne desiderium siue bonum, siue malum sit: ubi
 ad effectum peruenerit, delectat animam. Sed stulti qui
 carnalibus solum desiderijs gaudēt, detestantur eos qui
 pro amore celestij, infima oblectamenta contemnunt.
 n ¶ Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit &c.]
 Cum sapientibus ire, est sapientium actus imitari. Quā-
 libet ergo simplex quisque sit & rusticus, qui arcana sa-
 pientiæ cōprehendere nequeat: si tamen sapientiū exem-
 pla uiuendo sectatur, iure inter sapientes annumerabi-
 tur. Qui uero stultos non propter naturam, quia homi-
 nes sunt: sed propter stulticiam, quia mimi sunt, uel hi-
 striones, uel aliqui tales, non ut instruēdo corrigat, amat
 sed

A sed ut fauendo deteriores efficiat: alijs nimirum & si per ingenium, uel doctrinam, sapiens uidetur, stultorum nota peccat: uel turpitudine dignus, simul & damnatione tenebitur. **a** ¶ Bonus relinquet haeredes, filios & nepotes, & custoditur iusto substantia peccatoris. Sape ui-

gregant absque iudicio.

Cap. XIII

S Apiens mulier aedificabit domum suam, insipiens ex-
structam &c.] Et unaquaeque anima fidelis, & ecclesia per orbem catholica, mansionem sibi in patria coelesti bonis actibus aedificat. At uero reprobi, ea quae bene sunt

demus bonos sine filiis obire: imò maiora à dño prēmia polliceri, his qui filiorum procreationi uirginitatis castimoniam praeposuerint, sed & substantiam iustorum à peccatoribus tolli. Nam & Apostolus glorificat eos qui rapinam bonorum suorum cum gaudio susceperunt. Vnde spiritualiter intelligendum, quia bonus & iustus dominus est, qui post passionem suam ascendens in coelum, reliquit haeredes suae doctrinae, apostolos & successores eorum: ad cuius fidem conuersa est multitudo gentium, quae erat

Bonus relinquet haeredes, filios & nepotes: & custoditur iusto substantia peccatoris. Multi cibi in noualibus patrum: & alijs congregantur absque iudicio. Qui parcat uirga, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit. Iustus comedit, & replet animam suam: uenter autem impiorum insaturabilis. Cap. XIII

S Apiens mulier aedificabit domum suam, insipiens exstructam quoque destruet manibus. Ambulans recto itinere, & timens deum, despicitur ab eo qui infamigraditur uia. In ore stulti, uirga superbiae, labia sapientum custodiunt eos. Vbi non sunt boues, praesepe uacuum est, ubi autem plurimae segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Testis fidelis non mentietur, profert mendacium dolosus testis. Quærit derisor sapientiam, & non inueniet, doctrina prudentium facilis. Vade contra uirum

stultum

substantia diaboli. Intrauit namque in domum eiusdem male fortis aduersarii, & eum maiori uirtute conterens, diripuit arma eius in quibus confidebat, & spolia eius distribuit, ut ipse in euangelio testatur. Vel certe iusto substantia peccatoris custodita est, quando ablatum est à Iudæis regnum dei, & datum est genti facienti fructus eius.

b ¶ Multi cibi in noualibus patrum, & alijs congregantur absque iudicio.] Absque iudicio recto facit, qui diuitijs congregandis sedulus insistit, & has aggregatas non ipse pro redemptione animae suae pauperibus dispensat, sed alijs post se dispensandas referuat: iuxta quod in superiore uersu iuxta litteram dicitur: Et custoditur iusto substantia peccatoris: maxime cum sibi uictus abundet ex iure paternae hereditatis: neque ulla pecunias colligendi necessitas incumbat. Hoc est enim quod ait: Multi cibi in noualibus patrum. Iuxta uero sensum spiritualem, multi sunt cibi alimoniae coelestis in dictis & exemplis uenerabilium patrum. Et absque ratione facit, qui his legendis, meditandis, & exponendis instans: non suae salutis per hoc, sed aliorum potius seruit: dum ipse ab his quae legit, uel actibus reprobis, uel etiam in impietate sensus haeretici discrepat. Talis namque in noualibus, id est, operibus siue sermonibus patrum, optima institutione excultis: non sibi, sed alijs subsidium acquirit: illis uidelicet qui tractatus eius legentes, arcana per eos spiritualis sensus, quibus interior reficiantur, inueniunt. Vtrique autem sensui conuenit apte quod sequitur:

c ¶ Qui parcat uirga, odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit.] Nam & pater bonus, filium: & discipulum, magister catholicus: ne ad iniquitatem deflectat, sollicitus erudit. Praecedentem autem uersiculum, antiqui interpretes ita transulerunt: Viri iusti diuitijs, annis multis fruuntur: iniqui autem perient breuiter. **d** ¶ Iustus comedit & replet animam suam: uenter autem impiorum insaturabilis.] Iustus percipit cibos sapientiae, qui in noualibus patrum, hoc est, in operibus ac uerbis praecedentium iustorum probantur exorti, & hos ad profectum animae suae bene uiuendo traiecit. Venter autem impiorum, id est, capacitas sensus haeticorum insaturabilis, quia sicut Apostolus ait: Semper discunt, nunquam ad ueritatis scientiam perueniunt. Quare autem saturari scientia non merentur: nisi quia nequam refecti cibis paternae institutionis, alijs hoc con-

ore stulti, uirga superbiae, labia sapientum custodiunt eos.] Quia stulti per uaniloquium, humiles quos despiciunt, affligunt: sed idem humiles spiritu per doctrinam se sapientia ne decipiantur, muniunt. **b** ¶ Vbi non sunt boues, praesepe uacuum est: ubi autem plurimae segetes, ibi manifesta fortitudo bouis.] Haerent haec superioribus. Boues namque doctores catholicos: praesepe, coetum auditorum, segetes dicit fructus operum bonorum. Incassum ergo tumer superbus, & indocta eloquentia uerberat aures ac corda subiectorum: quia ubi non sunt docti praedicatores, frustra ad audiendum confluit turba plebium. Vbi autem plurimae operationes apparerit uirtutum, ibi apertissime claret: quia non haeticus in uanum garrit, sed pro uerbi fruge laborauit ille, qui & ipsum uerbum casto ore ruminare, & uiam ueritatis recto discretionis pede noscit incedere. Nec mirandum, cur in praesepe, auditores significari dixerimus, cum bos alatur de praesepe, doctor autem uerbo audientes soleat nutrire: sed inueniendum, quia & de labore bouis praesepe impletur, & ipse bos suo fructu de praesepe reficitur. Quia nimirum praedicator fidelis, & audientes uerbo reficit, & eadem refectione apud deum ipse proficit, quod in opere figuratur Helia, qui Saraptanam uiduam pascit, à qua & ipse pascitur. **i** ¶ Quærit derisor sapientiam, & non inueniet, doctrina &c.] Caiaphas qui domino dixit: Adiuu ro te per deum uiuum, ut dicas nobis, si tu es Christus: quia male quarebat, inuenire quod rogabat, non meruit. At discipuli qui sese humiliter auditui ueritatis subdiderant, accepta spiritus gratia, non solummodo Christum dei filium cognoscere, sed & abdita scripturarum intelligere meruerunt. Sed & tunc doctrina prudentium facilis erat, quando Cornelius cum domo sua, & ceteri tales uerbum humiliter audientes, mox credebant: & accepto spiritu sancto, linguis loquebantur omnibus. Nunc quoque doctrinam fidei catholicae prudens quisque dum catechizatur, facile percipit: quia haetici quae peruerse quarunt, nunquam prorsus inueniunt. **k** ¶ Vade contra uirum stultum, & nesciet labia prudentiae &c.] Ideo derisor sapientiam quam quærit, non inuenit: quia & si aperte contra illius stultitiam disputando incedas, nescit intelligere quae dicis: ut Arius, qui uerbum consubstantialitatis in patre & filio, nusquam in scriptura inueniri posse contendebat, cum ei manifeste scriptum obijceretur

CC 2

obijceretur

3. Reg. 17. b

Matth. 26. f

Act. 10. e

A obijceretur: Ego & pater unum sumus. Et Deus est uerbum, & cetera talia. Ideo doctrina prudentium facilis est: quia labia prudentiae sapientia, id est, quia labia quaecumque prudentiae moderamine reguntur, de sapientia solum loqui & audire dulce habet: eiusque meditationi operam dare satagunt.

a ¶ Cor quod nouit amaritudinem animae &c.] Amaritudinem habent animae & electi, quādiu à gaudijs differuntur aeternis: & reprobi cum desiderijs affliguntur peruersis. Sed electi quia in luce ambulāt amaritudinem suā quando sit gaudio mutanda prouident. Porro reprobi propria sponte cecati: quid in praesenti patiantur, non uident: quid in futuro sint passuri, non prouident: ideoque à futuris honorum gaudijs remanebunt extranei, quia amaritudinis eorum praesentis, non nouerunt esse participes. Vnde & apte subdit: **b** ¶ Domus impiorum delebitur, tabernacula iustorum germinabunt.]

B Domus quippe in misericordia, tabernaculis uti solet in itinere. Domus igitur impiorum delebitur: quia habitationem uitae praesentis, in qua semper manere desiderabāt perdent in morte reprobi: & hoc quod non prouidebant, exilium perpetuae damnationis subibunt. Tabernacula autem iustorum germinabunt, quia praesens eorum conuersatio, in qua incolae sunt apud deum & peregrini, crescentibus sine cessatione meritis, ad fructum usque suauissimum patriae coelestis pertingit.

c ¶ Innocens credit omni uerbo, astutus considerat gressus suos.] Hanc innocentiam uetuit, & hanc habere docuit astutiam Ioannes cum ait: Charissimi, nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus, si ex deo sunt.

d ¶ Sapiens timet, & declinat à malo, stultus transiit & confidit.] Sicut stulti est de sua alacritate confidere, torrentem rapidum, uel uoraginem latiorē saltu uelle transire: sapientis autem ad planum uel pontem diuertere: ita qui peccatū quantum ualet declinat, timens ne inuoluatur malis, sapiens est: Stultus autē ille qui contemptum peccati, blandiens sibi quia aut posteriori tempore poenitentiam agat commissorum: aut si repente moriatur, fortiter poenas inferi sufferat. **e** ¶ Impatiens operabitur stultitiam, &c.] Reprehensibilis quidem est homo impatiens: sed multo peior & odiosior deo est uersutus: tamen si apud homines melior aestimetur. Ille enim palam omnibus suam ostēdit stultitiam: iste autem cum sit corde peruersus, saepe simplicitatē simulat & iustitiam: atque humano iudicio sanctum se dici delectat, cum sit diuino examine inter reprobos aestimatus. **f** ¶ Iacebunt mali ante bonos &c.] In nouissimo iudicio coronatis iustis, damnabuntur reprobi, qui eos in praesenti premebant.

Quod enim ait, ante id est, ante bonos, & ante portas iustorum: non ad uicinitatem loci, sed ad uisionem pertinet bonorum, quia malorum tormenta semper aspiciunt, ut maiores ereptori suo gratias sine fine referant. Vnde Esaias de illis: Egredientur & uidebunt, inquit, cadauera

uirorum, qui prauaricati sunt in me: Ver mis eorum nō morietur, & ignis eorū non exstinguetur: & erunt usque ad satietatē uisionis omni carni. Quod autem ait, egredientur: non pedum processum, sed oculorum significat intuitum: quem intus in regno positi, ad uidēda prauorum supplicia, foras cum uoluntate mittunt. **g** ¶ Corona sapientium, diuitiae eorū: fatuitas stultorum, imprudentia.] Sapientes non terreni aliquid emolumentum pro diuitijs habent: sed coronam solummodo quam pro uirtutibus in futuro percipient. At stultorum fatuitas maxima haec est: quia improuidentia aeternorum, de praesentibus tantum commodis gaudent. Imprudentia enim quasi

improuidentia dicitur. **h** ¶ Liberat animas testis fidelis, & profert mendacia uersipellis.] Liberat animas Christus, qui est testis fidelis, ut i Apocalypsi legimus, & sic **i** Apoc. 1. Tim. 6. cut Apostolus ait: Testimoniū reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionē. Et profert mendacia diabolus. Qui recte appellatur uersipellis: quia mala quae facienda gerit, bona esse pronunciat: & gaudia promittit aeterna eis quos ad inferni tormenta praeparat. Item liberat animas catholicus doctor, qui testimonia scripturarum fideliter, id est recte praedicat, & profert mendacia haereticus. Vel sicut alia aeditio manifeste transiit: Incendit autem mendacio dolosus, subauditur, animas eorum, quos suo errore deceptit. **i** ¶ In timore domini fiducia fortitudinis, & filijs eius erit spes.] Timor domini fiduciam fortitudinis praestat: quia nimirum mens nostra tanto ualentius terrores rerum temporalium despicit: quanto se auctori earum ueracius per formidinem subdit. Filij autem timoris domini dicuntur: qui diuino timore reguntur, sicut filij uirtutis, & filij resurrectionis qui uirtutibus student: uel qui ad gaudia resurrectionis pertinent, quibus erit spes, iuxta illud psalmista: Qui timent dominum sperent in domino. De qua spe consequenter adiungit. **k** ¶ Timor domini, fons uitae, &c.] Haec est ergo spes eorum qui timent dominum, ut declinantes à ruina mortis, peruenire mereantur ad eum qui dicit: Ego sum uia, ueritas & uita. Dictum est autem supra: Lex sapientis, fons uitae, ut declinet à ruina mortis. Et nunc dicitur: Timor domini, fons uitae, ut declinet à ruina mortis. Ex quo patet, quia nulla prior est lex sapientis, qua mortē uitare, & uitam acquirere debeat aeterna: quā habere timorem domini. Vnde & alibi

A. & alibi dictum est: Initium sapientiae, timor domini.

7. sal. 11. b ¶ In multitudine populi, dignitas regis, & in paucitate plebis &c. ¶ Vbi multitudo seruientium deo, ibi specialiter Christi gloria: ubi soli catechumeni uel recēs nati infantes sub regno adhuc tenentur diaboli: & ipsi tempore congruo festinātes in Christo renasci, ignominia ibi manifesta principis mundi. Vel certe in conuenticulis haereticorum, quae semper sunt pauciora ecclesijs catholicorum: ignominia patet eorum qui hanc ab ecclesiastica unitate segregantur. *b* ¶ Vita carniū, sanitas cordis: putredo ossium inuidia. ¶ Per carnem infirma quaedam ac tenera: per ossa, fortia acta signantur. Bene ergo dicitur: Vita carniū, sanitas cordis. Quod si mentis innocentia custoditur: & si qua foris infirma sūt, quandoque roborantur. Et recte subditur: Putredo ossium, inuidia, quia per liuoris uitium ante dei oculos pereunt & quae humanis oculis fortia uidentur. *b* ¶ Ossa quippe per inuidiam putrescere, est quaedam etiā robusta deperire.

c ¶ Acceptus est regi minister intelligit. ¶ Ille uidelicet cui dicitur: Quia super paucam fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. *d* ¶ Iracundiam eius inutilis sustinebit. ¶ Ille utique de quo idem ait: Et inutilem seruū effcite in tenebras exteriores.

CAP. XV

Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furor. ¶ Qui uerba increpantis humiliter recipit, iam propinquat ueniae reatus quem gessit. At qui superbus arguenti resultat, maiorem contra se iram districti iudicis prouocat. *f* ¶ Lingua sapientium ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. ¶ Lingua catholicorum patrum, ornat scientiam diuinorum eloquiorum, latius exponendo quae scriptura canonica, aut obscura posuit, aut historica tantum ratione scripta reliquit: & os haereticorum ebullit stultitiam, dicta sacrae scripturae peruerse intelligendo, suosque sensus eius auctoritati praeposendo. Potest & de paganorum philosophis intelligi quod ait: Os fatuorum ebullit stultitiam: quales fuere Porphyrius & Iulianus, qui contra ecclesiae doctores stultitiae suae fluenta fundebant. *g* ¶ Lingua placabilis, lignum uitae, quae autem immoderata est conteret spiritum. ¶ Lingua catholici doctoris ad fructum uitae ducit sempiternum: quae

autem immoderata est, modum ecclesiasticae normae ignorat: & suum spiritum, & eorum qui se audiunt, male loquendo conteret. *b* ¶ Domus iusti plurima fortitudo, & in fructibus impij, conturbatio. ¶ Domus Christi, id est, ecclesia plurimam habet fortitudinem: ita ut pluuia, uentis, fluminibusque tentationum frequēti, nequaquam possit dirui, & in operibus diaboli conturbatio feruet assidua: quae eandem Christi domum, uel per falsos fratres, uel per apertos aduersarios deicere tentat.

i ¶ Labia sapientium disseminabunt scientiam, cor stultorum dissimile erit. ¶ Labia catholicorum disseminabunt praedicando scientiam rectae fidei: cor haereticorum dissimile erit: quia perfidiam pro scientia concipit ut doceat. Potest & ita intelligi: quia cor stultorum etiā si bimotipsum dissimile erit: dum mutabilitate diuersarum cogitationum uarium se exhibet: & nunquam idem quod fuerat manet: cui contra de Anna cum domino intenta mente supplicaret dicitur: Vultusque eius non sunt amplius in diuersa mutati.

I. Reg. 1. c

k ¶ Victimae impiorum abominabiles domino, uota iustorum placabilia. ¶ Oratio, nes, opera, & sacrificia haereticorum abominatur dominus, & uota eorum accepta habet, qui fidem catholicam iustis operibus affirmant. *l* ¶ Doctrina mala deferentium uiam uitae: qui increpationes odit, morietur. ¶ Mala est ergo doctrina eorum

Matth. 5. c

qui uiam deferunt ueritatis, de quibus dominus ait: Qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno coelorum. Sed talibus adhuc si correpti poenituerint, patet reditus ad ueniam. Sin autem nec correptionibus ecclesiasticis annuerint, iam certus eis restat interitus. *m* ¶ Omnes dies pauperis mali, secunda mens quasi iuge conuiuium. ¶ Omne tempus populi dei quando in praesenti pauper est, afflictionibus abundat & arumnis: quia necdum ad diuitias supernae bonitatis & perpetuae mansionis peruenit. Vnde monet Apostolus dicens: Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. At uero reprobi qui metu carentes diuino, securi mundo utuntur: quasi iugibus stulti reficiuntur epulis. Vnde recte subiungit. *n* ¶ Melius est parum cum timore domini, quam thesauri magni & insatiabiles. ¶ Quale est in psalmo: Melius est modicum

Eph. 5. d

A iusto super diuitias peccatorum multas. Melius ergo est ut seruat timore dei, egeas opibus, uel etiam uictu quotidiano: quam ut desiderio plura acquirendi dei timorem deferat. **a** ¶ Melius est uocari ad holera cum charitate, quam ad uitulū saginatum cum odio. ¶ Omnis qui operum bonorū exē-

Matth. 7. c

pla p̄ximis quæ imitentur ostendit, quasi ad epulas quibus reficiantur, cōuiuas uocat. Melius est autem uocari ad holera cū charitate, q̄ ad uitulū saginatum cum odio: quia nimirum multo est utilius simplicis uitæ innocentiam cū charitate seruare, q̄ maioribus uirtutū miraculis foris fulgere, & interiora mentis ab odiorū forde non expurgare. Vnde quibusdam in fine dicētibz: Domine, domine, nōne in nomine tuo prophetauimus: & in tuo nomine dæmonia eiecimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus: dicit ipse dñs: Quia nunquā noui uos, discedite a me: oñes operarij iniquitatis. **b** ¶ Iter pigrorum quasi sepes spinarum. ¶ Pigros dicit eos quos piget operari iustitiam, qui cum uiam dñi appetunt, eos uelut spinæ obfistuntium sepium, sic formidinū suarū operis suspiciōes pūgunt. Quod quia electos præpedire nō solet, adiunxit:

c ¶ Via iustorū absq̄ offendiculo. ¶ Iusti quippe in conuersatione sua, quodlibet eis aduersitatis obuiauerit, non impingūt: quia temporalis aduersitatis obstacula, æternæ spei, & internæ cōtemplationis saltu trāsiliunt. **d** ¶ Lætatur homo in sententia oris sui, & sermo opportunus est optimus. ¶ Humilium quidem est de sua sententia quasi prudenter prolata quemq̄ lætari: sed uerus sapiens, non solum res quas loquitur, uerum etiā opportunitatem loci uel temporis, uel personæ cui loquatur, diligēter inquirat. **e** ¶ Sēmita uitæ super eruditum &c. ¶ Eruditum dicit: non solum scientia, sed & operatione perfectum: Huic etenim iure sēmita uitæ desuper aperta est, huic cœli ianua patet. Infernus autē nouissimus de quo liberatur, ultima est pœna damnationis. Nam primus infernus, est cæcitas animæ peccantis, & ueræ lucis scientia carentis, de quo dicitur in psalmis: Et descendāt in infernū uiuentes, id est scientes labentur in peccatum. **f** ¶ Domū superbiorū demolietur dominus, & firmos faciet terminos uiduæ. ¶ Conuēticula hæreticorū cæterorumq̄ ecclesiæ persecutorū demolitur dñs, & firmos faciet in orbem uniuersum terminos eiusdē ecclesiæ: sponsa uidelicet suæ pro cuius uita mori dignatus est. **g** ¶ Abominatio domini, cogitationes malæ: & purus sermo pulcherrimus firmabitur

psal. 54. c

magni & insatiabiles. Melius est uocari ad holera cum charitate, quam ad uitulū saginatum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas. Iter pigrorum quasi sepes spinarum, Via iustorū absq̄ offendiculo. Filius sapiens lætificat patrem, & stultus homo despicit matrem suam. Stultitia gaudium stulto, & uir prudens dirigit gressus suos. Dissipantur cogitationes ubi non est consilium: ubi uero plures sunt consiliarij, confirmantur. Lætatur homo in sententia oris sui, & sermo opportunus est optimus. Sēmita uitæ super eruditum, ut declinet de inferno nouissimo. Domū superbiorū demolietur dominus, & firmos faciet terminos uiduæ. Abominatio domini, cogitationes malæ, & purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo. Conturbat domum suam qui sectatur auariciam: qui autem odit munera, uiuet. Per misericordiam & fidem purgātur peccata, per timorem autem domini declinat omnis a malo. Mens iusti meditatur obedientiā, os impiorum redundat malis. Longe est dominus ab impijs, & orationes iustorum exaudiet. Lux oculorum lætificat animam, fama bona impinguat ossa. Auris quæ audit increpationes uitæ, in medio sapientiū commorabitur. Qui abiicit disciplinam, despicit animā suā: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis. Timor dñi, disciplina sapientiæ, & gloriam præcedit humilitas.

Cap.

XVI

Hominis est animum præparare, & domini gubernare linguam. Omnes uia hominū patēt oculis eius, spirituum ponderator est dñs. Reuela domino

opera

to magis fortitudinem nostræ bonæ actionis, oleo charitatis eius ne lassescat, impinguare satagimus. **i** ¶ Auris quæ audit increpationes uitæ, in medio sapientiū commorabitur. ¶ Discipulus qui increpationibus docentium obedienter annuit, plerunq̄ proficiendo ad cathedrā usq̄ doctoris ascendit. Deniq̄ Paulus qui increpationi sui conditoris sese humiliter substrauit, ad sedē postmodū apostolica dignitatis sublimiter peruenit. Cap. XVI

Hominis est animum præparare, &c. ¶ Certum est quia neq̄ animum præparare, neque gubernare linguā, neq̄ aliquid facere boni absq̄ diuina gratia ualemus: Quia sine me, inquit, nihil potestis facere. Quomodo ergo hominis est animum præparare, & dei gubernare linguam: Nisi quia hæc proprie tēpus persecutionis significat. De quo dominus ait: Cum autem tradent uos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini. **l** ¶ Omnes uia hominū patent oculis eius, spirituum ponderator est dominus. ¶ Ita uias, id est, actiones omnium, & bonorum uel delictet & malorum dominus uidet, ut etiam spiritus singulorum quid in occulto cogitēt, certa lance discernat. Vnde recte subiūgitur: **m** ¶ Reuela domino opera tua & dirig. &c. ¶ Domino quippe opera nostra reuelamus: quando

c

Luc. 7. c

Matth. 16. c

D

Luc. 6. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

Matth. 16. c

A quando eum quem nihil latere nouimus, in cunctis quæ agimus, in memoriam reducimus, atque illius in omnibus flagitamus auxilium: & cum hoc deuoti agimus, fit ut non opera eadem tantummodo, sed etiam internæ nostræ cogitationes, illo dirigente procedant. **a** ¶ Vniuer-

sa propter semetipsum operatus est dominus, &c.] Nulla fuit domino causa creaturam uisibilem uel inuisibilem faciendi, nisi uoluntas sua, ut suam uidelicet bonitatem rationabili creaturæ, quam perpetuo beatam faceret, ostenderet: eum quoque qui bonum conditionis propria sponte deseruit, id est, diabolum cum suis sequacibus, iusta seueritate damnauit.

b ¶ Abominatio est domini omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non erit innocens &c.] Quicumque sibi tribuit bonum quod facit: etiam si nihil mali uidetur manibus operari, iam cordis innocentiam perdidit, in quo se largitori donorum prætulit. Et ideo

b talem conditor suus abominatur ut reum, quem sibi benedictis contemplatur ingratum. **c** ¶ Cum placuerint domino uita hominis: inimicos quoque eius conuertet ad pacem. Tanta est sanctitas diuinæ religionis, ut eam plerumque, etiam qui foris sunt, uenerationi habeant: & quos perfecte deo seruire perspexerint, cum his pacem habere, quauis religioni discrepantes incipiant. Denique quia placuerunt domino uita Danielis & trium puerorum: inimicos quoque eorum qui eos in ignem uel bestias miserunt, conuertit ad pacem. Quia placuerunt domino uita sanctorum prædicatorum: multos eorum persecutores non ad pacem tantummodo, sed ad eandem etiam fidei & religionis unitatem conuertit. **d** ¶ Melius est parum cum iustitia, quam multi fructus cum iniquitate. Cor hominis &c.] Et beati, inquit dominus, pauperes, quia uestrum est regnum cælorum. Et iterum: Væ uobis diuitibus, quia habetis consolationem uestram. Potest & sic accipi: Quia melius sit in simplici conuersatione deo deuote seruire, quam multis abundantem uirtutibus: uerbi gratia, eiectionis, orationibus, ieiuniis, doctrina, castitate, proximorum facta despiciere: & de sua quasi singulari sublimitate gloriari. **e** ¶ Diuinatio in labijs regis, in iudicio non errabit os eius.] Illud significat regem, de quo dictum est:

psal. 71 Deus iudicium tuum regi da. Quis est enim regum temporalium, qui nunquam erret in iudicio? In cuius labijs est diuinatio: quia non suorum solummodo sermones & facta dirigit, sed & gentilium uates, qui uulgo diuini appellatur: quid sciscitantibus respondeant, illo intus indicante disponitur, testante Michea propheta, qui ad deceptionem Achab regis impiissimi testatur missum à superni iudicis solio spiritum, qui prophetarum eius ora impleret, atque ad suadendum ea quibus rex nefandus periret, armaret. Neque enim in hoc iudicio errauit os regis æterni: sed quod rex impius audire peccatis præcedentibus meruit, ipse hoc prophetas erraticos eloqui permisit. Sed & Ezechiel peccanti ac perituro Ammonitarum populo dicit: cum ubi uiderentur uana, & diui-

narentur mendacia. Non est dæmonum diuinatio, sed dei iudicium: qui perfectæ malitiæ elidit finem. Hinc uerificum alia translatio sic habet apertius de domino: Nihil falsum exiet de ore eius: quia nimirum ipse nec ullo mentiente falli, nec potest aliquando mentiri.

f ¶ Pondus & statera iudicia domini sunt: & opera eius, omnes lapides seculi. Abominabiles &c.] Lapidis seculi, iustos & fide fortes appellat quales esse desiderabat apostolus Petrus eos, quibus admonens dicit: Et uos tanquam lapides uiui superædificamini in domos spirituales. Nullus igitur ab initio seculi sua uirtute electus, & celesti adificio aptus est: sed eius potius opere, qui omnia in pondere & mensura & numero constituens, unicuique sicut uoluit mensuram fidei & gratiarum distribuit. **g** ¶ Voluntas regum, labia iusta.] Reges dicit sanctos, qui uicis principaliter imperare, & uirtutibus animæ quasi ob-

sequentium comitum cuneis stipari consueuerunt, de quibus dominus: Multi, inquit, prophetae & reges cupierunt uidere quæ uos uideris, & non uiderunt. Alioquin reges terrent multum sæpe labia iusta detestantur, ut Herodes Ioannis, propter quod eum & capite puniuit. **h** ¶ Qui recta loquitur, dirigitur.] Ut uidelicet rectus operum gressibus ad uitam pertingat æternam. At contra: Vir linguosus non dirigitur super terram. Nec repugnat huius sententiæ, quod de Antiocho dicitur: Et dolus in manu eius dirigitur. Non enim hominem illum dirigendum scriptura dixit, quem peruersum ac pessimum futurum esse prauitatis sed dolus, inquit, in manu eius dirigitur: quia scilicet fraudes & scelera quæ disposuit, ad effectum quem proposuit, nullo retardante perduxit, quibus tamè peractis in æternum ut meruerat periit. **i** ¶ Indignatio regis, nuncij mortis.] Nuncij mortis, sunt angeli satanæ, id est, hæretici, & uani philosophi: imò omnes qui uerba nunciant proximis, unde à morte rapiantur æternæ: qui quo amplius auctori mortis seruiunt, eo grauius uitæ largitorem offendunt: nec tamen talibus iter poenitentiae præcluditur. Nam subditur: **k** ¶ Et uir sapiens placabit eum.] Potest enim respiciendo dominum placare, quem cõgigit stulte loquendo offendisse. **l** ¶ In hilaritate uultus, regis uita.] Quicumque hilarem Christi uultum uidere merentur, his in æternum cum illo uiuere dabitur. Alioquin in die iudicij, sicut scriptum est: Vnde debet omnis caro salutare dei. Sed hinc reprobi tunc iratum, iusti uidebunt placidum. **m** ¶ Et clementia eius quasi imber serotinus &c.] Serotinus imber in Iudæa iam maturis messibus usque hodie uenire consueuit, ubi dominus & matutinam pluuiam promittit, dicens per prophetam: Dabo uobis pluuiam matutinam & serotinam terræ. Pluuia ergo matutina est, siue temporalis, ut alibi nominatur: quando prima credendi in Christum semina suscipimus. Pluuia uero serotina, quando maturis uirtutum frugibus ablati de hac uita, in dominico horreo recondimur. Et recte clementia regis, imber

serotinus

1. Pet. 2.4

Luc. 10. d

Mar. 6. c

Luc. 3. d

Deute. 28. b

A serotino cōparatur, quia q̄ fructum uitæ bene agentes percipimus: non hoc nostri libertas arbitrii, sed superni facit irrigatio doni. a ¶ Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus &c.] Contritione enim futura condemnationis præcedit superbia uitæ præsentis, & unde

hic omnis reprobis eleuatur, inde illic iuste deſcitur. b ¶ Eruditus in uerbo reperiet bona, & q̄ in dño sperat, beatus est.] Nō ſolū qui ad prædicandum dei uerbū eruditus est, bona apud illū reperiet, ſed & ille qui in domino ſpem ponere didicit: etiam ſi ad prædicandum alijs idoneus nō est, eiſdem beatitudinis particeps exiſtit. c ¶ Qui ſapiens corde est &c.] Qui ſapiētiam catholicā ſi dei quam didicit, illibatam ſuo in corde cuſtodit, merito prudentis nomen accipit. At qui eādem ſapiētiam etiam doctè prædicare, & contra hæreticos defendere nouit, maiora laboris amplioris præmia percipiet. d ¶ Fons

uitæ eruditio poſſidētis, doctrina ſtultorum fatuitas &c.] Cum diceret, poſſidentis: nō addidit, quid poſſidentis. Quid autem putamus eum uoluiffe intelligi, niſi forte ipſam eruditionem, ut ſit plena ſentētia, fons uitæ eruditio poſſidētis ipſam eruditionem ſuam: quod eſt aperte dicere, quia ille prædicator uere ſuis auditoribus uitæ uias aperit, qui exercet ipſe quæ prædicat: qui amorem uerbi quo alios erudit, fixū in corde poſſidet: nec tantum mō memoria retentū quaſi collectum gremio ſemen iactat in terram. Idcirco nanq̄ doctrina ſtultorum fatuitas eſt: quia & ſi quæ bona dicere uſu eruditionis didicerunt, eadem tñ quæ dicunt bona ipſi fatuo corde cōtemnunt. e ¶ Fauus mellis uerba compoſita, dulcedo animæ ſanitas oſſium &c.] Multi per eloquentiam poſſunt amantibus & fauentibus ſuauius pronuntiare bona quæ ipſi non amant: ea autem ſolum uerba ad ſanitatem oſſium tuorū, hoc eſt, ad uirtutum tuarum ſpiritualia incrementa proficiunt, quæ ex interna animæ tuæ dulcedine procedūt. f ¶ Anima laborantis laborat ſibi, quia compulſit eum os ſuum.] Conſtat iuxta literam, quia expulſus de paradiso homo, quotidianum laborem ne deficiat exercet. Compulſit enim os ſuum, qñ cum ſerpēte loquutus eſt, quando uetitum tetigit, ut exilium longum cum ſudore ſufferat, & in ſudore uultus ſui pane ueſcatur. Sed & doctorem os ſuum ut labore cōpellit, quia neceſſe habet agere bona quæ dicit. g ¶ Vir impius fodit malum, &

Gene. 3. d

Hier. 9

in labijs eius ignis ardeſcit &c.] Et propheta ait: Vt iniquæ agerent laborauerunt. Poſſet & de hæretico ſpecialiter intelligi, qui pulcherrimos ac ſtrentiſſimos diuino eloquiorum campos, noxiæ linguæ ſuæ uomere rū

auro melior eſt: & acquire prudentiam, quia præcioſior eſt argento. Semita iuſtorum declinat mala, cuſtos animæ ſuæ ſeruat uitam ſuam. Contritionem præcedit ſuperbia, & ante ruinam exaltatur ſpiritus. Melius eſt humiliari cum mitibus, quā diuidere ſpolia cum ſuperbis. Eruditus in uerbo reperiet bona, & qui in domino sperat, beatus eſt. Qui ſapiens corde eſt, appellabitur prudens: & qui dulcis eſt eloquio, maiora percipiet. Fons uitæ eruditio poſſidentis, doctrina ſtultorum fatuitas. Cor ſapientis erudiet os eius, & labijs eius addet gratiam. Fauus mellis uerba compoſita, dulcedo animæ ſanitas oſſium. Eſt uia quæ uidetur homini recta, & noſſima eius ducunt ad mortē. Animā laborantis laborat ſibi, quia compulſit eum os ſuum. Vir impius fodit malum, & in labijs eius ignis ardeſcit. Homo puerſus ſuſcitāt lites, & uerboſus ſeparat principes. Vir iniquus lactat amicū ſuum, & ducit eū per uia non bonam. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficiet malū. Corona dignitatis ſenectus, quæ in uis iuſticiæ reperietur. Melior eſt patiens uiro forti, & qui dominatur animo ſuo expugnatore urbium. Sortes mittuntur in ſinum, ſed à domino temperantur. Cap. XVII.

Melior eſt buccella ſicca cum gaudio, quā domus plena uictimis cum iurgio. Seruus ſapiens dominabitur filiis ſtultis, & inter fratres hæreditatem diuidet. Sicut igne probatur argētum & aurum camino, ita cor-

pit: ut de internis eorum ſinibus, ſenſus impios qui ibi non inſunt, eruat. In cuius labijs ignis ardeſcit, quo ſe ſuosq̄ auditores in perpetuū perdat. Vnde & Iacobus: Lingua, inquit, conſtruitur in membris noſtris, quæ maculat totum corpus noſtrum, & inflamat rotam natu-

tatis noſtræ inflamata à gehenna.

b ¶ Vir iniquus lactat amicū ſuū, & ducit eum per uiam non bonam.] Poſſet & de hæretico & de omni fauore malorum accipi: Quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ: & qui iniqua gerit, benedicitur. i ¶ Qui attonitis oculis cogitat praua, mordens labia ſua perficiet malum &c.] Grauius eſt perficere malum q̄ facere. Non ſolum autem ille perficit malum, qui per mēbra ſui corporis peruerſum quid operat & noxium, uerum etiam ille qui fixa intentione malum patrare diſponit: ſolent enim ſuperbi indignantes labia mordere: ſolent attonitos habere oculos, & præſentia non uidere dum aliquan-

diu taciti ſedula mente pertractant. Vnde datur conſilium q̄ attonitis oculis praua cogitare dicat eum, qui ſic mala quæ facit, inquirat, ut quæ ſe in futurum retributio malorum operum ſequatur, non uideat. k ¶ Melior eſt patiens uiro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbium.] Minor eſt uictoria urbes expugnare, quia extra ſunt quæ uincuntur: maius autem eſt quod per patientiam uincitur, quia ipſe à ſe animus ſuperatur: & ſemetipſum ſibi metipſi ſubiicit, quoniam eum patientia in humilitate tolerantia ſternit. l ¶ Sortes mittuntur in ſinum, ſed à domino temperantur.] Sicut ſortes palam in ſinum mittuntur, at clauſa in ſinu continentur: diuini autem eſt iudicij, cuius ſors elata palmam teneat: ſic hominum facta in præſenti quidem uita latent: ſed cuius ſint meriti pateſcet in futuro, prolato uidelicet tūc ac manifeſtato iudicio ſingulorum, quaſi de ſinu examinis diuini. Cap. XVII.

Melior eſt buccella ſicca cum gaudio quā domus plena uictimis cum iurgio. Seruus ſapiens dominabitur filiis ſtultis, & inter fratres hæreditatem diuidet. Sicut igne probatur argētum & aurum camino, ita cor-

Melior eſt buccella ſicca cum gaudio quā domus plena uictimis cum iurgio. Seruus ſapiens dominabitur filiis ſtultis, & inter fratres hæreditatem diuidet. Sicut igne probatur argētum & aurum camino, ita cor-

peuel

A peuel aurum si reprobum est, igne consumitur: si uero probatum, igne declaratur: sic nimirum est sensus unius cuiusque operantis: nam qualis sit, in eo quod laudatur uel uituperatur, ostendit. **a** Corona senum, filij filiorum: & gloria filiorum patres eorum. Non decet stultum uerba composita: nec &c.]

Senes dicit patriarchas & prophetas, qui a filiis filiorum, hoc est, a successoribus apostolorum: digna laude celebrantur: & gloria est predicatorum noui testamenti, quod filij ueterum esse meruerunt. **b** Gemma gratissima expectatio praestolantis, quocumque se uerterit prudenter intelligit. Qui calet delictum, quaerit amicitias, qui altero sermone repetit, separat &c.] Qui praemia futura fideliter expectat, quasi gemma splendidissima possessione laetatur. Nam & in euangelio negotiator sapiens, per acquisitionem preciosae margaritae, id est, desiderio coelesti, omnia quae habuit uendidit: talisque exactor siue aduersa seu prospera

B contigerint, a sua intentione non flectitur, prudenter intelligens:

Rom. 8. c Quoniam diligentibus deum omnia cooperantur in bonum.

c Semper iurgia quaerit malus, angelus autem crudelis mittitur contra eum.] Angelus crudelis, immundus est spiritus: qui a domino contra peccatores mittitur: ut eos uel in praesenti affligat, ut Aegyptios: quibus immisit iram indignationis suae: indignationem & iram & tribulationem, immisionem per angelos malos, uel etiam post mortem ad infernum rapiat aeternum. At contra immittit angelum dominus in circuitu timentium eum & eripiet eos. **d** Expedit magis uisae occurrere raptis foetibus quam fatuo consilio. &c.] Facilius erat doctoribus sanctis, furori gentilitatis occurrere, raptis a se populis aliquibus, atque a beftiali eius scititia ad fidei pietatem praedicando conuersis, quam haeretico cuiuslibet confidenti in sui perfidia dogmatis: quia nimirum illud contra externos, hoc contra sua uiscera certamen agebant. Potest uisae nomine ipsius hostis antiqui malicia intelligi: cuius foetus rapimus, cum eos qui erant filij diaboli, catechizando & baptizando filiorum dei societati adiungimus: & hoc plerumque multo leuiore labore perficitur, quam sit haeticum ad fidem rectam reuocare uel catholicum praua agentem, ad bonae operationis statum reducere. **e** Qui dimittit aquam,

caput est iurgiorum.] Aquam dimittere, est linguam in fluxum eloquij relaxare, quo contra in bonam partem dicitur: Aqua profunda uerba ex ore uiri. Qui ergo dimittit aquam, caput est iurgiorum: quia qui linguam non refrenat, concordiam dissipat. Vnde ediuerso scriptum est:

Qui imponit stulto si lentum, iras mitigat. *Infra. 26*

f Quid prodest habere diuitias. &c.]

Quid prodest populo iudaorum infidelium habere diuitias scripturarum, cum in his Christum intelligere non possint? Quid haeretico eisdem abundare diuitijs, cum unitatem fidei in eis discere nequeat? Quid malo catholico expedit diuitias habere uerae fidei, cum sapientiam pia actionis habere neglexerit? **g** Omni tempore diligit qui amicus, & frater in angustiis comprobatur.] Qui dominum uere amat, omni tempore eius custodit amorem: neque in angustia passionis deserit, quem in pacis tranquillitate confessus est. **h** Homo stultus plaudet manibus cum spoponderit pro amico suo &c.] Stultus est, qui cum animam fratris suscipit regendam de suis gloriatur actibus, & non potius ei humiliter consensum quicquid potest auxilij salutaris impendit. **i** Animus gaudens, atatem floridam facit, spiritus tristis exccat ossa &c.] Qui interna spiritus sancti consolatione laetatur, etiam bonae actionis flore decoratur, & fructus praemiorum praestolatur coelestium. Qui

ita corda probat dominus. Malus obedit linguae iniquae, & fallax obtulerat labijs mendacibus. Qui despiciat pauperem, exprobrat factori eius, & qui in ruina laetatur alterius, non erit impunitus. Corona senum filij filiorum, & gloria filiorum patres eorum. Non decet stultum uerba composita, nec principem labium mendax. Gemma gratissima expectatio praestolantis, quocumque se uerterit prudenter intelligit. Qui calet delictum, quaerit amicitias: qui altero sermone repetit, separat foederatos. Plus proficit correctio apud prudentem, quam centum plagae apud stultum. Semper iurgia quaerit malus, angelus autem crudelis mittitur contra eum. Expedit magis uisae occurrere raptis foetibus, quam fatuo confidenti sibi in stulticia sua. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo eius. Qui dimittit aquam, caput est iurgiorum, & antequam patiatur contumeliarum iudicium deserit. Et qui iustificat impium, & qui condemat iustum, abominabilis est uterque apud deum. Quid prodest habere diuitias stulto, cum sapientiam emere non possit? Qui altam facit domum suam, quaerit ruinam, & qui euolat discere, incidit in mala. Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Homo stultus plaudet manibus, cum spoponderit pro amico suo. Qui meditat discordias, diligit rixas: & qui exaltat os suum, quaerit ruinam. Qui peruersi cordis est, non inuenit bonum, & qui uertit linguam, incidet in malum. Natus est stultus in ignominia sua, sed nec pater in filio fatuo laetabitur. Animus gaudens aetatem floridam facit, spiritus tristis exccat ossa. Munera de sinu impius accipit, ut peruertat semitas iudicij. In facie prudentis lucet sapientia, oculi stultorum in finibus terrae. Ira patris filius stultus, & dolor matris quae genuit eum. Non est bonum damnum inferre iusto, nec percutere principem qui recta iudicat. Qui moderatur sermones

uero tristitia seculi, quae mortem operatur, angitur, pinguedine diuinae charitatis in robore uirtutum quas exercere uidetur habere nullatenus ualet: sed quasi exccatis ossibus marcescit, quia in bonis actibus quae facit gratiam dilectionis amittit. **k** In facie prudentis lucet sapientia &c.] In facie quidem domini saluatoris lucet sapientia diuinitatis: quam in carne apparens, uirtutum & doctrinae testimonijs demonstrabat. Verum oculi iudaorum non credentium, terrenis potius desiderijs perficendis quam salutaribus eius monitis intendebant. Sed & generaliter saepe prudentes grauitatem sui sensus in ipso etiam fronsipicio praemonstrant: nec tamen stulti ad hanc admirandam sectandamque oculos mentis attollunt, sed econtra qualiter ad finem uoluptatum carnalium pertingant, tota intentione perquirunt. **l** Non est bonum damnum inferre iusto, nec per. &c.] Et de ipso principe ac iudice seculo,

A seculorum qui pro nostra salute percuti uoluit accipi po-
test, & de omnibus generaliter ecclesiarum rectoribus: qui
uel facultatibus nudati ab impijs, uel ipsa aeterna sunt
morte consumpti. Cap. XVIII.

Impius cum in profundum uenerit peccatorum conte-

minit, sed sequitur
eum ignominia & op-
probrium. Qui lon-
gis peccatorum tene-
bris inuolutus semel
de luce desperat, iam
ex desperatione pas-
sim sibi peccandi fre-
na relaxat, sed talis
opprobrium futurae
damnationis nulla ra-
tione euadit, quem ab
usu suae iniquitatis nul-
la diuini timoris me-
moriam cohibuit.

b Aqua profunda,
uerba ex ore uiri, &
torrens redundans
fons sapientiae. Ver-
ba sapientium aquae
comparatur, quia &
lauant mentes audien-
tium, & irrigant, ne uel
peccatorum sorde de-
formes remaneant:
uel doctrinae coele-
stis inopia tabescant,
& quasi nocua aridi-
tate deficiant. Et quia
eadem doctorum uer-

Bba fidelium, quaedam
mystica latet & occul-
ta, quae solentior co-
prehendantur indu-
stria, quaedam uero a-
perta. & cunctis au-
dientibus facilia ad
intelligendum pro-
fluunt, recte haec & a-
qua profundam &
torrentem dicit esse re-
dundantem. Potest au-
tem & ita distingui: ut
quia ueteris testame-
ti scriptura typice prae-
lata est, dicatur de
ea: Aqua profunda,

uerba ex ore uiri. Quia dominus & apostoli palam utriusque
testamenti sacramenta mundo referabant, adiungatur
de illis: Et torrens redundans fons sapientiae. **c** Ver-
ba bilinguis quasi simplicia &c. Bilingues sunt cuncti
haeretici, quia praua persuasionem locutionis suae men-
tes simplicium uelut pestifero ueneno ita corrumpunt,
ut ad sanitatem difficile uenire possint. **d** Qui mol-
lis & dissolutus est in opere suo &c. Quia qui coepta bo-
na districte non exequitur, dissolutione negligentiae ma-
num destruentis imitatur. **e** Substantia diuitis urbs
roboris eius &c. Non terrena substantia semper defen-
dere potest, imò plerique propter diuitias sunt capti uel
occisi. Vnde & Ecclesiastes ait: Diuitiae conseruatae in ma-
lum domini sui, pereunt enim in afflictione pessima. Me-
lius ergo intelligitur substantiam laudare uirtutum, qui-
bus quicumque abundat, quasi muro inexpugnabili cun-
ctas hostium arcet insidias. **f** Antequam conteratur,
exaltatur cor hominis &c. Id est ante contritionem fu-
turae ruinae uel damnationis, praecedit elatio cordis atque
praua actio. **g** Qui prius respondet quam audiat,

stultum se esse demonstrat & confusione dignum. **h**
Qui prius doctor esse desiderat quam discat, stulticiae
noxam non declinat. Qui iudicare proximorum facta
prius quam plene causam utriusque partis cognoscat, in-
ordinate festinat, se confusione dignum demonstrat.

h Spiritus uiri sus-
tinet imbecillitatem
suam. Et ipse uir autem

Spiritus quidem pro-
ptus est, caro autem
infirmum. Potest & de
quolibet uiro sancto
accipi qui carnis im-
becillitatem ne in te-
rationibus cedat, me-
tis fortitudine susten-
tat. **i** Spiritus ue-
ro ad irascendum fa-
cilem quis poterit su-
stinere &c. Quia qui
ad irascendum facili-
s est, nec seipsum po-
test sustinere: ita ut ira-
tus saepe dicat ea quae
postmodum placidus
quia dixerit poeni-
teat, & plerumque an-
dixerit ignoret. Cuius
tamen uesania non
nunquam per sapien-
tiam modestiam fa-
cillime suffertur, atque
in tempore sopitur.

k Donum homi-
nis dilatat uiam eius, &
ante principes spaci-
um ei facit. Donum
charitatis siue alia-
rum uirtutum quibus
a domino fideles ac-
cipiunt, dilatat uiam
actionis eorum, quia
magis gratia spiritus
intus replentur, eo la-
tius foris honorum o-
perum gressus multi-
plicant, atque inter ma-
gnos ecclesiarum recto-
res, in futuro columen
sortiuntur honoris.
Aliter: Donum spiri-
tuale saluatoris quod

mundo attulit, dilatauit uiam eius: quod ad plurimas or-
bis nationes per fidei & dilectionis suae praesentiam ueni-
ret: nec solum populos, sed ipsos etiam rerum dominos, con-
cupiscentijs renunciare, ac sibi libenter obtemperare fa-
ceret. **l** Iustus prior est accusator sui, uenit amicus
eius inuestigabit eum. Omnis qui uere iustus est, ubi pec-
cantium errata conspiciunt, primo ad seipsum oculum con-
siderationis iniecit: dumque suam fragilitatem sollicitus
accusauerit, sic demum ad corripiendos alios linguam
benignus exierit. Sed ille qui suis fidelibus dicere digna-
tus est: Vos autem dixi amicos, quia quaecumque audiui
a patre meo, nota feci uobis: uenit in cor eius per praesen-
tiam diuinam contemplationis: & quem mundum a for-
de iniquitatis agnoscit, eius humilitatem digna mercede
remererat. **m** Contradictiones comprimit fors, &
inter potentes quoque diiudicat. Fors est occulta &
incomprehensibilis praedestinatio ex diuina regula pro-
cedens. Quae inter potentes: hoc est inter electos dum sin-
gulis propria assignat diiudicat. **n** Frater qui adiu-
&c. Cum populus uterque, Iudaeorum scilicet & gentium,
frater

A fraterna sibi in Christo charitate cōsentit, unam iam catholicā ecclesiā ciuitatem construit, & sicut uestes urbium portas muniunt, ita dogmata utriusq; testamenti, ecclesias per orbem quæ unam catholicam faciūt, ab infidelium incurſione defendunt. a ¶ Cum obsecratio

hendit insana. f ¶ Diuitiæ addunt amicos plurimos: C a paupere autem & hi quos habuit, separantur. ¶ Diuitiæ regni cœlestis, quæ per sanctos doctores fidelib; tribuendo prædicantur, multos amicos & eisdem prædicatoribus, & earum largitori domino asciscunt: A philo

sophis autē ceterisq; gentium magistris: quia nil certe beatitudinis in futurum norūt promittere, & hi quos habuere separantur, uidelicet cōuersi ad fidem spemq; dominicæ passionis certissimam. g ¶ Qui tantū uerba sectatur, nihil habebit: qui autē &c. ¶ Et Apostolus ait: Non audiores legis iustificabuntur apud deū sed factores legis iustificabuntur. b ¶ Testis falsus nō erit impunitus: & qui mendacia loquitur, peribit &c. ¶ Redarguerat eum qui uerba tantū scientiæ absque operationis efficacia sectatur: redarguit nunc illum qui ipsa uerba diuinæ autoritatis male interpretado corrumpit. Quod autem multa sapius iterantur, firmitatis indicium est: ut Ioseph somniū regis interpretans ait: Eo qd sit sermo dei & ueraciter impleatur. i ¶ Non decent stultum delicia, nec seruum dominari principibus. ¶ Non decet hereticū delicia scri

Rom. 2. 8

Gen. 41. 4

De fructu oris uiri replebitur uenter eius, & genimina labiorum ipsius saturabunt eum. Mors & uita in manibus linguæ, qui diligūt eam comedēt fructus eius. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iocunditatem à domino. Qui expellit mulierem bonam, expellit bonū: qui autem tenet adulteram, stultus est & insipiens. Cum obsecrationibus loquetur pauper, & diues effabitur rigide. Vir amicus ad societatem magis amicus erit quàm frater. Cap. XIX.

Melior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm diues torquens labia sua & insipiens. Vbi non est scientia animæ, non est bonum, & qui festinus est pedibus offendit. Stultitia hominis supplantat gressus eius, & contra deum feruet animo suo. Diuitiæ addunt amicos plurimos: a paupere autem & hi quos habuit, separantur. Testis falsus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, non effugiet. Multi colunt personā potentis, & amici sunt dona tribuentis. Fratres omnes pauperis oderunt eum: insuper & amici procul recesserunt ab eo. Qui tantum uerba sectatur nihil habebit: qui autem possessor est mentis diligit animam suam, & custos prudentiæ, inueniet bona. Falsus testis nō erit impunitus, & qui loquitur mendacia peribit. Non decent stultum delicia, nec seruum dominari principibus. Doctrina uiri per patientiam noscitur. Et gloria eius est iniqua prætergredi. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius. Dolor pa-

tris filius

pturarum: quia his bene uti non nouit, neq; illum qui seruus adhuc peccati esse probatur, præferre iustis in regimine ecclesiæ. k ¶ Doctrina uiri per patientiam noscitur. ¶ Doctrina ecclesiastica per patientiam doctorum quàm sit perfecta monstratur: quia dum magis afflictionibus ac morti corpus subdere quàm a docendi officio cessare uoluerunt: ostendebant utique quantum esset salutaris, quam tanta instantia defensare curarunt. Aliter: Doctrina uiri per patientiam noscitur, quia tanto quisque minus ostenditur doctus, quanto conuincitur minus patiens. Neque enim potest ueraciter bona docendo impendere, si uiuendo nescit æquanimiter aliena mala tolerare. Recte autem subditur. l ¶ Et gloria eius est iniqua prætergredi. ¶ Quia nimirum perfecti doctoris est, sic aliorum improbitatem patienter sufferre, ut suam quoque fragilitatem nouerit ab iniqua actione solerter obseruare. Neque enim aut mendicia propriæ conuersationis, sine tolerantia sufficit externæ perturbationis: aut si is qui fortiter aduersa foris sustinet, intus adhuc eneruiter iniquis motibus feruet. m ¶ Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius. ¶ De David rege dicit, qui in iudicio, & hilaris ac blandus iustis, & terribilis apparebat iniustis. n ¶ Dolor patris filii stultus. ¶ Deus qui in sua natura impassibilis semper est & placidus, dolere tamē nostro more dicitur, cū homines quos

per, & diues effabitur rigide. Humiles spiritui, humiliter dominum adorant: ut euāgelicus ille publicanus: superbi sua merita iactant, ut phariseus. b ¶ Vir amicus ad societatem, magis &c. ¶ Credens ex gentibus populus magis amatus est à domino, qm̃ Iudaicus, ne fide perdurans, in qua secundum carnem natus est. Potest & de apostolis ex Iudæa natis intelligi, qm̃ magis eos amarent credentes ex gentibus quàm ex sua gente increduli. Cax. XIX. Melior est pauper qui ambulat in simplicitate &c. ¶ Melior est simplex auditor uerbi dei: si ea quæ intelligere in scripturis potuit, operando perficit: qm̃ eruditus quisq; si in illis quæ acute intellexit, ad hæresim prædicandā labia retorquet. d ¶ Vbi nō est scientia animæ, &c. ¶ Animæ quidē humanæ, scientia uitæ cœlestis est necessaria: quia nimirum sine hac beata in

perpetuum esse non potest: attamen qui effrenatis sensibus mentis, plus appetit sapere quàm decet, plerūq; offensionem hæreticæ stultitiæ temerarius incurrit. Quod in primis humani generis parētib; mystice signatum est: qui dum appetitu scientiæ maioris, uetitum cōtingere properabant: à statu beatitudinis in qua conditi sunt deuiantes, in poenam miseriæ & mortalitatis inciderūt. e ¶ Stultitia hominis supplantat &c. ¶ Stultorum moris est, ut cum peccando uiam ueritatis deserunt, non se errasse fateantur: sed ad culpam conditoris, sui reatus originem referant: quasi ipse occasionem peccandi tribuerit, qui uel fragilem fecerit hominē, uel ad tentationem eius hostem uersutum admiserit. Vnde & primus nostri generis parens, post præuaricationis excessum increpatus à domino, ad defensionē mox excusando refugit, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociā, dedit mihi de ligno, & comedi. Et ipsa mulier: Serpens, inquit, decepit me. Ambo nanq; in creatorē quod peccauerant retorquebant. Ille quod mulierem per quam periret à domino sociam accepisset, illa qd dominus serpentē qui se deciperet in paradiso constituisset: quo contra sapiēs dñm precatur, ut non declinet cor suum in uerbū malum ad excusandas excusationes in peccatis. Sed & ille suos supplantās gressus contra deum feruet animo, qui diuina imperia per suam inertiam contēnens, insuper ipsum dominū quasi importabilia hominibus onera imposuerit, mēte repre-

Gen. 3. 6

Psal. 140

A quos ad se credendum laudandumque creauit, hosti potius maligno quam sibi seruire considerat. Vnde & Moyses loquitur: Poenituit eum quod hominem fecisset in terra, & tactus dolore cordis intrinsecus: Delebo, inquit, hominem quem creauit, a facie terrae. **a** ¶ Et tecta iugiter per-

stillantia litigio. &c.] Sicut tecta perstillantia pluuiam quidem de coelo suscipiunt, nec tamen hanc ad utilitatem aliquam distempunt, sed ad molestiam potius inhabitantium deriuant: Ita nimirum haereticorum ecclesia, coelestium dona uerborum non ad salutem animarum: sed ad suum usum nequitiae male interpretando, & contra catholicos litigando conuertit. Tecta enim perstillantia, mundas quidem pluuiarum guttas accipiunt, sed sub tectis in domo sordidas reddunt: & haereticus limpidissima coelestis oraculi uerba, auditu corporis haurit: at ubi hac corde polluto attigerit, auditu ribus suis sordem mixta ministrat. **b** ¶ Pigredo immittit soporem.]

B Piger appellatur, qui recte sentiendo quasi uigilat: quauis nihil operando torpescat. Sed pigredo immittit soporem, quia paupersper etiam recte sentiendi uigilantia amittitur, dum a bono operandi studio cessatur. recte autem dicitur: **c** ¶ Et anima dissoluta esuriet &c.] Nam qui se ad superiora stringendo non dirigit, neglectum se inferius per desideria expandit. Et dum studiorum subterfugium uigore non constringitur: cupiditatis infima fame fauciatur: ut quo per disciplinam ligari dissimulat, eo se esuriens per uoluntatum desideria spargat. **d** ¶ Foeneratur domino qui miseretur &c.] Foeneratur domino qui miseretur pauperis, Foenus est pecunia ad usuram commodata: qui enim miseretur pauperis, foeneratur domino: quia ideo erogat modica temporalia, ut ab eo recipiat ampliora aeterna. Huius sententiae ueritatem probat ipse dominus, cum se elemosynam facientibus dicturum esse praedixit: Quamdiu fecistis uni de his minimis meis, mihi fecistis. **e** ¶ Erudi filium tuum & non desperes &c.]

Matth. 25. d

Subiectum tibi quemlibet si errare conspicias, diligenter castigare curato: quod si curari renuit, ita erga illum circumspice & temperanter age: ne quid omnino in tuis uerbis uel actibus, unde amplius peccet inueniat. Cui sensui opitulatur illud quod sequitur: **f** ¶ Qui impatiens est, sustinebit damnum, & cum rapuerit aliud apponet &c.] Si enim duricia contradicentis fratris quem erudire coepisti, prouocatus ipse in impatientiae uitium

trus filius stultus. Et tecta iugiter perstillantia litigiosa mulier. Domus & diuitiae dantur a parentibus, a domino autem proprie uxor prudens. Pigredo immittit soporem, Et anima dissoluta esuriet. Qui custodit mandatum, custodit animam suam: qui autem negligit uiam suam, mortificabitur. Foeneratur domino qui miseretur pauperis, & uicissitudinem suam reddet ei. Erudi filium tuum & non desperes, ad interfectionem autem eius ne ponas animam tuam. Qui impatiens est, sustinebit damnum, & cum rapuerit, aliud apponet. Audi consilium & suscipe disciplinam, ut sis sapiens in nouissimis tuis. Multae cogitationes in corde uiri, uoluntas autem domini in aeternum permanebit. Homo indigens misericors est. Et melior est pauper quam uir medax. Timor domini ad uitam, & in plenitudine commorabitur absque uisitatione pessimi. Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilente flagellato, stultus sapientior erit, si autem corripueris sapientem, intelliget sapientiam. Qui affligit patrem & fugit matrem, ignominiosus erit & infelix. Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiae. Testis iniquus deridet iudicium. Et os impiorum deuorat iniquitatem. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus. Luxuriosa res uinum, & tumultuosa ebrietas. Quicumque his delectatur, non erit sapiens. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui prouocat eum, peccat in animam suam. Honor est homini qui separatur a contentione, omnes autem stulti miscuntur contumelijs.

Cap. XX.

Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo aestate & non dabitur ei. Sicut aqua profunda, sic

conli-

labaris, damnum profecto tuae uirtutis incurris: & cum illi durius forte increpando spem promerendae salutis agendaque poenitentiae quam habuerat rapueris: ratio, nem pro eo quod fratrem scandalizasti, districto iudicio reddes. Patet litera sensus: quia qui per impatientiam in-

opia, furto seruit, aut rapinis, damnum suae animae facit: & cum rem proximi tollit, & si non homini pro hoc, certe aeterno iudicio rationem reddere habet. Vnde alia additio ita hunc uersum transulit: Male cogitans homo, multo damno affligetur: & si perniciosis fuerit, animam suam apponet: quia nimirum cum pecuniam uolentis abstulerit, pro hac animam inuitus dabit. **g** ¶ Homo indigens misericors est.] Indigentem dicit humilem qui se perpetuis bonis egeret sine cessatione recollit: talis namque ut misericordiam consequatur a domino, nunquam proximo misereri recusat. De quo & subsequenter annexit.

b ¶ Et melior est pauper quam uir medax.] Melior est namque humilis corde, qui nihil fidit suis operibus, quam qui se praexcellantia uirtutum uiri nomine dignum ducens fallitur, nescius dum superbiendo perdit bona quae gessit.

i ¶ Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat &c.] Nemo ita piger est ut ad os manum uel comedendo reducere laborum pu-

ret: sed pigro labor est, manum ad os porrigere: quia deus fidiolus quique praedicator, ne hac uult operari quae dicit. Manum quippe ad os porrigere, est uoci opere concordare. **k** ¶ Testis iniquus deridet iudicium.] Illud uide licet de quo dicitur: Non falsum testimonium dices, uel certe uenturum de quo supra dicit: Testis falsus non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit. **l** ¶ Et os impiorum deuorat iniquitatem.] Sicut famelicus refectibus desiderat, ita impius ut iniquitatis executione satietur, ardentem exquirat. **m** ¶ Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus &c.] Et si reprobis, sicut praedictum est, uel iussionis uel comminationis diuinae iudicium derident: parata tamen eos expectant iudicia damnationis, quae ut mallei ferrum candens, ita eos in fornace gehennae sine fine uerberent.

Cap. XX.

Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo aestate, & non dabitur ei. Qui nunc propter desidiam in dei seruitio laborare neglexit: uenturo die regni mendicabit, & non dabitur ei: quia quaecumque seminauerit homo

A homo, hæc & metet. Bene ergo regnum dei ætati cōparatur: quia tunc mœroris nostri nubila trāseunt, & uitæ dies æterni solis claritate fulgescunt. a ¶ Multi homines misericordes uocantur: uirum autē fidelem quis inueniet? ¶ Multi quidem misericordes præsenti in seculo apud homines uidentur: uirum autē fidelē, hoc est qui recta intentione bonum opus faciat, inueniri difficile est. b ¶ Iustus qui ambulat in simplicitate &c.] Non hoc secundū literā semper stare potest. Nam &

1. Reg. 8.4

4. Reg. 18.4

beatus Samuel uir iustus ac simplex, dissimiles sui filios reliquit: & Achaz iniustus ac reprobus, beatū post se filium reliquit Ezechia: sed filios iusti dicite eos, qui exempla iusti sequuntur. Vnde nūc omnes electi

propter fidem, filij dicuntur Abraham: teste Apostolo qui ait: Si autem uos Christi, ergo semen Abraham estis: quibus beatitudo non huius seculi, sed futura promittitur. Vnde recte subiungitur: c ¶ Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malū intuitu suo.] Et si enim in hac uita electi mala patiantur reproborum, ubi uniuersalis iudicij dies apparuerit, omnia mala dissipantur: & coronatis cum domino iustis, soli poenas subibunt iniusti.

B Quod etiam nunc per partes agitur, cum quis sanctorū uictor exierit de seculo, & ille qui eum tribulabat persecutor digna factis perceperit. Potest hic uersus & de electis accipi, qui habent aliquando latentia in mente mala: quæ ab alijs uideri non possunt hominibus: quæ tamen dominus cernit, quando ea occulto respectu gratiæ destruit. Denique conuersus dominus respexit Petrū, & recordatus est Petrus uerbi domini, & cætera.

Luc. 22.8

d ¶ Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato?] Notandum quod nō ait: Quis potest mundum habere cor, & purus esse à peccato: sed quis potest dicere, inquit, mūdum est cor meum, purus sum à peccato: quia sunt qui largiente diuina gratia, possunt iuxta humanum modum & cordis & operis mūdiciam

Mat. 5.4

Ps. 123.4

habere: unde est illud dominicum: Beati mundo corde: quoniam ipsi deum uidebunt. Et in psalmo: Quis ascendet in montem domini: aut quis stabit in loco sancto eius: Innocens manibus & mundo corde. Si enim nemo mundum habet cor, neque ullus purus est à peccato: consequens est profecto: ut nullus ascendat in montem domini: nullus hominum stet in loco sancto eius. Quia uero constat multos ascensuros in montem domini, staturosque in loco sancto eius: restat utique ut sint multi mūdō corde: & iuxta humanā possibilitatis modū puri à peccato: nec tamen seipsum quisque mundum corde & immunitatem esse à peccato absque temeritate pronūciat. Stulta est namque propriæ laudis iactantia: temerarium de sua quemque innocentia, uel iusticia gloriari. Et quia sunt qui sua laudare quasi fortia: proximorum uero facta uelut uilia solent improbare: recte subiungitur: e ¶ Pondus & pondus: mensura & mensura &c.] Pondus & pōdus: hoc est, maius & minus: mēsurā & mēsurā, similiter maior & minor, utrunque est abominabile apud deum. Præpositi enim in ecclesia prauē uiuentes, has duplices mēsuras in domibus, hoc est conscientijs suis habent: quia bonum quod alijs imperant, ipsi minime faciunt: & malum quod in subditis damnant, ipsi perpetrare non desinunt. Pōdus & pondus, mēsurā & mēsurā, hypocritæ atque hæretici in domibus: hoc est in sensibus suis

habent, in eo quod se mundos in cogitatione & puris in actione sua esse mētiuntur: cæteros uero uelut sordidos atque peccatores respuunt & cōtemnunt: quasi statera dolosa & mensura duplici aliter sua, & aliter facta proximorum pensant, ac per hoc in utroque abominabiles apud deum existunt. Diuersum namque pondus in domo sua, diuersam habet mensuram: ut aliter uidelicet in semetipso, aliter metiatur in proximo: qui in suis semper actibus quæ laudari: in aliorum uero quæ uituperari possint rimatur. Et ideo talem iuste abominatur dominus: quia nimirum quātum sibi metipso absque meritis placet, tanto superno inspectori merito displicet. Verum quia periculosum est cuique de

consilium in corde uiri: sed homo sapiens exhauriet illud. Multi homines misericordes uocantur: uirum autem fidelem quis inueniet? Iustus qui ambulat in simplicitate sua: beatos post se filios derelinquet. Rex qui sedet in solio iudicij, dissipat omne malum intuitu suo. Quis potest dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? Pondus & pondus, mensura & mensura: utrunque abominabile est apud deum. Ex stilijs suis intelligitur puer si munda & recta sint opera eius. Aurē audientem & oculum uidentem, dominus fecit utrunque. Nōli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus. Malum

aliena cōscientia iudicare, cuius intentionē scire nequit, dat cōsilium quibus indicijs iudicium nostri cordis erga proximum dirigere debeamus. Nam sequitur:

f ¶ Ex studijs suis intelligitur puer si munda & recta &c.] Quemcumque enim uirtutibus studere, modestiæ, continentiæ, auditioni sapientium, & obseruantia mandatorum dei: maximeque humilitati ac simplicitati uideris: huius munda esse & recta opera intellige. Quē uero his contrarium iter tenere deprehendis, hunc uelut immūdi ac distorti cordis hominē, aut corrigere aut castigare aut si hoc non uales, uitare ac declinare ne ab eo ipse corrumparis curato. Nec uideri cōtrarium debet, quod hic studiosi pueri munda esse & recta opera testatur: supra uero ait: Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? In hoc enim uersu studium recte uiuendi suadet: in illo præsumptionem propriæ puritatis dissuadet. In isto mūdiciam & rectitudinē qualis in hac uita esse iustorum potest, docet habendā: in illo subtilitatem diuini examinis, qua hominum facta & intentiones dii iudicat, monet semper ante oculos habendam. Vnde & illum locum antiqui interpretes ita transtulerunt. Cū sederit rex iustus in solio iudicij: quis gloriabitur castum se habere cor: aut quis gloriabitur mūdum se esse à peccato: qui & hunc quem exponimus uersiculum, manifestius posuere dicentes: Iuuenis qui cum iusto est, directa erit uia illius. Qui enim cum sapientibus graditur, sapiens erit. Sicut e contra, amicus stultorum efficietur similis. g ¶ Aurē audientem & oculum uidentem, dominus fecit utrunque.] Aurē audientem, dicit auditorem uerbi obedientem. Oculum uidentem, doctorem eruditum. Nemo ergo cum se scripturarum scientia institutum & ad dicendum uerbum dei uiderit idoneum: despiciat simplicitatem fratris: qui & si minus doctus ad prædicandum: non tamen minus est promptus ad discendum, uel ad implendum bona quæ didicit: sed recolat quia qui sibi maiorem scientiæ gratiam dedit: ipse fratri quæ habet spiritualia dona tribuit: nec sibi propter se solummodo, sed etiam propter fratris cōmoda tribuit dona quæ uoluit: dans unicuique gratiam secundum mensuram donationis suæ. h ¶ Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat &c.] Noli diligere somnum peccati & inertia: de quo Apostolus ait: Hora est iam nos de somno surgere: ne te si non bene uigilare noueris, egestas in futuro, illa grauissima ubi nec stillam aquæ unam sitiēs inuenire queas occupet. Aperi oculos tuos cordis ad uigilias sanctas, & saturitatem tibi gaudiorum cœlestium bene uiuendo conquire.

Rom. 13.6

DD Malum

A ^a ¶ Malum est, malum est dicit omnis emptor: & cum recesserit, tunc gloriabitur. Ergo & is qui æterna in cœlis præmia cōparare desiderat, malum est quod in præfenti debet sustinere: ut cū recesserit de mundo tunc gloriatur aperte perspicuus: Quia nō sunt cōdignæ passio-

nes huius tēporis ad futurā gloriam quæ reuelabitur in nobis.

b ¶ Est aurū & multitudo gemmarū &c.]

Hæc est gloriatio sapientis emptoris, qui cū diu emerit, malum esse dicit quod secū agitur: cum autem recesserit, lætabit se sapienter emisse. sic enim etiam cœlestis regni emptor ubi hinc recesserit exultabit, cōperiens labia scientiæ: id est doctrinæ spiritualis qua usus est in cōparatione cœlestiū, auro gēmis & uasis esse assimilāda preciosis. **c** ¶ Suauis est homini panis mēdacij: & postea implebitur os &c.] In quocumq; membro quis amplius peccauerit, in eo ampliora in ultio patietur tormenta. Vnde recte qui in lingua magis delinquit, in ea plus arsurus esse perhibetur dum os eius calculo qui est lapis ignitus

Luc. 16. c

implendum esse refertur: quod accidisse constat diuiti illi qui epulabatur quotidie splendide: cum in inferno ardēs, refrigerari sibi à Lazaro linguam petebat. Nam quia in uerbis superuacuis in epulando deflexerat, in lingua amplius ardebat. **d** ¶ Et qui reuelat mysteria & ambulat fraudulēter, & dilatat labia sua, ne cōmiscearis &c.] Si quis uoluerit tuis misceri amicitijs: & hūc uideris prioris amici pendentē secreta, hunc uelut perfidum caue. **e** ¶ Hæreditas ad quam festinatur in principio: in nouissimo benedictione carebit. Qui per auaritiæ nequitia in hac uita multiplicari appetunt: in futuro ab æterno patrimonio exheredes fiunt. Aliter: Hæreditas ad quā festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Qui gradum regiminis priusq; subesse didicerit: id est ante tempus festinans præposterus accipit: in nouissimo mercede benedictionis, quæ bonis rectoribus debetur, carebit: qui ad mysterium altaris in doctus & temerari⁹ accessit, & ipse in die nouissimo gratiam remunerationis quæ bene ministratibus repromittitur perdet. Potest & ira accipi: quod q in præfenti suas ulcisci uult iniurias, hic corona patientiæ in futuro carebit. Cui sensui potissimum uidetur conuenire quod sequitur: **f** ¶ Ne dicas, reddā malum: expecta dominū & liberabit te. Quod etiam uersiculo sequenti astruit, cum dicit: **g** ¶ Abominatio est apud dominum pondus & pōdus: statera dolosa nō est bona. Duplex nāq; pondus & stateram habet suo in corde dolosam: qui dū peccauerit, ipse ueniam petit à domino: & nihilominus peccanti in se homini ac poenitenti, quod peccauit dimittere non uult: eum qui deus est flectere ad misericordiam precibus satagit, cum ipse homo existēs, nullis hominum precibus flecti ad misericordiā possit. Qui iure

quasi iniquus ponderator abominatur à domino: quia suas iniurias grauiorē q̄ domini mensurat. Verbi gratia: nolens indulgere ei qui suam uxore polluit: & postulat sibi indulgeri, cum forte desponsatam Christi uirginem maculauerit: uel certe animam suam deo in baptis-

mate consecratā, aliqua uitiorū forde fœdauerit. **h** ¶ A domino diriguntur gressus uiri. Quicūque hominū gressus rectum iter incedūt, non fit hoc libertate humani arbitrij: sed gubernatione illius, cui dicit Esaias: Omnia enim opera nostra operatur es nobis.

i ¶ Quis autem hominū intelligere potest uiam suam? In hoc, inquit, manifeste claret, quia quicūq; boni habet quicūque, à seipso non habet, sed per gratiam dei: quod nec per sui libertatē arbitrij qualis futurus sit, qualiter uel quādiu uicturus intelligere poterit. **k** ¶ Ruina est homini deuotare sanctos: & post uota re tractare. Cum peccatum sit ulli hominum nocere: quanto maius est cum quis sanctos dei offenderit siue læserit & qua-

si uile mancipium pro libito suæ uoluntatis eos tractare nō timuerit. Quomodo quadraginta uiri in Actibus apostolorum deuouerūt se non manducatuos neq; bibituos, donec occiderent Paulum. Et pagani saepe, ut legimus, dijs suis Christianorū deuouere sanguinē. Hunc uersiculum antiqua æditio, iuxta alium sensum posuit, dicens: Mucipula est uiro citato aliquid de suis cōsecrare: postea autem quā uotum fecit poenitentiam agit. Et quia utrisq; & eis uidelicet qui sua uota cōtemnunt, & eis qui ut sua uota cōpleant sanctos persequuntur, dānatio restat æterna: recte subditur: **l** ¶ Dissipat impius rex sapiens &c.] Moris autē fuit antiquorū, ut adepta de hoste uictoria, fornices sibi erigerent: in quibus uirtutū suarum laudes describerent: ut in Saulis opere legim⁹. Dominus ergo rex noster, non solum impiorū destruet in fine maliciā: sed & magnam cum electis suis eiusdem triūphi gloriā perpetuo celebrat. Hunc uersum antiqua traslatio sic habet: Ventilator impiorum rex sapiens: & immittet illis rotam malorum: id est poenam nullo fine cōsummandam. Cui uidelicet rotā contraria est corona uitæ æternæ: quam repromisit deus diligentibus se. **m** ¶ Lucerna domini spiraculum &c.] Diuini affatus illuminatio cum in mentem hominis uenerit, eam sibi metipsi illuminans ostendit: quæ ante spiritus sancti aduentum cogitationes prauas & portare poterat, & perscere nesciebat. **n** ¶ Exultatio iuuenum fortitudo &c.] Caniciem sapientiā dicit. Tunc etenim ciuitatis cuiusq; bene ordinatæ: tunc res sanctæ ecclesiæ recte aguntur: cum & fortiores quicq; uiribus necessarijs insistant operibus, & seniores maiore prudentia præditi, de his quæ agenda sunt salubriter cōsulant. **o** ¶ Liur uulneris &c.] Cum enim exterius percūtimur ad peccatorū nostrorum

strorum memoriā tacti afflictiq; reuocamur: & per hoc quod foris patimur, magis intus quod fecim⁹ dolem⁹: sicq; fit ut inter aperta uulnera corporis magis nos abluat plaga secreta uentris: quia sanat nequitias prauis occulta uulnus doloris. Solet quippe uentris ap-

pellatione mens accipi: quia sicut ueter cōsumit escas: ita mens pertractando excoquit curas. Cap. XXI

Icut diuisiones a quarum: ita cor regis in manu domini quocunque uoluerit &c.] Quare cor regis & nō potius hominū in manu dei esse perhibet, cum scriptum sit: Quia in manu ei⁹ sunt omnes fines terrarū: nō forte regē, sanctum quemq; appellat, qui uictorū bella in seipso uincere, uirtutum militiam nō uit stipare. Sicut enim dominus multitudine aquarū diuisionibus terrarum fines late simul & aeris implet: regit quoq; aq̄s superiora cœlorum: ita cor regis quocūq; uoluerit inclinabit illud: quia sicut diuisiones gratiarum, iuxta suam uoluntatē, & angelis & hominib⁹ tribuit: ita & corda sanctorum quibuscūq; uoluerit digna donatōibus reddit. Neq; ullum habet Pelagianista locū quo absq; dei gratia quis salu⁹ fieri possit. b ¶ Per-

uerſa uia uiri aliena est: qui autem mundus est, rectum opus eius.] Iuste coram dño uiuere, proprium est humanæ cōditionis. Vnde alibi dicit: Deum time, & mandata ei⁹ obserua: hoc est omnis homo. At qui peruerſe uiuit, alienam profecto à natura humana uia incedit. Peruerſa ergo actio, aliena est & contra naturā. Qui autem mundus est in opere, hic recte quod per naturā originaliter sumpsit exequitur. c ¶ Melius est sedere in angulo domatis, q̄ cum muliere litigiosa &c.] Adeo uerum est, melius esse sedere in angulo domatis: id est in secreta altitudinis uitæ cōtinentioris, q̄ cum muliere mala in domo quæ tibi sit cum illa cōmunis: ut etiā si optima tibi mulier ducenda offerat, melius sit cōtempno connubio propter comitatū agni, calibem ducere uitā. Aliter: Quid per angulum domatis, nisi uita religiosa, ab omni actio- ne terrena remota: & à turbatōibus uitæ præſentis q̄ta: Quid per mulierem litigiosam, nisi perturbati seculi actio designatur: quæ amatoribus suis incessanter tentationes mouet: iurgia atq; scandala seminat, immittit lites, cōcit bellā, diuidit unitatē, pacem uiolat, amicitias dissipat: eosq; dum uarijs cupiditatibus inflamat: nec in semetipsis quiescere sinit: nec in fraterna dilectōe cōnexos esse permittit. d ¶ Qui obturat aurem suam ad clamorē pauperis: & ipse clamabit & non exaudietur.] Generaliter hæc accipienda sententia: & non egeno tantum uel corporaliter infirmo. Nam & qui criminibus a-

mala: & plagæ in secretioribus uentris. Cap. XXI

Sicut diuisiones aquarū, ita cor regis in manu domini, quocūq; uoluerit inclinabit illud. Omnis uia uiri recta sibi uidetur: appendit autē corda dominus. Facere misericordiam & iudicium, magis placet domino quā uictimē. Exaltatio oculorum, est dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum. Cogitatōes robusti semper in abundantia: omnis autem piger in egestate est. Qui congregat thesauros lingua mendacis, uanus & excors est: & impingetur ad laqueos mortis. Rapinæ impiorum detrahent eos: quia noluerunt facere iudicium. Peruerſa uia uiri aliena est: qui autem mundus est, rectum opus eius. Melius est sedere in angulo domatis, q̄ cum muliere litigiosa & in domo communi. Anima impij desiderat malum: non miserebitur proximo suo. Mulctato pestilente, sapientior erit paruulus: & si secrete tur sapientem, sumet scientiam. Excogitat iustus de domo impij: ut detrahat impios à malo. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis: & ipse clamabit, & non exaudietur. Munus absconditum extinguet iras: & donum in sinu indignationem maximam. Gaudium iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Vir qui errauerit à uia doctrinæ, in cœtu gigantium commorabitur. Qui diligit epulas in egestate erit: qui amat uinum & pingua non ditabitur. Pro iusto datur impius: & pro recto iniquus. Melius est habitare in terra deserta: quā cum muliere rixosa

lienens non affectu misericordiæ condolare, sed iudican- tis mauult tenere censuram: ostendit se necdum uictorum fecibus eliquatū, neq; auditu diuinæ miserationis existere dignum. e ¶ Munus absconditum extinguet iras: & donum in sinu indignationem maximā.]

Qui iram districti iudicis quam peccādo meruit, placare desiderat: elemosynas det pauperib⁹: & hoc nulla delectatione fauoris humani, sed tantum amore conditoris: qui cordium occulta respicit. Sic em̄ sit mun⁹ absconditū, sic ad mitigandū cōditoris irā proficū, si nullo extraneæ retributionis intuitu porrigatur: sic implebitur quod ipse præcepit: Te autē faciente elemosynā, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua.

Matt. 6.4

f ¶ Gaudium iusto est facere iudiciū: & pauor operantibus iniquitatē.] Gaudet iustus cum bonis desudat operibus: quia sperat se propter hæc bonis remunerandū esse perēnibus. At uero reprobi dum mala quæ dominū prohibuisse norunt, faciunt: quibus suæ luxuriae perpetratiōe carnaliter delectentur, mentis tamen pauore interno carere nequeunt: quia se mala perpetua passuros per his quæ tēporaliter

malefecerint non ambigunt. g ¶ Vir qui errauerit à uia doctrinæ, in cœtu gigantium cōmorabitur &c.] Gigantes dicit immundos spiritus: de quibus beatus Iob: Ecce gigantes, inquit, gemunt sub aquis, qui habitant cū eis: id est superbi & malefactores spiritus dæmoniorum cum his quos deceperint hominibus pœnis subacti torquentur: horū enim cœtui sociabuntur, quia à uia ueritatis errauerunt, ipso iudice attestante qui se illis dicturum esse prædixit. Discedite à me maledicti in ignē æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

Iob. 26.6

Matt. 25.4

h ¶ Pro iusto datur impi⁹, & pro recto iniquus &c.] Iusti & recti idē esse uidentur, sed distat inter impios & iniquos, quod iniqui sunt omnes reprobi: impij uero qui maioribus implicati sceleribus, uel nunq; sanctæ mysterie fidei perceperunt, uel post accepta ad apostasiā redierunt. Vnde potest hoc loco impius omnis fidelium persecutor dictus accipi: Porro iniquorum uocabulo, generaliter omnes mali signari. Et pro iusto datur impius, cum pro martyre persecutor qui eū morti dederit puniatur: pro rectis iniqui, qui eorū iusticiā uidentes imitari uolebant. Dānatur Herodes, non tantum pro innocentibus quos impiæ neci tradidit, sed & argumentū damnatiōis accipit: quia fidē magorū sequi ad querēdum dominū noluit cum esset Iudæus, & prophetarū dicta cognosceret, hinc enim dominus ait: Regina austri surget in iudicio cum generatione ista & condemnabit eam &c. Non

DD 2 quia

A quia ipsa sua uirtute ac potentia condemnabit, sed quia in eius comparatione condemnabuntur, qui deuotionem eius scientes cum multo facilius possent, sapientiae curam dissimulabant habere. a ¶ Thesaurus desiderabilis & oleum in habitaculo iusti &c.] Claritas bonorum operum deo semper

amabilis, & pinguedo dilectionis in sanctorum ecclesia refulget. Verum reprobi non tantum uirtutes se non assequi, sed & persequi & quantum ualent in bonis obruere festinant. Potest sane hic uersus & de quolibet martyrum accipi, in cuius habitaculo: id est corpore anima sancta, dei uidelicet thesaurus seruatur, abundat & unctio gratiae spiritalis: at persecutor imprudens huiusmodi habitaculum disrumperere potest: thesaurum uero qui habitaculo tenebatur & oleum, nequaquam tangere potest. Vnde dominus docet: Non timete eos qui

B cet: Non timete eos qui occidunt corpus & post haec non habent amplius quid faciant.

Matt. 10. c

b ¶ Ciuitatem fortium ascendit sapiens &c.] Ciuitatem fortium, mundum dicit qui

quondam malignorum spirituum tyrannidi stulte subactus seruiebat: habens fiduciam uitae in occulto eorum qui non sunt dei, sed opera manuum hominum. Hanc ciuitatem intrauit ille natus in carne qui est dei uirtus & dei sapientia: destruxitque per suos praedicatores cultum deorum, in quibus fuisse consilium, ueritatis ignari: atque in fide coelestium docuit habendam esse fiduciam quae nunquam posset destrui. Sed & quotidie ciuitatem fortium ascendit sapiens, & destruit robur fiduciae eius: cum aliquis fidelis doctor argumenta philosophorum, uel haeticorum, uel etiam contumaces carnalium fratrum contradictiones quibus scelera sua defendere & alleuiare nituntur aspernatione fidei ecclesiasticae, castigationis disciplina redarguit atque euiscerans annullat.

c ¶ Testis mendax peribit: uir obediens &c.] Qui se deo seruire testatur, nec factis dicta exequitur, peribit: qui autem fideliter ut promittit, iussis subditur diuinis: huius loquela ad uictoriam perueniet: quia dum per obedientiam suam desideria uincere satagit, per iusticiam iudicis postmodum uictoriae palmam percipit. d ¶ Vir impius procaciter obfirmat uultum suum &c.] Iudas quia impius corde erat, quous ipso domino se redargente, noluit mala coepta restringere. Porro Petrus quia rectus erat corde: id est rectitudinis amator, respiciente se domino mox poenitendo correxit quod negando deliquit. e ¶ Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Equus paratur ad diem belli: dominus autem salutem tribuit.

Luc. 22. 8

Cap. XXXII.

Melius est nomen bonum quam diuitiae multae.] Nomen

bonum dicit, non quod a turbis uulgi imperiti, sed quod a fidelium quis paucorum testimonio laudatur. Neque enim bonus habere nomen bonum refugit, sed a bonis solum quarebat laudari qui ait: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem. Nomen ergo bonum

est nomen religionis, Galat. 1. 6 quod diuitijs mundialibus iure praefertur. Nam & si mundum quis lucraretur uniuersum, merito hunc contemneret, tantum ut nomen eius scriberetur in coelo, eiusque memoria & inter homines sanctos figeretur aeterna. h ¶ Super argentum & aurum gratia bona.] Illam significat gratiam cum quis pro bono opere laudatur a bonis, imò pro collatis ei donis meritorum glorificatur pater qui in coelis est. i ¶ Diues & pauper obuierunt sibi: utriusque operator est dominus. j Neque diuitem propter diuitias honores: neque pro inopia pauperem despicias, sed hoc in utroque merito uenerare: quia opus sunt diuinum & ad imaginem dei facti sunt.

k ¶ Callidus uidet malum & abscondit se, innocens pertransit &c.] Multi ex principibus credidere in dominum, sed propter pharisaeos non confitebantur, ut de synagoga non efferentur: quia enim erant callidi, uidebant malum persecutionis quod imminerebat, & absconderunt fidem pietatis quam parumper conceperant. Innocentes uero apostoli pertransierunt itinere recto professionis quo coeperunt, & afflicti sunt uerbere, uinculis, carcere & ipsa etiam morte multati. Vtrorumque autem exemplum multi usque nunc, & in certamine fidei & in communibus sequuntur actibus. Hunc uersum antiqui interpretes manifestus, sed in alium sensum transtulerunt: Nequam puniri ualde ipse disciplinam accipit: insipientes autem praetereuntes damno afflicti sunt. l ¶ Finis modestiae timor domini, diuitiae & gloria & uita. j Modestiam dicit constantiam operum bonorum: timorem uero domini illum qui permanet in seculum seculi: quia nimirum perfectio uirtutum est, ad hunc animi statum conscendere quo gratiam conditoris, uel in modico timeamus offendere: nihil prorsus eius memoriae praepontes. quae alibi charitas uocatur perfecta, foras mittens timorem, seruilem uidelicet & incipientem, quo meruit quisque ne forte peccando poenis mereatur subigi. Quod autem subiungit: Diuitiae & gloria & uita: in futuro significat. Finis ergo modestiae timor domini: diuitiae & gloria & uita. Quia nimirum perfectio uirtutum est in hac uita, ut timeamus dominum timore sancto: hoc est, sincera illum dilectione colamus: finis uirtutum in futuro, ut diuitijs hereditatis promissae regni coelestis gloriam & uitam sine fine percipiamus a domino. Vnde Petrus: Itaque cum uideritis, exultabitis leticia inenarrabili & glorificata, portantes finem fidei uestrae salutem animarum uestrarum.

¶ Arma

A ¶ Arma & gladij in uia peruerſi &c.] Dupliciter intelligendum: quia peruerſi & armati ſemper ad noſcendum proximis uerbo uel opere ſceleſto, & ipſos parata ſemper expectat ultio diuini examinis. Qui uero animā ſuam in æternum ſaluari procurat, longe refugit ab huiusmodi armis & gla-

dijs: quia & mentem manūq; ſuā à proximorum læſione refrenat, & ne animaduerſiōe diſtricti iudicis ipſe feriat, in tanta mēte præcauet.

B ¶ Prouerbiū eſt: adoleſcens &c.] Cōſtat pleroſq; in ſenectute domino donante maturari à uitijſ quæ adoleſcentes habuerant, & ecōtra nō nullos illo ſe deferente, deferere circa ſenium uirtutes quib; ab adoleſcentia uidebantur illuſtrari. Sed quia multo ſapius quiſq; mores quibus ab adoleſcētia imbutus eſt, in reliquum uitæ tempus exequi conſueuit: prouerbiū eſſe dicit: quia quod

B adoleſcēs quiſq; cōperit, in ſenectā non mutauerit: non tamen ipſum ſemper ita uenire confirmat. Idcirco autem huiusmodi prouerbiū ponit, ut auditores ſuos à prima ætate uirtutibus ſtudere perſuadeat: ne forte in ſenectute nō poſſint deferere ſtudia, quibus in tenera ætate mancipari deſperant. Nam & Quo ſemel eſt imbuta recēs ſeruabit odorem Teſta diu. Et Græca narrat hīſtoria, Alexandrū potentiffimū regem orbisq; domitorē, & in moribus & in inceſſu Leonidis pædagogi ſui nō potuiſſe carere uitijſ quibus paruulus adhuc fuerat infectus. **C** ¶ Diues pauperibus imperat, &c.] Pater iuxta literam. Sed & diuites uirtutibus in iudicio occulte inſpectoris principatur eis, imō eorum in futuro iudices exiſtūt, qui uirtutū diuitijſ caruerūt. Et qui uerbum doctrinæ ſalutaris accipit à doctore, ſeruus eſt eiſdem doctoris: id eſt debitor implendi omnia quæ illi magiſterijſ cœleſtis iure præcipit. **D** ¶ Qui ſeminat iniquitatē, metet mala.] Certū eſt quod iſ qui uel uerbo uel exemplo docuit iniquitatem, recipiet uindictā. Sed quod ſequitur: **E** ¶ Et uirga iræ ſuæ cōſummabitur.] Illā maxime iniquitatem uidetur dicere, quæ immiti & impia mēte peragitur, ut eſt latrocinia exercere, homines ſeruitio premere, tormentis laniare, morte perimere, bouem uiduæ pro pignore auferre: ipſam de aduerſario cum poſſit uindicare non uelle: Talis uirga iræ ſuæ cōſummabitur, quia ſicut do-

minus ait: Omnes qui acceperint gladium, gladio peribunt: id eſt, qui iniuſte in alios ſauiunt, ipſa ſauiuita ſibi metiſſis interitum conſciſcunt. Verum quia dixerat de impio ſequitur econtra de pio. **F** ¶ Qui pronus eſt ad miſericordiā benedicetur &c.] Huic ſimile eſt illud iudicis eiſdē qui miſericordes ab impijſ diſcernens ait: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum uobis regnum à cōſtitutione mundi. Quia eſuriui & dediftis mihi manducare &c. Poſſunt autē panes qui pauperi dantur, non ſolum alimentum carnalis, ſed & doctrinæ ſpiritualis quibus anima recreatur intelligi. **G** ¶ Eſce deriſorē & exiſbit cum eo iur. &c.] Eſce hæreticū quē corrigere non potes de eccleſia, & cū illi libertatē prædicandi abſtuleris, catholicæ paci auxiliū præſtabis. **H** ¶ Qui

mini: diuitiæ & gloria & uita. Armā & gladij in uia peruerſi: cuſtos autem animæ ſuæ longe recedit ab eis. **P** rō uerbiū eſt: adoleſcens iuxta uiam ſuam: etiam cum ſenuerit non recedet ab ea. Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, ſeruus eſt ſcenerantis. Qui ſeminat iniquitatem, metet mala, Et uirga iræ ſuæ cōſummabitur. Qui pronus eſt ad miſericordiā benedicetur: de panibus enim ſuis dedit pauperi. Victoriā & honorem acquirat qui dat munera: animā autem auferat accipientium. Eſce deriſorē & exiſbit cum eo iurgium: ceſſabuntq; cauſæ & contumeliæ. Qui diligit cordis mundiciā propter gratiam labiorum ſuorum, habebit amicum regem. Oculi domini cuſtodiuſ ſciētiā, & ſupplantantur uerba iniqui. Dicit piger, leō eſt foris, in medio platearum occidēdus ſum. Fovea profunda os alienæ: cui iratus eſt dominus incidet in illam. Stulticia colligata in corde pueri: & uirga diſciplinæ fugabit eam. Qui calumniatur pauperem

diligit cordis mundiciā &c.] Qui mūdo corde rectā prædicat, inter illos annumerabitur, de quibus eidem regi & cōditori ſeculorum propheta dicebat: Mihi autē nimis honorati ſunt amici tui deus. Nam ſi quis gratiā labiorum rectā prædicando præmoſtrat: cordis autem

mūdiciam cuſtodire diſſimulat, nequaquā talis æterni regis amicitia frui poſſe putandus eſt. **I** ¶ Oculi domini cuſtodiuſ ſciētiā &c.] Super na cōſpectio cuſtodit ſemper in eccleſia ſciētiā ueritatis quā docuit. Verba autem hæreticorum imō omnis ſermo pietatiſ & iuſticiæ contrarijſ qui à domino rege non ſeruatur, cū ſuo autore ſubuertitur. **K** ¶ Dicit piger leō eſt foris, in medio platearum &c.] Dicit ſæpe in animo ſuo iſ q ad agenda bona opera piger eſt, ad cōſtitendam fidem quam corde tenet timidus: nō audeo fidem quā noui foras profiteri: ne me perſecutor im-

pius quia fidem audit perimat. Timeo ad exercendas uirtutum actiōes in publicum progredi, ne forte me uel antiqui hoſtis aduerſitas grauior tēter: uel etiam homo quilibet peruerſus cum ſuorum turba derideat, conuiſtiſ cōfundat, iniurijs afficiat: aut ſicut multos iuſtorum qui ab eiſ uita diſcordant, tormētis & morte cōſumat. Leo, inquit, foris, in medio platearum occidēdus ſum, quod eſt aperte dicere, & uerba & opera uirtutum, ubi oſtendi foris cōperint: ſtatim perſecutio uel hominum, uel ſpirituum comitatur immundorū, nec ualeo tentationibus reſiſtere, ſed impijſ boni propoſiti uincor incepiſ. **L** ¶ Fovea profunda os alienæ: cui iratus eſt dominus &c.] Qui uerba uel oſcula meretricis libet amplexitur, quāſi ſanuam iam gehennaliſ pullat abyſſi: citoq; mergetur ſi pedem cautus non retrahit: ſi non mēbra cætera à uiciniā cohibet foueæ pœnalis: quā nullus omnino niſi filius iræ illabitur. **M** ¶ Stulticia colligata eſt in corde pueri &c.] Multos nouimus pueros ſapientia præditos. Nam & Hieremias puer prophetiæ myſterium ſuſcepit: & Daniel ſcribit quod dedit deus pueris abſtinētibus ſciētiā & diſciplinā in omni uerbo & ſapientia. Vnde reſtat intelligere, quod pueros hoc loco non ætate ſed ſenſu paruulos ſignificet: quales uetabat Apoſtolus eſſe eos quibus ait: Nolite pueri effici ſenſib; ſed malicia paruuli eſtote. Huiusmodi enim pueros, id eſt animos ſtulticiæ uel laſciuiæ uel inerticiæ deditos: neceſſe eſt iuuenili diſciplina caſtigari, & ad iuſtum uitæ tramitem prudentium uigore perducere. **N** ¶ Qui calumniatur pauperē ut augeat diuitias ſuas &c.] Cōſtat quia rapaces, & quæ pauperibus auferunt, & quæ iuſte uidentur poſſidere, pariter omnia perdent, cum in examine diſtricti iudicis pœnas pro his quæ geſſere recipiant. Sed & his qui pauperē ſpiritu fratrem calumniatur: uirtutibus eiſ detrahendo, ut per hanc uituperationē ipſe diuitias quas deſiderat augeat: id eſt gloriam laudis humanæ maiorem, quāſi ſanctior accipiat: merito talis calumniator quicquid bonæ actionis habere uidebatur amittit, & à fructu uirtutum uacuuſ in fine manebit. Hucusq; pertingit titulus parabolarum Salomō-

DD 3. nſ

Hier. i. c
Dan. 2. c

1. Cor. 14. d

A nis qui supra positus est, ex quo notum locutionis genus probatur assumpsisse, ut ea quæ diceret non quasi ad alium quem doceret loquendo, sed uelut solus secum ratiocinando uideatur effari: quarum uidelicet parabolarum primus est uersiculus: Filius sapiens latificat patrem: filius uero stultus mortificatio est matris suæ.

Ultimus iste ad quem usque explanando peruenimus. Hinc ad priorem loquendi modum reuertitur, ut specialiter ad eum quem instruit uerbum faciat quod ita incipit.

a ¶ Inclina aurem tuam & audi uerba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam. ¶ Pulchrum initium ponit nouæ locutionis, ut aurem pariter ad audiendum, & cor apponere ad intelligendum quæ si bi sapientes loquantur eum quem erudit iubeat. **b** ¶ Quæ pulchra erit tibi cum seruaueris eam in uentre tuo, & redundabit in labijs tuis &c.]

B Aspera saepe uidetur incipientibus & insuauis doctrina sapientia, sed cum eius uirtutem intimo corde perceperint & operibus seruare, cum hanc quoque labijs propinare fratribus didicerint, pulchriorem hanc

Psalm. 9. g

2. Cor. 8. b

ceteris dogmatibus esse deprehendent. **c** ¶ Ecce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus & scientia, ut ostenderem tibi firmitatem & eloquia ueritatis &c.] Tripliciter auditori doctrinam descripsit suam, quia cogitare, loqui & operibus hæc exercere præcepit, quæ descriptione triplici, totus iste libellus, si quis bene considerat, plenus refulget. **d** ¶ Non facias uiolentiam pauperi quia pauper est, neque conteras egenum in porta, quia dominus iudicabit causam eius. Potest de quolibet paupere uel egeno accipi, de quo dictum est: Tibi derelictus est pauper, pupillo tu eris adiutor. Verum quia sequitur. **e** ¶ Et configet eos qui confixerunt animam eius. Melius de illo intelligitur, qui cum diues esset, pauper pro nobis factus est, & non solum pauper ut nos ditaret, sed & ut nos redimeret, crucifigi dignatus est. Prohibet ergo sapientia suos auditores domino in carne prædicanti uiolentiam mortemque inferre, quia nimirum certus restat interitus eis qui in autorem uitæ manum mittere non timuerunt. **f** ¶ Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum uiro furioso, ne forte discas semitas eius & sumas scandalum animæ tuæ. ¶ Et cum hæc de omni iracundo uel furioso possint generaliter accipi, tamen nihil prohibet specialiter accipi de illis qui contra saluatorem & discipulos eius uesana mente furebant. A quorum amicitia & comitatu prohibentur quicumque in eum credentes, curam suæ salutis agebant, ne ex uicinia prauorum & ipsi perirent, quod ex Iudæ Ischariotis casu fieri posse probatum est. Generaliter autem dicendum: quia sicut perfecti uiri peruersos proximos non debent fugere qui illos saepe ad rectitudinem trahunt, & ipsi ad per-

uersitatem nunquam trahuntur, ita infirmi quique societate debent declinare prauorum, ne mala quæ frequenter aspi-

ciunt, & corrigere non ualent, delectentur imitari. **g** ¶ Noli esse cum his qui defigunt manus suas, & qui uades se offerunt pro debitis. &c.] Noli esse cum his qui se cum essent liberi ac sibi uacantes, defigunt manus in curas salutis malorum, spondentes se rationem pro eorum animabus domino reddituros. Si enim ille pro quo spondisti, non habet bona opera quibus te liberum ac securum reddat tuæ sponditionis, quæ tibi utilitas est ut in die iudicii pro eius anima iudicaris, amittas quæ habuit iusticiam quo indutus esse uidebaris, ac nudus ab ornamento uirtutum existere conproberis, quia quod domino teste pollicitus es implere nequit ueras. Hoc autem dictum est, non quod curam regendarum animarum cum tibi regulariter imposita fuerit suscipere non debeas, sed ne passim nullo iubente doctoris tibi ac præsulis officium temerari usurpes. **h** ¶ Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerunt patres tui. ¶ Ne transgrediaris terminos fidei quos catholici ab initio statuere doctores. **i** ¶ Vidisti uirum uel locum in opere suo: coram regibus &c.] Quicumque uel locum uideris in opere suo, uel in opere bono quod erat ei facere strenuum atque sollicitum: scito hunc in die nouissimi examinis coram apostolis, qui cum Christo iudicantes sedebunt, esse statutum: quia uidelicet eorum iussa seruauerit, neque in parte ignobilium doctorum quorum cauere fecit errorem: id est ad sinistram iudicis esse ponendum.

Cap. XXIII
Quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ posita sunt ante faciem tuam, & statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes animam tuam in potestate. Ne desideres de cibis eius in quo est panis

Cap. XXIII
Quando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ posita sunt ante faciem tuam, & statue &c.] Per Allegoriam cuncta dicuntur: Quando sederis ad legendum cum magistro, ut uero pane uerbi reficiaris: diligenter intellige quæ scripta sunt, & discretionem sacræ lectionis in tua locutione conserua: si tamen talis es tantumque eruditus qui in potestate habeas animam tuam: nec quasi indoctus mente tua circumferaris omnino uento doctrinæ. Guttur namque pro loquela posuit: quia uox in gutture est: Cultrum pro discretionem: quia cibo cum reficimur, cultro secante præparamus. Et sedens ut comedat cultrum in gutture suo statuit, quando is qui diuina sedulus meditatur eloquia, discreta ex ore uerba depromit: nec alia sapius in lingua quam celestis oraculi dicta reuoluit. Hoc autem eius est facere qui in potestate habet animam suam: id est immobilem inter errores fallentium sapientis animæ statum seruare didicit. Vnde & recte subiungit. **l** ¶ Ne desideres de cibis eius in quo est panis mendacis. ¶ Quod est aperte dicere: Ne desideres eius auscultare sermones, qui dulcedine mendacium dogmatum auditores suos fallere consuevit.

Noli

A ¶ Noli laborare ut diteris. Diuitias scientiæ signifi-
cat, quas ultra mensuram capacitatis nostræ quærere
prohibemur. **b** ¶ Sed prudentiæ tuæ pone modum. Illud uidelicet de quo supra dictum est: Ne transgredia-
ris terminos antiquos quos posuere patres tui: hoc est

terminos datos à pa-
tribus ueritatis & fi-
dei. **c** ¶ Ne erigas
oculos tuos ad opes
&c. ¶ Ne erigas men-
tem tuam ad perseru-
tanda diuinitatis ar-
cana, quæ penetrare
non potes: hæc enim
coelestibus solū ciui-
bus patent. **d** ¶ Ne
comedas cum homi-
ne inuido, & ne desi-
deres cibos eius &c. De scripturis cū hæ-
retico non loquaris:
qui inuidet humanæ
saluti & mallet deci-
pere q̄ corrigi. Quo-
niam sicut hariolus &
coniector somniorū
æstimat quod igno-
rat: ita hæreticus quæ
non intelligit in scri-
pturis pro ut libet in-
terpretari præsumit.

B ¶ Comede & bibe
dicet tibi, & mens ei-
us nō est tecum. Se-
curus, inquit, disce
quæ dico & age quæ
doceo, cū in his quæ
docet, ipse fidem cer-
tā non habeat, sciens
finxisse quæ docet.

f ¶ Cibos quos co-
mederas euomes: &
perdes pulcros ser-
&c. Sensus peruer-
sos quos ab hæreticis
didiceras, necesse est
ut uel per poenitentiam
corrigendus deseras:
uel post mortem pro
his poenas luere co-
garis, perdasq̄ ser-
mones confessionis
quibus eis prædican-
tibus humiliter fauē-
dum esse putaueras.

g ¶ In auribus in-
pietium ne loquaris:

quia despicient doctrinam eloquij tui.] Huic simile est
illud euangelij: Nolite sanctum dare canibus, neq̄ mit-
tatis margaritas ante porcos. Sicut ergo supra admo-
nuit ne hæreticorum doctrinis auscultares: ita nunc co-
hortatur ne amore uanæ gloriæ seductus, immundis ho-
minibus passim arcana ueritatis ingeras. **b** ¶ Ne at-
tingas paruulorum terminos, & agrum pupillorum ne
introeas. Propinquus enim eorum fortis est, & ipse iudi-
cabit contra te causam illorum &c.] Propinquum par-
uulorum & pupillorum, dominum appellat: qui cum
esset in carne, pauperum magis quàm diuitem consors
fieri dignus est. Alioquin idem dominus est omnium,
diues in omnes qui inuocant illum. Possunt autem con-
gruentius pupillorum ac paruulorum nomine illi desi-
gnari, de quibus dominus ait: Videte ne contemnatis

unum ex pusillis qui in me credunt. Dico enim uobis, **C**
quia angeli eorum in cœlis semper uidēt faciem patris
mei qui in cœlis est. Quorum agros & terminos qui at-
tigerit: hoc est qui cōuersationem eorum bonā inque-
tando laferit, iudicium domini non euadit. **i** ¶ Nō æ-

muletur cor tuū pec-
catores &c.] Si tota
die id est toto tempo-
re quo in seculi huius
luce consistis, & pec-
catorum exempla ui-
taueris & dominum
timere satigeris: ha-
bebis spem beatæ re-
tributionis in nouissi-
mo: hoc est cum ad ui-
tæ finem perueneris:
ipso attestāte qui ait:
Esto fidelis usque ad
mortē & dabo tibi co-
ronā uitæ. **k** ¶ No-

li esse in conuiuijs po-
tatorum: neq̄ in co-
messationibus &c.]
Carnes ad uestendū
conferre, est in collo-
catione derogatiōis,
uicissim proximorū
uita dicere: de quo-
rum poena mox sub-
ditur. **l** ¶ Quia ua-
cantes potibus & dā-
tes symbola cōsumē-

tur &c.] Symbolum
Græcum nomen est,
& interpretatur colla-
tio. Est autem collatio
sermonū, sicut in con-
silijs solet: est & pecu-
niarum siue aliarum
rerum, ut præfens lo-
cus docet. Potibus er-
go uacat, qui de op-
probrio alienæ uitæ
se inebriat. Symbolum
uero dare, est sicut u-
nusquisque solet pro
parte sua cibos ad ue-
scendum, ita in cōsa-
bulatione detractio-
nis uerba conferre.
Sed uacantes potib⁹
& dantes symbola, si-
cut scriptum est: con-
sumētur: quia omnis
detractor eradicabi-
tur. Vestietur autem

pannis dormitatio: quia despectum & inopem à cūctis
bonis operibus, mors sua inueniet, quem hic alienæ ui-
tæ exquirendo crimina, detractiois suæ langor præoc-
cupauit. **m** ¶ Gaudeat pater tuus & mater tua, & exul-
tet quæ genuit te &c.] Gaudeat deus pater de tua iusti-
cia: gaudeat & ecclesia mater tua, sed & sacerdos qui te
per gratiam baptismi regenerauit, qui te erudiuit à par-
uulo, de tuis bonis gratuletur operibus. **n** ¶ Cui uas
cuius patri uas?] Quærit disputando quibus hominum
sceleribus maxima à domino poena seruetur. Et respon-
det ipse ratiocinādo: quia his absq̄ omni dubietate, qui
per ebriositatem deuoluuntur ad luxuriā: Cui, inquit, uas
cuius patri uas? Vā æternum interitum nominat. De
quo dominus: Vā, inquit, homini illi per quam scanda-
lum uenit. Patrem autem cui uas imminet: uel homi-

DD 4 nem

Mat. 18.6

Apo. 2.6

D

Mat. 7.4

Rom. 10.6

Mat. 18.4

A nem dicit à quo exempla prauis operis foras quisque ut peccaret accepit: uel certe diabolus qui intus in corde uirus pestiferæ suggestionis infundit. De quo Iudæis dictum est: Vos ex patre diabolo estis & desideria patris uestri uultis facere. **a** ¶ Cui rixæ: cui foueæ. Rixæ,

quod concordia seruare & pacem nescit, quem ebrietas sensus impotē reddidit. Foueæ: quia passim in uolubro uitiorum omnium cadere non trepidat, qui inter bona malaq; discernere quasi mente capere ignorat. Illamq; sapissime foueā ebriofusus incidit de qua præfatum est: Fouea enim profunda est metrix, & puteus angustus aliena.

b ¶ Cui sine causa uulnera. Quia multum nimis potari, uulnera per tumorem in mentibus acceperunt, quæ nulla ferri causa pertulerunt. **c** ¶ Cui suffusio oculorum. Quia immoderatus uini haustus, & caliginē uisus corporalis, & cæcitatem ingerit sensus interioris.

B ¶ Nonne his qui morantur in uino, & student calicibus epotandis: Ne intuearis uinum quando flauescit, cum splenduerit in uitro color eius. In greditur blāde &c. Non uetat bibere uinum ad necessitatē, sed morari ultra tempus & utilitatem in

uino, & euacuandis alterutrum certare calicibus. Iuxta illud Esaia: Vae qui potentes estis ad bibendum uinum: & uiri fortes ad miscendam ebrietatem. **e** ¶ Oculi tui tui debunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa. Cōfuerum & penē naturale est uitiū post ebrietatis uenena diffusa in corde, muliebrem sequi concupiscentiā: comitate prauitate ac turpitudine uerborum. **f** ¶ Et eris sicut dormiens in medio &c. In medio mari dormit, qui in huius mundi tentationibus positus, prauideret motus irruentium uitiorum quasi imminentes undarum cumulos negligit. Et quasi sopitus gubernator clauum amittit quando mens ad regendam nauem corporis, studiū sollicitudinis perdit. **g** ¶ Et dices, uerberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & non sensi. Quando euigilabo & rursus uina reperiā. Vox percussus & dormientis exprimitur. Mens quippe à cura sollicitudinis dormiens uerberatur & non dolo, quæ sicut imminet mala non prospicit, sic nec quæ perpetraverat agnoscit. Trahitur & nequaquam sentit: qui per illecebras uitiorum ducitur: nec tamen ad sui custodiā suscitatur. Qui quidē euigilare optat, ut uina rursus reperiāt: quia quāuis somno stuporis à sui custodia prematur: uigilare tamē ad curas seculi nititur, ut semper uoluptatibus deebrietur. Et cum ad illud dormiat in quo solerter uigilare debuisset, illud appetit ad quod laudabiliter dormire potuisset.

Cap. XXIII.

Neamuleris uiros malos: nec desideres esse cum eis. Quia rapinas &c. Ne desideres eos imitari, quos cernis uitij illis, de quibus cōmemorauimus, implicari, sed potius sapientiæ operam dare curato. **i** ¶ In doctrina

replebuntur cellaria uniuersa substantia preciosa & pulcherrima. Cellaria sunt corda iustorum, quæ non nisi per doctrinam sapientiæ, donarijs uirtutū replentur.

k ¶ Vir sapiens, fortis est, & uir doctus, robustus & ualidus &c. Non omnis qui fortis, etiam sapiens est. Omnis autem sapiens & fortis esse dicendus est: quia & si corpore imbecillus est, si adit sapientiā, omnia fortis aduersarij, id est diaboli ceramina uincit.

l ¶ Excelsa stulto sapientiā: in porta non aperiet os suū. Non potest stultus ad sapientiā attingere, adeo alta est: quia in infimis tacet uitiorū.

m ¶ Qui cogitat mala facere, stultus uocabitur. Qui & si in presenti se aliquid sapere putat: in porta tamen ciuitatis, id est in exitu huius uitæ, inueniet nihil fuisse quod sapuit. **n** ¶ Qui cogitat mala facere, stultus uocabitur &c. Ne putares stultum æstimandum fuisse eum quem hebetem tantumq; ingenio uidetur: palam ostendit:

quia ille stultus sit uocandus, qui uel in cogitatione peccati suggestioni cōsentit, tametsi acer ingenio uidetur existere: non autem ille qui hebes sensu apparet, dei tamen imperijs quæ discere potuit, obtemperare disposuit.

o ¶ Si desperaueris lapsus in die angustia, imminuetur fortitudo tua. Nihil execrabilius desperatiōe: quæ qui habuerit, & generales huius uitæ labores, & quod maxime nocet in fidei certamine, constantiam fortitudinis perdit.

p ¶ Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses &c. Potest mystice accipi: Erue eos qui ab hæreticis decipiuntur rectam fidem prædicando, libera bonorum operum exempla monstrando eos qui à male uiuentibus catholicis trahuntur ad interitum. Sed & si quos in certamine persecutionis lapsos uel lapsuros aspexeris, sollicita hos exhortatione ad uitam restaurare satage. Si quos fame perituros, si quos algore uideris, illis dato uictu & uestitu recrea.

q ¶ Comede fili mi mel, quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi tuo: sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ quam cum &c. Patet facillime quare doctrinam sapientiæ, melli comparat & fauo: quia nimirum sicut illud cibus: ita hæc doctrinis ceteris dulcedinem præstat. Sed hoc inter utriusque significantiam distat: quia mel quod in promptu est ad comedendum, moralem literæ superficiem insinuat. Fauus autē in quo mel

A mel de cera exprimitur, allegoricam locutionem figurate denunciat: ut sub ducto literæ uelamine, suauitas sensus spiritualis aliquanto cum labore uel mora percipitur. **a** ¶ Ne insidieris & quæras impietatem in domo iusti: neque uastes requiem eius. ¶ Ne quæras aliquā occasionem, qua deroges homini iusto. Ille enim si ceciderit, cito admo-uet pedē suum ut careat uitio: quod qui- dem non iteratur in facto: impij autē sic corruunt, ut ulterius nō resurgāt: sicut sub sequēter addit dicēs.

b ¶ Septies enim cecidit iustus, & resurgit: impij autem corruēt in malum. Quomodo autem iustus appellatur: qui cadere, id est peccare memoratur: nisi quia de le- uibus quotidianisq; loquitur peccatis: si- ne quibus nec iustorū quisq; esse in hac uita potuit. Quia ni- mirum per ignoran- tiā, per obliuionem, per cogitationē, per sermonem, per subre- ptionem, per necessi- tatem, per fragilitatē carnis, singulis die- bus, uel inuiti, uel uo- lentes frequenter rea- tum incurrimus, & ta- mē resurgit iustus, ui-

delicet quia iustus est: nec iusticiæ eius præiudicat lapsus humanæ fragilitatis. Vnde bene cū de iusti casu loque- retur, non addit in malum. Quia & si malum est quod cadunt, ne tamen malo in quod ceciderant, hære- re possint, citius resurgendo procurant. At cōtra de reprobis: Impij autem (inquit) corruēt in malum. Quia uidelicet impij cū ceciderint uel (quod est prauius) corruerint: ut scriptura dicit, id est cum capitalia crimina perpetrauerint: ita suo casui delectando assentiunt: ut ab hoc pœni- tendo releuari despiciant. **c** ¶ Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas: & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne forte &c.] Supra iusto insidias tendere uertit: nūc autem ut perfectum te reddat in omnibus, etiā inimicis cū peccauerint, aut aliquid aduersitatis incurrerint, insul- tare prohibet. Ne forte si miseratē dño ad pœnitentiam salutemq; animæ redierint: ac tecū amicitias fideles ha- bere coeperint, tunc erubescas: quia illos aliquando de- spexeris, quos diuina gratia ad uitam seruauerat. Sed quātum potes, iacentibus cōdole: eosq; ut resurgere de- beāt, adiua. Et si uotum conatumq; tuum sequitur effe- ctus, gaudebis de sanato quem male habentē dolueras. Sin alias, tuæ tamen beniuolentiæ apud dominum fru- ctu nō carebis. Vel certe ita dicendū est: Ne gaudeas de casu inimici, ne forte dominus superbiam tuam, quæ il- li absq; dubio displicet, hoc ordine deiciens, humiliet: ut te cadente in peccatum, ille resipiscens sanetur.

Luc. 20. e

100. s. d

d ¶ Time dominum fili mi & regem. ¶ Iuxta quod do- minus ait: Reddite ergo quæ sunt cæsaris, cæsari, & quæ sunt dei, deo. Neq; aliquid obstat in domino, ut regem, patrem & filium intelligas designari, qui uno eodemq; sunt diuinitatis honore colendi. Qui enim non honori- ficat filium, non honorificat patrem qui misit illum.

e ¶ Et cum detractoribus &c.] Illis uidelicet qui dicē-

tes se deum patrem nosse filium dei in carne apparen- tem noluerunt recipere. **f** ¶ Quoniam repente cōsur- get &c.] Vtriusq; dicit, & detrahentis, & eius qui illi fa- uēdo cōmixtus est: derogantium Christo principum, & decepti ab eis populi, & lacerantium fidem hæresiar-

charum, & auscultan- tium illis auditorū.

g ¶ Hæc quoque sa- pientibus. ¶ Subau- ditur, ignota sunt, quādo reproborum quisq; quā repenti- no interitu rapiatur à seculo. Vel hæc q; sapientibus sunt o- seruāda quæ docuit ne detractoribus cō- misceantur: quia hoc specialiter uitio totū penē genus periclitā- tur humanum. Vn- de eidem uitio mede- ri uolens beatus pa- ter Augustinus, hos in sua mēsa fecit uersi- culos describi: Quis- quis amat dictis ab- sentum carpere uitā: Hanc mensam indi- gnā nouerit esse si- bi. Hunc uersiculum antiqua æditō mani- festius dicit. Hæc di- co uobis sapientiam agnoscētibus. Quod sequentium senten- tiarū non incongrue potest esse principiū.

h ¶ Cognoscere per- sonam in iudicio &c.] Supra regem timere docuit, & nunc personam in iudicio cognoscere uertit. Vnde colligitur: quia ita principibus debitum obsequij tempora- lis subiectos oportet impendere, ut nūq; reuerentiæ uel timoris eorum respectu à uia ueritatis exorbitetur.

i ¶ Labia deosculabitur, qui recta &c.] Osculum pacis & amoris est signum. Qui ergo respōdet recta, labia de- osculabitur: quia quicunq; neglecta acceptione perso- narum sola iusticiæ uerba sequitur, iste & insipientibus grauis forte uidetur & austerus: multos tamen cum qui- bus pacem habent prudētes: multos qui sua dicta cum amore amplectantur inueniet. Sæpe & illos quos aduer- santes suis rectis assertionibus tolerauerat, conuersos postmodum ad meliora amicos recipiet & socios.

k ¶ Præpara foris opus tuum, & diligenter &c.] Quid est præparato opere agrum diligenter exercere: nisi e- uulsis iniquitatis sentibus, actionem nostram ad frugē retributionis excolere? Et quid est post agri exercitum ad ædificium domus redire: nisi quod plerunq; ex bo- nis operibus discimus quantum uitæ mundiciæ & in- cogitatione construamus: Ille quippe bonæ mentis do- mum ædificat, qui primum agrum corporis à spinis ui- tiorum purgat: ne si desideriorum sentes in carnis agro proficiant: intus tota uirtutum fabrica, fame boni cre- scente destruat. **l** ¶ Ne sis testis frustra contra pro- ximū &c.] Hæc ad exercitiū agri nostri, id est ad cultū bonæ actionis pertinet: Innocentē uidelicet proximum falso testimonio nō lādere: peccātū cuiuslibet fiduciā am- plius peccandi adulando non tribuere, & malū pro ma- lo non reddere. Sic enim fit: ut cū primo actus exterius bene composueris, postmodū ad interioris quoq; homi- nis excolendā mūdiciam pertingas, & quasi post exerci- tium agri & mentis, hoc habitaculū pijs cogitationibus ornare

ornare, altiusque construere incipias. Quod quia reprobi facere dissimulant, recte subditur. **A** ¶ Per agrum hominis pigri transiui, & per uineam uiri stulti: & ecce totum repleuerant urticae: &c.] Per agrum, uineamque pigri ac stulti transire, est cuiuslibet uitam negligentis in-

Supra 21. d

spicere quam urtica uel spinæ replent: quia in corde negligentium prurientia terrena desideria, & punctiones pullulant uitiorum: iuxta quod scriptum est: In desideriis est omnis ociosus. Et maceria lapidum, in uinea uel agro stulti destructa iacet: cum corrupta uirtutum munimina, uel improbitate hominum malorum deceptus, uel immundorum spirituum persuasione callida quisque negligens perdit.

COMMENT. BE
da presbyteri in pa
rabolas Solomonis
liber tertius.

Cap. XXV.

B ¶ Ae quoque parabolas Salomonis &c.]

Hinc nouo ordine loqui incipit: ut non sicut prius quasi ad audientem uerbum faciat, sed secum ipse quid ratio ueritatis habeat disputando pertractet: in quibus tamen legens quisque uel audiens quid appetere, quid cauere

debeat, apertissime dignoscat. Quas quidem parabolas uiri Ezechiae transulisse referuntur: quia fortassis ad eius usque tempora, dispersae habebantur a pluribus: pro ut ex ore sapientissimi regis semel dictas exceperat: sed per industriam illius collectae in unum: & in huius libelli sunt corpus insertae. Notandum sane: quia in his parabolis multo sunt plura, quam in ceteris per allegoriam dicta ex collatione uidelicet rerum, quae figuris aptae esse uidentur. **c** ¶ Gloria dei est celare uerbum & gloria regum inuestigare ser. &c.] Gloria domini est in carne apparentis humanitatis suae infirmitatem, magis quam diuinitatis aeternitatem mortalium oculis ostendere, & se potius operum miraculis ac mysticis locutionibus, quam apertis assertionibus uerbum, id est dei filium fateri. Unde multo sapientius in euangelio filium se hominis, quam filium dei appellare consuevit. Et gloria fidelium eius discipulorum, est diligenter eius inuestigare sermonem: quo se deum etiam ubi patenter non dicit, mystice significat: quale est illud: Ego & pater unum sumus, & cetera huiusmodi. Denique celans uerbi aeternitatem, & praetendens carnis infirmitatem, ait: Quem dicunt homines esse filium hominis? Cui rei eximius inuestigator eius sermonis, quem antea sapientius audierat, respondit: Tu es Christus filius dei uiui. Nec paruam hac inuestigatione meruit gloriam: nam protinus audiuit: Beatus es Simon Bariona, & cetera. **d** ¶ Coelum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile.] Sicut altitudo coeli, & profunditas terrae conspici ab hominibus non potest: ita

Ioan. 10. f

Matt. 16. b

dum opus suum. Per agrum hominis pigri transiui: & per uineam uiri stulti, & ecce totum repleuerant urticae: operuerunt superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. Quod cum uidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. Usquequo piger dormies: usquequo de somno consurges? Parum inquam dormies: modicum dormitabis. Pauxillum manus conseres ut quiescas, & ueniet tibi quasi cursor egestas tua: & mendicitas quasi uir armatus.

Cap. XXV.

M ¶ Ae quoque parabolas Salomonis, quas transulerunt uiri Ezechiae regis Iuda. Gloria dei est celare uerbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Coelum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile. Aufer rubiginem de argento: & egredietur uas purissimum, Aufer impietatem de uultu regis, & firmabitur iusticia thronus eius. Ne gloriosus appareas coram rege: & in loco magnorum nesteteris. Melius est enim ut dicatur tibi: ascende huc, quam ut humiliaris coram principe. Quae uiderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito: ne postea emendare non possis, cum dehonestaueris amicum tuum. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reueles: ne forte insultet tibi cum audierit: & exprobrare non cesset: Gratia & amicitia liberant: quas tibi serua, ne exprobrabilis fias. Mala aurea in lectis argenteis

ut humiliaris coram prin. &c.] Superius praefulem monuit, nunc subditum: nam sicut illi dixit, ut hilares uultus ostendat subiectis: ita hunc admonet, ne in conspectu maiorum arrogans appareat: sed potius in medio cri loco superius euocari mereatur: cui simile est illud dominicum: Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, & cetera. Possumus autem in rege & principe, dominum significatum intelligere, in cuius conspectu nos semper humiliari necesse est, monente Apostolo Petro qui ait: Humiliamini igitur sub potenti manu dei, ut uos exaltet in tempore uisitationis. **b** ¶ Quae uiderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito: ne postea emendare non possis, cum dehonestaueris amicum tuum. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo non reueles: ne forte insultet tibi cum audierit &c.] Et in euangelio dominus ait: Si peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum inter te & ipsum solum, & cetera. **i** ¶ Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur uerbum in tempore suo.] Sacra eloquia rectissime lectis comparantur argenteis: lectis uidelicet, quia requiem praestant animabus audientium. Argenteis autem: quia splendida fulgent uirtutibus patrum. Unde scriptum est: Eloquia domini eloquia casta: argentum igne examinatum. Quorum ornatu lectorum, mala superaddit aurea, quisquis eadem diuina eloquia, & spiritualibus plena sensibus & mysticis exponendo demonstrat. Qui nimirum sensus apte mala uocantur, quia de arbore uitae: id est dei sapientia sunt orti. Aptae aurea mala: quia

scientia prophetarum & apostolorum, qui arcana diuinitatis spiritu sancto reuelante cognouerunt, nostra fragilitatis capacitatem transcendit. **e** ¶ Aufer rubiginem de argento, & egredietur uas.] Aufer literam superficiem de sacro eloquio, & inuenies sensum purissimum sub ueritate literae recedit: & sub carnalium figuris ceremoniarum, spiritualia latuisse mysteria. **f** ¶ Aufer impietatem de uultu regis, & cetera.] Aufer impietatem persequendi Christum, nos de animo Sauli, uel alterius cuiuslibet amulorum legis: & cum Christum praedicare coeperint, firmabitur iusticia caedra doctrina eorum, quam prius ad ruinam suam impellebat impietas: quam diu iusticia dei repugnantes, suam praeponebant certabant. Iterum: Aufer impietatem de uultu regis: & firmabitur iusticia thronus eius. Qui enim praesunt populis: si uolunt firmum esse solium suum, semper hilaritate & gratia plenos uultus exhibeant: ne per arrogantiam rigidiores effecti, in mutationem incidunt plebis.

g ¶ Ne gloriosus appareas coram rege & in loco magnorum nesteteris. Melius est enim ut dicatur tibi: ascende huc, quam

Luc. 14. b

1. Pet. 5. b

Matt. 18. b

Psalm. 118. b

A noticiam amorēq; perpetuā claritatis, mentibus infundunt. Mala ergo aurea in lectis argenteis, qui loquitur uerbum in tempore suo: quia qui uerbum dei opportuno nouit iuxta audientium capacitatem predicare: modo exempla ac dicta patrum: per quorum custodiā ad requiē perueniatur

eterna, iuxta literam replicat: modo sua uiores in his sensuū spiritualium fructus quib; pia audientū desideria pascat: re: moto litera uelami: ne pandit. **a** ¶ In auris aurea, & margaritum fulgens &c.] Recte humilis auditor inauri cōparatur aurea: quia dum libenter increpanti ac docti auri accōmodat, iam sese ad recipiendum claritatem sapiētiā cōlestis prae: parat: ita superna lucis uisioni appropriat. Recte magister eruditus, margarito fulgēti assimilatur: quia dum emendationem morū, dum supernorū sciētiā desideran

B tibus ac pie quarentibus animis ostendit: quasi aureo ornatui maiorem insuper gratioremq; fulgorem gēnae ardentis annectit. **b** ¶ Sicut frigus niuis in die messis: &c.] Importunū uidetur omnimodis tēpore messis nungere. Nā & infra legitur: Quomodo nix in aestate, & pluuia in messe: sic indecens est stulto gloria. Sed tamen in feruentissimis Palēstinae regionibus nō parum delectabile est metentibus, si subito frigus quomodo in nixe solet, adueniat: quod incēdia solis aliquantum refrigeret, sudorem laborantium tergat: ardentem temperet anhelitus. Cui recte frigori legatus assimilatur fidelis: qui mētem eius qui se misit, prudēter agendo repausat. Mystice autē, legatus fidelis, doctor est catholicus: qui autem mittit eum dominus. Porro dies messis in aestu, tempus est praedicationis inter furores persequentium. De quo dictum est: Messis quidē multa, operarij autē pauci. Frigus niuis in messe, aliquantula est quies praedicatorum a persecutione repugnantium. Recte ergo dicitur: Sicut frigus niuis in die messis: ita legatus fidelis ei qui misit eum, animam illius requiescere facit: quia sicut optabile est praedicatoribus uerbi, cum ab infidelium rabie forte aliquid refrigerij accipiunt: nec facultas docendi negatur: ita ipsi qui ad praedicandum eos misit domino gratum esse cōstat: cum susceptam ab eo legationem, etiam inter aduersa obliuientium fideliter cōplent. Deniq; ut Lucas refert: Reuersis a praedicationis officio discipulis, exultans spiritus sancto, patri gratias obtulit dicens: Cōfiteor tibi domine pater cōeli & terrae, &c. **c** ¶ Nubes & uentus & pluuia nō sequentes &c.] Huic simile uidetur quod superius ait: Ne lactes quēquā labijs tuis. Sed ille uersiculus specialiter hoc continet, ne promittendo hominē suscipias: & non complendo decipias. Iste uero uersiculus & hoc cōtinere potest, & illud quod dicit Apostolus: Habentes speciē pietatis, uirtutem autē eius abnegantes. **d** ¶ Patientia lenietur princeps &c.] Quāuis dominum peccādo offendisti, potes tamen eius mereri clementiā, si patienter aduersa quae tibi pro peccatis irrogantur pertuleris, humiliter satisfactionē duritiā domaueris cōtumaciae prioris. **e** ¶ Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi &c.] Dulcedinem inuenisti cō-

lestis intellectus: quae spiritualium patrum officio, quasi prudentissimarum apium tibi labore ministratur: uide ergo ne in ea plus sapere appetas, q̄ oportet sapere: ne dum summa intelligere ultra uires quærīs: etiā quae bene intellexeras, amittas. Potest autem in hoc uersiculo

typice dictum intelligi, quod in sequenti aperte subiicitur.

f ¶ Subtrahē pedē tuum de domo proximi &c.] Et si etiam proximi cuiuslibet allocutionem uel uisitationem melle dulciorem inuenisti: melius tamen est ut rariius ueniendo facias eum semper tuum diligere aduentum: q̄ ut uel una uice, tam diu cū illo maneat, uel toties ad eum uenias, donec te uidere fastidiat, & ne redeas quærat. **g** ¶ Dens putridus &c.] Et Hieronimus ait: Maledictus qui spem suam ponit in homine, & ponit carnē brachium suū. Qui recte dēti putridi & pedi lasso cōpa-

Hier. 17. a

D ratur: quia qui illud unicum hominis bonum, hoc est adhaerere deo, & ponere in deo spem suam nescit: iste nec uitae percipere cibum, nec ad mansionem potest delideratae salutis pertingere. Et talis amittit pallium in die frigoris: quia & si in serenitate uitae praesentis, habitu religionis uidetur indutus: ubi tamen districtio iusti iudicij ingruerit, nudus omnimodis ab ornatu iusticiae patebit: nec eorum cōsortio dignus de quibus scriptum est: Beatus qui uigilat & custodit uestimenta sua, ne nudus ambulet, & uideant turpitudinem eius. **b** ¶ Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo: Sicut tinea uestimento, & uermis ligno: ita tristitia &c.] Nitrum a Nitria prouincia, ubi maxime nasci solet, nomen accepit: Nec multum a salis Ammoniaci specie distat: nā sicut salem in littore maris feruor conficit solis, durando in petram aquas marinas, quas maior uis uentorū, uel ipsius maris feruor in litoris ulteriora piecerit: ita in Nitria. Vbi aestate pluuia prolixiores tellurem infundunt, adest ardor sideris tantus, quod ipsas aquas pluuias per latitudinem arenarum cōcoquat in petrā: salis quidem uel glaciei aspectui simillimā: sed nil gelidi rigoris, nil salis saporis habentem: quae tamen iuxta naturā salis, in caumate durare, & in nubilo aere fluere ac liquefieri solet. Hanc indigenae sumentes seruant, & ubi opus extiterit, pro lomento uruntur. Vnde iudaea peccati dicit propheta: Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith: maculata es iniquitate tua, dicit dominus deus. Crepitat autē in aqua quomodo calx uiua: & ipsum quidem disperit, sed aqua lauationi habilem reddit, cuius natura cui sit apta figura, cernēs Salomon ait: Acetum in nitro, & qui cantat carmina cordi pessimo. Acetum quippe si mittatur in nitrum, protinus ebullit: & peruersa mēs quando per increpationem corripitur: aut per praedicationis dulcedinē bona suadentur: de correptione fit deterior, & inde in murmurationis iniquitatem succenditur, unde debuit ab iniquitate compesci. **i** ¶ Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere.] Et de corporalibus alimentis: & de spiritualibus potest intelligi. **k** ¶ Prunas enim congregabis super caput eius: & dominus reddet tibi.] Non de incendijs

Hier. 2. e

A incendijs poenarum dicit: neq; enim doceret sapientia, ut bona faciendo inimico, perditionis eius causam ministraret: sed per prunas super caput eius, ardorem charitatis in corde eius significat. Fit enim nōnunq; ut inimicus crebris uictus beneficijs, odiorum rigore emolli-

to, calorem in mentē charitatis excipiat: ac de inimico amic⁹ fieri: & eum quem iniuste oderit, redamare incipiat. a ¶ Vērus aq̃lo dissipat pluuias: & facies tristis, linguā detrahentē. Si hilari uultu audieris detrahentem, tu illi das fomitem detrahendi: si uero tristi uultu hęc audias, ut dixit quidā uir dei: Discit non libenter dicere: quod didicerit non libenter audiri. b ¶ Melius est sedere in angulo domatis, quā cum muliere litigiosa, & in domo communi. Domus, excelsus & secretus est loc⁹: quod em̃. *¶* Grace, Latine dicitur testū. Denique in actibus apostolorum, ubi Petrus in superiora ad orandum ascendit: pro superioribus, in Græco *¶* *ὑψω* scriptum est. Melius est ergo in altitudine uirtutum manere quēpiā liberum à uinculis uxoris, & à seculi huius secretum desiderijs, q̃ cū carnali usu uoluptatis quotidianis nefariā mulieris cōtumelijs affici. c ¶ Aqua frigida animā sitienti: & nuncius bonus de terra longinqua. Dicit psalmista: Si cut ceruus desiderat ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te deus. Aqua ergo frigida quā sitienti ardorem restringit, & nuncius qui de lōge ueniens, noua qualibet & inopinata gaudia portat, assimilantur: quia & dulcedo diuinæ uisionis animam diu desiderantem consolatur: atq; ab aestu praesentium tribulationum liberam reddit. Et angeli quotidie de terra longinqua, hoc est à superna patria descendētes in mundum, iustos uel inter tentationes spe celestium roborant: uel finitis tentationum certaminibus, ad palmam perpetuæ retributionis inducunt. d ¶ Fons turbatus pede: & uena corrupta, iustus cadens coram impio. Fons & uena uitæ, est os & lingua iusti qui meditatur sapientiam, & loquitur iudiciū. Et si hunc à diabolo superari atq; in casum redigi contigerit: merito fons turbatus, aduersario conculcans, & uena dicitur esse corrupta. Euenit enim saepe ut qui maiori scientia præditi fulgebant, ad ultimum plus uolentes sapere, q̃ fragilitati humanæ concessum est, in insipientiæ foueam decidunt. Vnde confuenter adiungitur. e ¶ Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Dulcedo enim mellis si plusq̃ necesse est, sumitur: unde delectatur os inde uita necatur. Dulcis quoque est requisitio maiestatis: sed qui plus hanc scrutari appetit quā humanitatis agnitio permittit, hunc ipsa eius gloria premit: quia uelut mel sumptum immoderate, perscrutantis sensum dum non capitur rumpit. Non hoc autem solum quisque sapiens attendere debet, ne altiora se quærat: & ne fortiora se scrutatus sit: uerū etiam ne ea quæ recte atque utiliter scire potuit, immoderatis sermonibus sibi minus utilia reddat. Vnde adhuc apte subnectitur. f ¶ Sicut urbs

ad. 10.4

psal. 41.4

super caput eius: & dominus reddet tibi. Ventus aequilo dissipat pluuias, & facies tristis, linguam detrahentem. Melius est sedere in angulo domatis, quā cum muliere litigiosa & in domo communi. Aqua frigida animæ sitienti: & nuncius bonus de terra longinqua. Fosturbatus pede, & uena corrupta, iustus cadens coram impio. Sicut qui mel comedit multum, non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Sicut urbs patens, & absq; murorum ambitu: ita uir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

Caput XXVI

Q Vomodo nix in æstate, & pluuia in messe: sic indecens est stulto gloria. Nam sicut auis ad alta transuolans, & passer quolibet uadens: sic maledictum frustra prolutum in quempiam superueniet. Flagellum equo, & chamus asino & uirga in dorso imprudētium. Ne respondeas stulto iuxta stulticiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto iuxta stulticiam suam, ne sibi

patens, & absq; murorum &c.] Si enim murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis: & cum se per uerba extra semetipsam iacit, apertam se aduersario ostendit: quā tanto ille sine labore superat, quāto & ipsa quæ uincitur, cōtra semetipsam per multiloquium

pugnat. Ca. XXV.1

Q Vomodo nix in æstate, & pluuia in messe: sic indecens est stulto gloria. Hic uersiculus, ne indoctis honor docēdi cōmittatur, pramonet. Nix nanq; æstate, & pluuia in messe, sunt persecutiones infidelium in tempore prædicationis euangelicæ: quæ dum grauiorē forte insistant, & calorem in multis impediunt dilectionis, & fruges bonæ operationis fœdāt. Quib⁹ recte gloria quæ stulto confertur esse similis asseueratur: quia si indocto cathedra docēdi tribuitur: quæ similiter per hoc ecclesia ut infidelium persecutiōe ladiatur: quod esse uerissimū

D

Arianæ tēpestatis calamitas probauit. g ¶ Nam sicut auis ad alta transuolans, & passer quolibet uadens &c.] Verba quidē recte auibus cōparantur, quod sonando per aera trāsuolent ab ore uidelicet loquentis, ad aures usq; audientis. Sed distant in eo: quia potest fieri, ut auis quod libet uolans, eo loco refedat: ubi nil ei certe necessitatis aut utilitatis suppetat: Verba autē quæ loquimur, nō quod libet, dispersa in uentū defluunt atq; euanescent, sed in aurē suam cuncta reuertuntur, & uel bene prolata iuuant loquentē: uel male adita grauāt. Itaq; si pro omni uerbo etiam ocioso rationem in die iudicij reddere cogamur: quanto magis autē maledicta, non solum ea quæ maliciose mēte in insontem iaculantur: uerū etiam illa quæ negligentium cōsuetudine passim in quoslibet proferuntur: non alium, sed ipsum maledicum opprimunt. Neq; enim maledici regnum dei possidebūt. Nō autem sine causa dicit maledictū frustra prolutum: Est enim maledictum iuxta diuinæ districtionis iram in impios emissum: ut est illud beati Petri in Simonem magum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, & ea quæ in apostatas & hæreticos ecclesiastica animaduersione, pferuntur anathemata. De quibus dominus eidem ecclesiæ dicit: Quæcūq; alligaueris super terram, erunt ligata & in coelis. h ¶ Flagellum equo, & chamus asino &c.] Et quid per equum, nisi superbū: & quid per asinum, nisi luxuriōsum quemlibet figurat: Et ideo necesse est ut per diuinum flagellum, elatio humilietur superbū: ut per infirmitatem carnis uelut per chamm cohibeatur uoluntas lubricorum: ut qui sponte conuerti nolunt, coacti flagellis cōuertantur à uitijs: sicut ait propheta: in chamo & freno maxillas eorum confringe: qui non approximant ad te. i ¶ Ne respondeas stulto iuxta stulticiam suam, ne efficiaris ei similis. Responde stulto iuxta stulticiam suam, ne sibi sapiens esse. Non hæc inuicem sibi contraria debent uideri: non respondere stulto iuxta stulticiam eius, & respondere stulto iuxta stulticiam eius: utrunq; enim pro temporum & personarum diuersitate concordat: dum & stultus cōtemnitur, quia non percipit sapientiam: & stulta superbia

1. Cor. 6.3

ad. 8.4

Matth. 23.3

Abia alia decuitur stulticia, iuxta quod Apostolus dicit: Factus sum insipiens, uos me coegistis. **a** ¶ Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit uerba per nuncium stultum. ¶ Potest forte euenire, ut sapiens quilibet stultum in legationem mittat, nesciens quia stultus est, nec tamen ipse sapiens

tia sua gloriam perdat, in eo quod de ignoto bonum quod audierat, credidit. Sed qui haeticum sciens mittit ad praedicandum populis, claudus est pedibus, & iniquitatem bibens: quia & operis boni foris incessum amisit, & interiora sui sensus haustu stulticiae deebriat.

b ¶ Quomodo frustra claudus pulchras habet tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola. ¶ Sicut enim frustra claudus habet tibias, cum ambulare non ualet: ita indecens est in ore cuiuslibet qui indigne se agit sermo compositus, dum per degenere uitam stultus potius quam sapiens esse approbetur.

c ¶ Sicut qui mittit lapidem in aceruum Mercurij, ita qui tribuit insipienti honorem. ¶ Qui insipienti, id est haetico, honorem docendi confert: non minus delinquit, quam qui deos ac de lubrica gentium cultu ueneratur inani.

d ¶ Quomodo si spina nascatur in manu temulenti, sic parabola in ore stultorum &c. ¶ Spina nascitur in manu temulenti: cum in operibus qui carnalibus seruit illecebris, punitiones oriuntur scelerum. Quibus recte parabola quam stultus proponit assimilatur, quia & si uerba prudentiae stultus dicere nouit: in his tamen uitiorum punitiones, quibus uel seipsum, uel proximum lacerat uitare non nouit. Saepenanque doctor imprudens in eo quod bona dicit aut sancta, occulte suam laudem ab hominibus, aut uituperationem quaerit aliorum. **e** ¶ Sicut canis qui reuertitur ad uomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam. ¶ Canis cum uomit, profecto cibum qui peritus deprimebat, efficit: sed cum ad uomitum reuertitur, quo leuatus fuerat, rursus oneratur. Et qui admissa plangunt, profecto nequitiam de qua male satiati fuerant, & quae mentis intima deprimebat, confitendo proficiunt: quam post confessionem dum appetunt, resumunt.

f ¶ Vidisti hominem sapientem sibi uideri, magis illo spem habebit stultus. ¶ Hoc exponens dominus ait: In iudicium in hunc mundum ueni: ut qui non uident, uideant, & qui uident cæci fiant. **g** ¶ Dicit piger, leo est in uia, & leæna in itineribus. Sicut ostium uertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. ¶ Multi cum uerbum exhortationis audiunt, causantur de diabolo: dicentes

uelle quidem se uiam iusticiae incipere, sed impediri a satana, ne hanc perficere possint. Sicque huiusmodi excusationis sermonibus semper in lecto sui corporis, sicut ostium in cardine uertuntur, & modo exire ad operandum, modo ad quiescendum redire proponentes, in

uis iacere prauitatis bus nunquam desistunt. **h** ¶ Abscondit piger manus sub ascella: & laborat, si ad os suum eas conuerterit. ¶ Per manum quippe operatio: per os uero locutio designatur. Piger labor est ad os suum manum suam porrigere, quia desidiosus quisque praedicator non uult hoc operari quod docet. Manu quippe ad os porrigere, est uocis suae praedicationis opera concordare. **i** ¶ Sapientior sibi piger uidetur septem uiris loquentibus sententias. ¶ Septem uiros loquentes sententias, illos dicit qui septiformis spiritus gratia pleni, sancta scriptura nobis scientiam ministrauerunt. Quibus se sapientiore stultus arbitrat: quia saepe nonnulli adeo mentem ab agendis his quae dominus praecipit, despicientes auertunt: ut ne hac quidem omnia, uel posse ab homine, uel debere impleri contendunt: & quasi sapientiores his qui diuina eloquia scripserunt, ea hominem facere non posse autumant: quae illi di-

stante spiritu sancto, hominem facere iusserunt, imò etiam quae multos homines uiuante spiritus eiusdem gratia, perfecisse monstrauerunt. **k** ¶ Sicut qui apprehendit auribus canem: sic qui transit impatiens, & commiscetur rixae alterius &c. ¶ Dicit Apostolus: Noli uerbis contendere, ad nihil enim utile est, nisi ad subuersionem audientium. Quicunque ergo duplex sensu est, & duobus inter se iurgantibus, mordaci sermone capta fuerit auricula eius, cito incipit & ipse quasi canis latrare, & contentiones generare, sed hoc sapiens omnimodo uitat. **l** ¶ Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa pertineunt ad interiora uentris. ¶ Susurronem incensorum litis & bilinguem appellat: qui simulat laudem uerborum, & quaerit audire unde iurgia seminet. **m** ¶ Quomodo si argento sordido ornare uelis uas fictile &c. ¶ Quid per argentum sordidum, nisi scientia corrupta, & quid per uas fictile, nisi cor carneum designatur. Quod dum de ipsa falsa scientia se ornare satagit, in sua locutione contra ueritatem tumet, atque per elationem magister erroris fit. **n** ¶ Labijs suis intelligitur inimicus, cum in corde tracta. &c. ¶ Inimicus iste potest haeticus non incongrue accipi: qui cum uerba praedicationis suae ficta humilitate submittit, corda innocentium & minus intelligentium demulcendo

EE sedu-

2. Tim. 2. 6

A seducit. *a* ¶ **L**ingua fallax non amat ueritatem, & os lubricum operatur ruinas. *b* ¶ **L**ingua fallax, prædicatio est mendax. Os lubricum, sermo fucatus, atq; à luce iusticiæ alienus. *c* Cap. XXVII.

Ne gloriëris in crastinum, ignorans quid superuentura pariat dies. &c.]

Ne securus sis aliquando de futuro tempore, quia & si hodie te domino seruire cõspicis, qualis esse in futuro possis, & quomodo uitam finire, prorsus præuidere non uales. Beatus enim homo qui semper est pauidus.

c ¶ **G**raue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroq; grauior. *d* ¶ **G**raue quidē satis est, quenquam uel uno aliquo crimine capitali quasi pondere saxi deprimi: uel quasi glaricis arenæ, innumeris peccatis leuioribus onerari, sed utroq; grauior ira est stulti. Quia nimis mirum hæc quo certius q̃ sint mala, patefcunt, eo acrius animi ut castigetur cõpungunt. Ira uero quia non corporale,

B sed spirituale est uitium: quo minus deprehenditur, eo amplius grauat. Vnde nō absolute iram, sed iram stulti dicit saxo & arena grauiorem. Nam sapientes quomodo actus suos ac sermones, ita mentis quoq; moros solerter

examinare & castigare satagunt. *d* ¶ **I**ra nō habet misericordiā, nec erumpēs furor, & impetū cõcitati ferre quis poterit? *e* ¶ **N**ō de omni ira dicit, nā de mitissimo ac modesto uiro scriptum est. Quia exiit à Pharaone iratus nimis: sed de ira stulti, cuius in priori uersiculo meminerat: quæ ubi excanduerit, mox uiscera pietatis amittit, & furori tantum suo nouit frena laxare. Alioquin de utili ac necessaria ira dictū est: Melior est ira risu, q̃a per tristitiam uultus corrigitur animus delinquentis. *f* ¶ **M**elior est manifesta correctio q̃ amor absconditus. *g* ¶ **A**morem absconditum, hoc loco amorem dicit illicitum, ut est amor adulterinus, qui ob sui turpitudinem merito sapientibus ne redarguatur, absconditur. Cui iure manifesta correctio præfertur: quia absq; ulla contradictione melius est quempiam desiderio corrigendi palam corrumpere, quā studio simul peccandi clanculo diligere.

Exo. II. e

Eccle. 7. a

f ¶ **M**eliora sunt uulnera diligentis, quā fraudulenta odientis oscula. *g* ¶ **M**elior est à domino, qui nos ut filios pater erudire consuevit, uulnera afflictionum perpeti, q̃ diaboli blandimentis decipit: qui ut nos coelesti hereditate priuet, nostris fauere solet erratibus: quasi leue sit malum, quod agimus, & ultra modum peccatorum nostrorum lauens tribulatio, quā dño dispensante toleramus. *h* ¶ **A**nima saturata calcabit fauam &c.] Ani-

ma diuitum, qui habent consolationem suam, & quibus

rit odium fraudulenter, reuelabitur malicia eius in concilio. Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui uoluit lapidem, reuertetur ad eum. **L**ingua fallax non amat ueritatem, & os lubricum operatur ruinas.

Cap.

XXVII.

Ne gloriëris in crastinum, ignorans quid superuentura pariat dies. Laudet te alienus, & nō os tuum: extraneus, & non labia tua. Graue est saxum, & onerosa arena, sed ira stulti utroq; grauior. Ira nō habet misericordiā, nec erumpens furor, & impetum concitati ferre quis poterit? Melior est manifesta correctio, quā amor absconditus. Meliora sunt uulnera diligentis, quā fraudulenta odientis oscula. Anima saturata calcabit fauam: & anima esuriens, etiam amarū pro dulci sumet. Sicut auis transmigrans de nido suo, sic uir qui derelinquit locum suum. Vnguento & uarijs odoribus delectatur cor, & bonis amici consilijs anima dulcoratur. Amicū tuum & amicū patris tui ne dimiseris, & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est uicinus iuxta, quā frater procul. Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meū, ut possis exprobranti respondere sermonem. Astutus uidens malum, absconditus est, paruuli transeuntes sustinuerunt dispensia. Tolle uestimentum eius qui spondit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus. Qui benedicit proximo suo uoce grandi de nocte confurgens, maledicenti similis erit. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur. Qui retinet eam, quasi qui uen-

tum

dicat à dño: Vā uobis q̃ saturati estis, quia esurietis, spernit auditam coelestis regni dulcedinem. Anima autem eorum qui esuriunt & sitiunt iusticiam, etiam aduersa seculi pro domino, imò etiam ipsam mortem perpeti, dulce habet, sciens se per poculum amaritudinis ad gaudia

perpetuæ salutis esse uenturam. *b* ¶ **S**icut auis transmigrans de nido suo &c.] Sicut auis quæ negligit oua, siue pullos, quos fouerat, aliarum auium uel animantium rapui dimittit: sic nimirum ille qui custodiā uirtutum in quibus proficiebat, deserit: earundem uirtutum quas habere uidebatur, immundis spiritibus ipse proditor existit. Vnde alijs dicit: Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locū tuū ne dimiseris. Quod est aperte dicere: Si principis mundi, id est, diaboli tentatio tibi forte insiterit, cauto sollicitus, ne à bona operatione cui insudabas, desistas.

i ¶ **V**nguento & uarijs odoribus delectatur &c.] Vnguentum est nitor gloriæ de cōscientia pura, siue charitas diuinitus in corda electorum diffusa. Varij uero odores, opinio optima ex diuersitate uirtutū flagrans. *k* ¶ **A**micū tuum, & amicū patris tui ne dimiseris, & domum fratris tui

ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.] Amicus cuiusq; electi monachi, pater est spiritualis: qui ob hoc quod ei consilium bene uiuendi prabet, amicus eius non incongrue dicitur. Ob id uero quod in his præceptis eisdem spiritualis doctor paret, amicus domini, qui pater est omnium electorum, recte appellatur. Sed sicut perniciosum est eidem monacho à cōsortio sancti patris discedere: ita deterius illi est in die afflictionis suæ, quæ in conspectu dei mortificare studet, domum fratris sui ingredi, id est, propinquorum suorum seculariter uitium societate appetere. *l* ¶ **M**elior est uicinus iuxta, quā &c.] Melior est uicinus aliquis, qui tibi animam fraternam societate connectit, quā germanus frater qui in ra fidei & pietatis communia tecum habere neglexerit. Quod dominus in parabola uulnerati à latronibus, eius qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & Samaritani qui curā egit illius, manifeste probauit. *m* ¶ **Q**ui benedicit proximo suo uoce grādi de nocte confurgens, maledicenti similis erit &c.] Voce grandi proximo benedicit, qui eū fauore superflua laudis extollit, uel malis uidelicet actibus eius contra iusticiam fauendo, uel bona plus iusto laudando. Sed hic maledicenti assimilatur, quia plurimum lædit eum, cui laudando siue in mala actione confidentiam tribuit: seu in opere recto simplicitatem puri cordis minuit: ut uidelicet bonū quod

supernæ

A superna mercedis intuitu inchoarat, transitoria laudis amore consumet. **a** ¶ Ferrum ferro acuitur, & homo exacuit faciem amici sui. Satis bona est collatio, & consilium sapientium, ubicumque se inuicem consulendo instruant, ferrum ferro acuitur. **b** ¶ Qui seruat ficum, comedet fructus eius.

&c.] Ficum seruare, est legē diuinitus constitutam, inoffenso peccatis opere custodire, quod qui fecerit, comedet fructus eius dum aeternam obedientiae suae recipiet mercedē. **c** ¶ Quo modo in aquis resplendent uultus prospicientium &c.] Aquae dicuntur sanctorum dogmata: in quibus doctores uel auditores, uel ut in speculo uultus suos prospiciunt, dum non solum in actione, sed etiam in cogitatione foeditatem suam recognoscunt.

d ¶ Infernus & perditio non replebuntur &c.] Inferni tormenta non replebuntur, terminum accipiēdo, similiter & intentiones eorum qui humana sapiunt, insatiabiles sunt in desiderio peccandi.

B ¶ Qui & ideo sine fine poenas luunt: quia uoluntatem habuerunt sine fine peccandi, si naturam haberent sine fine uiuendi. **e** ¶ Quo modo probat in conspectu. &c.] Laus quippe iustos cruciat, iniquos exaltat: sed iustos dum cruciat purgatiui quos dum laetificat, reprobos mortificat. **f** ¶ Diligenter agnosce &c.] Pastori dicitur ecclesiae:

Diligenter adhibe curam eis quibus te praesse contigerit, agnosce animos actusque singulorum, & si quid in eis uitae sordidantis inueneris, citius castigare memento. Non enim tu semper oues dominicas pascendi potestatem habebis: sed aeterna est corona quam percipies, si commissum tibi gradum tuo tempore bene ministraueris.

g ¶ Aperta sunt prata, & apparuerunt &c.] Aperta sunt modo pasqua sacramentorum coelestium, quae diu fuerant typis praclusa legalibus. Apparuit nouus uiror & angelicae ueritatis & gratiae, collecta sunt in pabulum gregis dominici, scripta patrum ueterum: ablata quidem iudaicis superbientibus, falce diuinæ animaduersionis, & humilibus ecclesiae populis, ad spirituale subsidium data. Iuxta quod dominus ait illis: Auferetur (inquit) a uobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. **h** ¶ Agni sunt ad uestimentum tuum &c.] Agnos innocentes, haedos poenitentes nuncupat. Agnorum ergo uellere uestieris, dum bonis obedientium discipulorum moribus pastor ipse profeceris: eorumque laudabilia facta cernēs, &

in ornatu uirtutum, & in calore dilectionis ipse gloriosior extiteris. Haedus agrum comparabis: dum peccatores ad poenitentiam uocando, sublimiorem tibi in terrarum uiuentium locum acquires. **i** ¶ Sufficiat tibi lac caprarum in cibos &c.] Tanta instantia tibi pecus commissum pascere: ne tibi lac aestate noui ne frigore deficiat, sed tibi semper tuisque sufficiat, id est, tam sedulo doctrinae insta: ut etiam quosdam poenitentes ad officium docendi prouehas, quatenus per illos qui pridem profunditate uitiorum ad sinistram iudicis uidebantur esse ponendi, modo rationabile & sine dolo, lac uerbi paruulis sensu ministraretur. Fit autem lac caprarum ad uictum ancillis: quando hi qui nondum amore perfecto, sed adhuc timore serui domini deferuiunt, per exemplum uel uerba eorum qui per poenitentiam salui facti sunt, uiuificis uerbi epulis reficiuntur: atque ut ad maiora uirtutum proficiant incrementa iuuantur.

Cap. XXVIII.
Fvgit impius nemine persequente: Iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Propter peccata terrae multi principes eius, & propter hominis sapientiam & horum scientiam quae dicuntur, uita duris longior erit. Vir pauper calumniatur pauperes, similis est imbrui uementi in quo paratur fames. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum. Viri mali non cogitant iudicium, qui autem requirunt dominum animaduertunt omnia. Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quam diues in prauis itineribus. Qui custodit legem, filius sapiens est: qui pascit comestatores, confundit patrem suum.

Qui sumentum regis, quia ipse dixit: inhabitabo in eis. Haedi pro precio sanctorum, quibus nocuerunt, ignibus uenundantur. **Cap. XXVIII.**
Fvgit impius nemine persequente: Qui non est in fine fortis: etiam si nullus persecutor insistat, nonnunquam sponte fidem deserit: quando uel latrocinij, uel periurij, uel fornicationibus, uel ueneficijs, alijsque huius mundi sceleribus, se infideli similem reddit. **i** ¶ Iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit &c.] In occursum bestiarum idcirco leo non trepidat, quia praeuale re se omnibus non ignorat. Vnde uiri iusti securitas leoni recte comparatur: quia contra se cum quolibet insurgere suscipit, ad metis suae confidentiam redit, & scit quia cunctos aduersantes superat quia illum solum diligit, quem inuitus nullo modo amittit. **m** ¶ Viri mali cogitant iudicium, qui autem requirunt dominum, animaduertunt omnia &c.] Omnia animaduertunt electi, hoc est, & futurum esse discrimen uniuersalis iudicij, & quibus operibus requies, quibus poena retribuatur aeterna.

supra co. 4
D aperta sunt prata, & apparuerunt herbae uirentes, & collecta sunt foena de montibus: agni ad uestimentum tuum, & haedi ad agri precium, ita exposuit: Apta sunt monumeta, apparuerunt corpora rediuiua, sequestrati sunt peccatores a sanctis, foenum ad comburendum de locis excelsis. Sequestrati sunt agni ad dexteram, haedi ad sinistram, agni ad uer-

supra co. 4

Matth. 27. f

ibidem. 25. c

A ¶ Qui decipit iustos in uia mala, in interitu suo corruiet, & simplices possidebunt bona &c.] Qui per doctrinam hareticā decipit amatores iusticiæ ut à ueritate deuient: ipse quidem pro malis suis poenam quam meretur, incurrit: bona autem si qua gerebat, uel utilia scribē

do, uel cōtinenter uiuendo, alijs in adiutorium cedūt: eis nimium qui hanc legētes siue audientes, exempla sibi salutis etiā ab eo quem perijisse norūt, assumūt. b ¶ In exultatione iustorum, multa &c.] Quia uidelicet nō de præsens diuitijs, sed de æternis in futuro bonis exultant: non de rebus mundi quæ uident, sed de creatore mundi, cuius uisionē sperant, lætantur: dicēte psalmographo: Lætamini in domino, & exultate iusti. Vel certe in exultatione iustorum multa fit gloria, quia quotiēs electos in hac uita pro euentibus ecclesiæ prosperis exultare contigerit, multa domino gloria ex plurimorum fide ac

pijs operibus datur. c ¶ Regnantibus impijs, &c.] Sicut multi gloriam deo dare incipiūt, cum iustos in profectu uirtutū gaudere conspiciunt: ita quotiens reprobi regnum tenent, multos suæ perfidiæ complices exhibent. Quod & de paganis & hareticis, & de malis catholicis recte pōt accipi. d ¶ Beatus homo qui semper &c.] Sequentis ira iudicij, tanto tunc districtior portabitur, quanto nunc inter culpas minime timetur. Vnde alibi scriptum est: In die bonorum ne immemor sis malorū, & in die malorū ne immemor sis bonorū. Sic ergo utraq; iungenda sunt, ut unum semper ex altero fulciatur. e ¶ Leo rugiens, & ursus &c.] Et de principibus paga-

eccl. ii. c

nis, & de hareticis potest intelligi: qui populi pauperis, id est, sanctæ ecclesiæ, uel patientiā, uel sapiētiā ferina saepe sauitia tentant. f ¶ Hominem qui calumniatur animæ sanguinem, si usq; ad lacum fugerit, nemo su. &c.] Qui operatur terram suam, saturabitur panibus. Siue

Qui coaceruat diuitias usuris & scenore liberali, in pauperes congregat eas. Qui declinat aurem suam ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Qui decipit iustos in uia mala, in interitu suo corruiet, & simplices possidebunt bona eius. Sapiēs sibi uidetur uir diues, pauper autem prudens scrutabitur eum. In exultatione iustorum multa gloria est: Regnantibus impijs, ruinæ hominum. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Beatus homo qui semper est pauidus, qui uero mentis est duræ, corruiet in malum. Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Dux indigens prudentia, multos opprimit per calumniam: qui autem odit auariciam, longi fient dies eius. Homine qui calumniatur animæ sanguinem, si usq; ad lacum fugerit nemo sustinet. Qui ambulat simpliciter, saluus erit: qui peruersis graditur uis, concidet semel. Qui operatur terram suam, saturabitur panibus: qui autem sectatur ocium, replebitur egestate. Vir fidelis multum laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens. Qui cognoscit in iudicio faciem, non bene facit, iste & pro buccella panis deserit ueritatē. Vir qui festinat ditari & alijs inuidet, ignorat quod egestas superueniat ei. Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum, magis quam ille qui per linguæ blandimenta decipit. Qui subtrahit aliquid à patre suo & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat: qui uero sperat in domino, saluabitur. Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autē graditur sapienter, ipse laudabitur. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. Cum surrexerint impij, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti. Viro qui corripientem dura ceruice cōtemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur. In multiplicatione iustorum lætabitur uultus, cum impij sumpserint principatum, gemit populus. Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scortum, perdet substantiam. Rex iustus eriget terram, uir auarus destruet eam. Cap. XXIX.

Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.

Peccan-

terram agri, siue terram corpusculi qui exercet, saturabitur: ille frumēto, iste uirtutibus: qui utraq; spernit, replebitur egestate. g ¶ Vir qui festinat ditari & alijs inuidet, ignorat quod egestas superueniat &c.] Profecto eum qui augere opes ambit, & peccatum negligit, more auitū

captus, cum escā terrenarum rerum audus inspicit: cū quælibet præsens mundi bona desiderat, & quæ de futuro dāna patiat, ignorat. h ¶ Cum surrexerint impij, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti. Viro qui corripientem dura ceruice cōtemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non &c.] Eos homines iustos appellat, qui uidelicet iustum statutūq; à domino humanæ cōditionis ordinē seruāt. Vnde in libro beati Iob de poenitēte quolibet peruerso dicitur: Respiciet homines, & dicet, peccauit. Quod est aperte dicere: Respiciet eos qui naturā humanā creatiōis recte custodiūt, & se peccando iumentis assimilatos esse cognoscunt. Patet ergo sensus: quia feruente impiorū persecutio, ne, abscondentur saepe fideles: uel non autem, uel nō permisi ad publicum procedere, dicente domino: Si uos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite ad aliam. Vbi autem perditis auctoribus persecutio cessauerit, augustior post pressuras fidelū gloria clarescit. Sed & infidelium plurimi uisa infidelitatis dānatione, fidei gratiā suscipient, iuxta id quod scriptum est: Pestilente flagellato, sapientior erit paruulus. Cap. XXIX.

Homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus eius.] Qui

fictis sermonibus proximum laudat, illi quidem parat insidias, quibus periculum incauti operis aut uerbi securior factus incidat. Sed uideamus utrum retia fraudulenta eum cuius gressibus expanduntur: an potius illum à quo expanduntur, inuoluant. Sequitur: Peccan-

A ¶ Peccantē uirum iniquū inuoluet laqueus, & iustus laudabitur atq; gaudebit. Nouit iustus causam pauperum, impius ignorat scientiam. &c.] Non ergo iusto laqueus peccantium, etiam si corporaliter perimat, nocet, ipsos autem reprobos insidiā quas proximis parant, in perpetuum damnāt:

gaudentibus iustis, ac rectum cōditoris iudicium laudantibus, uel de sua ereptione, uel de perditione prauiorum. Deniq; clausulam prioris uersiculi, antiqua aeditio manifeste posuit: Retia circumdat suis pedibus. Ex ambiguo em

^{supra. 16. d} **B** ¶ Utrumque interpretari potest. Nam qui fodit foueam proximo suo, incidet in eam ipse, ut alibi dictum est. **b** ¶ Vir sapiens si cū stulto contēderit, siue irascatur, siue rideat, non inueniet requiē &c.] Doctor sapiens si cū infideli & contumace cōtenderit: siue tormenta reproborum, siue gaudia narret bonorum, frustra erga insensatum laborat: Siue lamenta poenitentia suadeat, seu bonae operationis quae sint praemia dicat, nō auditur a stulto. Hinc &

^{Matth. 23. b} **B** ¶ Apostoli Iudaeis dicebant: Lamētauimus uobis, & non planxistis: cecim⁹ uobis, & non saltastis.

c ¶ Totum spiritum suum profert stultus.] Impatientia impellente agitur, ut totus foras spiritus proferatur. Quem idcirco citius perturbatio efficit, quia nulla alterius disciplina sapientia circūcludit. **d** ¶ Sapiens autem differt, & referuat in posterum. Princeps qui libenter audit uerba mendacij, omnes ministros habet impios.] Læsus enim in praesens, se ulcisci non desiderat: quia etiam tolerans parci optat, sed tamen uindicari omnia extremo iudicio non ignorat. Hunc locum antiqua translatio sic habet: Totā iram suam profert impius: sapiens autem dispensat per partes: quia nimirum stultus ad ultionem sui, irae perturbatione succenditur, sapiens autem paulatim eam maturitate consilij ac moderationis extenuat & expellit.

e ¶ Pauper & creditor obuierunt sibi, utriusq; illuminator est dominus.] Pauper est humilis uerbi dei auditor: creditor autem, qui ei uerbi eiusdem pecuniam praedicando committit. Qui obuiant sibi, cum in unam eandemq; pietatis gratiam conueniunt. Et utriusq; illuminator est dominus: quia neq; ille sine diuinā munere pietatis praedicare, nec iste potuit credere. Veridica namque manet ueritatis sententia, quae dicit: Quia sine me nihil potestis facere. **f** ¶ Rex qui iudicat pauperes in ueritate, thronus eius in aeternum firmabitur.] Et Psal-

^{101. 15. a} **g** ¶ Virga atq; correctio tribuet sapientiam: puer autē qui dimittitur uolun-

tati suae, confundet matrem suam &c.] De hac uirga Apostolus ad Corinthios ait: An uultis in uirga ueniam ad uos an in spiritu mansuetudinis: Puer namq; quem frequentissime corripiendum & erudiendū admonet, populus dei est, qui si non assiduis monitis & increpationi-

bus sacerdotum fuerit castigatus, confusionem generat ecclesiae, detrahentibus his qui foris sunt religione fidei Christianae.

Vnde recte subiungitur: **b** ¶ Cum propheta defecerit, dissipabitur populus. &c.] Quia nimirum cum cessauerit sacerdotalis eruditio, soluetur cōtinuo disciplina diuinā legis, qua populus ad beatitudinis praemia perungere debuerat. **i** ¶ Seruus uerbis nō potest erudiri, q̄a. &c.] Seruus quilibet peccator: recte quidem intelligens, sed in opere ueritatis absq; flagelli disciplina respondere contemnens. De talib. ait ueritas: Seruus sciens uoluntatē domini sui & non faciens, digne plagis uapulabit multis.

k ¶ Vidisti hominē uelocem ad loquendum &c.] Graue quidem uitij stulticia, sed non leuius est uerbositatis. Nam saepe contingit ut idiota aliquid, & ipsarū quoque nescius literarū citius uerba salutifer-

ae correctionis accipiat: quā is qui affluentia praeditus sermonis, magis sua quae nouit, uel quae se nosse autumat, iactanter proferre, quā dicta sapientium audire cōtendit. **l** ¶ Qui delicate à pueritia nutrit seruum suum &c.] Qui delicate à pueritia nutrit corpus suum, quod animo debuerat subiugare: is ubi ad annos adolecentiae peruenerit, lasciuiosum hoc & indomabile sentiet. Hunc uersiculum alia translatio pulchre habet: Qui delicat⁹ à pueritia, seruus erit, nouissime autem contristabitur. Namq; sero malorum poenitet, qui se meminit noluisse in tenera adhuc aetate à suis uoluptatibus ad regulam continere prudentium. **m** ¶ Vir iracundus prouocat rixas, & qui ad indignandum &c.] Ianua uitiorū omnium, iracundia est: qua clausa, uirtutibus intrinsecus dabitur quies, aperta uero ad omne facinus armabitur animus. **n** ¶ Qui cum fure participat odit animā suam: adiurantem audit, & non indi. &c.] Auditorem suum sapientia non solum à peccatis abstinere, sed & à peccantium se contubernio docet cohibere: ne forte à districto iudice mereatur audire: si uidebas furem cur-rebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam simul ponebas: Non enim fur solummodo, sed etiā ille reus tenetur, qui conscius furti, quareti possessori pecuniam qui perdidit, non uult indicare cum ualet. Verum ne quis causetur metu se personae potentioris, neq; à furum cōsortio separari, neq; prodere posse quod nouit, apte sub-

EE 3 dicitur

C
1. Cor. 4. d

Luc. 12. f.

Psal. 49. c

A dicitur. **a** ¶ Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in domino, subleuabitur. Multi requirunt faciem principis, & iudiciū à domino egreditur singulorum. Abominantur &c.] Cui congruit illud euangelicum: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autē non possunt occidere.

Cap. XXX.

Verba congregantis, filij uomēris.] Hucusque parabola Salomonis, quas trāsulerūt uiri Ezechiae regis Iuda. Hinc rursum uerba Salomonis: ab ipso qđ Græce *ἐκκλησιαστικός* dicitur: nunc interpretato in Latinum nomine illo congregans appellatur, ecclesia em̄ congregatio uocatur.

c ¶ Visio quā locutus est uir cum quo est deus, & qui deo se cum morante confortatus, ait.] Visio, inquit, quā locutus est uir: quia quod uidit apud deum secretiora contemplando, patefecit hominibus foras loquendo. Quisquis enim dei spiritu cōfortatur, hęc quę sequūtur humili corde profat. **d** ¶ Stultissimus sum uirorū,

B & sapientia &c.] Filij em̄ seculi huius prudentiores filijs lucis in generatione sua sunt. Et Apostolus: Si

1. Cor. 3. d quis, inquit, uidetur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiēs. Et ipse de se suiq; similibus, in quibus est deus: Nos autem prædicamus Christum crucifixū: Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.

e ¶ Non didici sapientiam, & noui sanctorum scientiam &c.] Non didicit Salomon ab homine sapientiam, sed deo gratis offerente percepit, ut sanctorum scientiam nosset. Sed & Apostolus qui ait: Nos stulti propter Christum, ipse iterum dicit: Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam uero non huius seculi, neque principum huius seculi qui destruuntur. **f** ¶ Quis ascendit in cœlum, atq; descendit:] Hęc est sanctorum scientia quā à sapientibus seculi stulticia putatur: quia uidelicet dei filius in assumpta carne, post mortem & resurrectionem suam ascendit in cœlum, ac nostrę resurrectionis tempore descensurus est de cœlo ad iudicandos uiuos & mortuos. **g** ¶ Quis continuit spiritum in manibus suis:] Omnis spiritus & humanus & angelicus, & animalium & procellarum ne deficiat, dei potentia continetur. **h** ¶ Quis colligauit aquas quasi in uestimento:] De ipso etiam psalmista: Congregās sicut in utre aquas maris. **i** ¶ Quis suscitauit omnes terminos terrę à torpore infidelitatis, uelut ē somno ad credendum in se suscitauit. Et nunc omnia quę per orbem uiuunt & crescunt, homines, animātia, germina, dominus ut sua quęq; uita subsistant, excitat, & in die iudicij cunctum à quatuor uentis cœli genus humanum à morte suscitabit. **k** ¶ Quod nomen est eius, & qđ nomen filij eius si nostis:] De dei patris & filij nomine dicit: cuius mysterium, secularis sapientia naturaliter scire non po-

psal. 32. b

apo. 7. a

audit, & non indicat. Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in domino, subleuabitur. Multi requirunt faciem principis, & iudiciū à domino egreditur singulorum. Abominantur iusti uirum impium, & abominantur impij eos qui in recta sunt uia. Verbum custodiens filius, extra perditionem erit. Cap. XXX.

Verba congregantis, filij uomēntis. Visio quam locutus est uir cū quo est deus, & qui deo secum morante confortatus ait: Stultissimus sum uirorū, & sapientia hominum non est mecum. Non didici sapientiam, & noui sanctorum scientiam. Quis ascendit in cœlum, atq; descendit? Quis cōtinuit spiritum in manibus suis? Quis colligauit aquas quasi in uestimento? Quis suscitauit oēs terminos terrę? Quod nomen est eius, & quod nomen filij eius si nostis? Omnis sermo dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Ne addas quicquā uerbis illius, & arguaris inueniarisq; mendax. Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar: Vanitatem & uerba mendacia longe fac à me. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum uictui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen dei mei. Ne tradas seruū ad dominum suum, ne forte maledicat tibi & corruas.

Gene/

test: quamuis unum esse deum qui omnia fecerit, per ea quę mirabiliter facta uidet, intelligere potest. Si nosti, inquit, subauditur, tu qui de tua te factas sapientia, nostrę fidei mysteria, stulticiam nuncupare præsumis?

l ¶ Omnis sermo dei ignitus, clypeus est sperantibus in &c.] Hęc & tota Christi ecclesia nouit: & illi maxime sentiunt, qui deo secum morante, terrenę sapientię fastum contemnunt: quia nimium omnis sermo diuinę autoritatis, corda electorum & igne charitatis accendit, & scientia ueritatis illustrat, & uitiorum sordes, si quas in eis inuenierit, consumit: & ab hostium insidijs, sperantes in se, cunctisq; defendit aduersis. uerum solertius intueendum: quia proprietatem Græci sermonis, quod est *πυρρόμνη*, Latina translatio uno uerbo nō explicat. Vnde aliquando ignitum, aliquando igne examinatum transfertur, ut: Ignitum eloquium tuum uehementer. Et: Argentum igne examinatum, quod utrunque in Græco uno uerbo dicitur *πυρρόμνη*. Et quod huic Salomo-

nis sententię simillimum sonat: Eloquia domini igne examinata, id est, *πυρρόμνη*, protector est omnium sperantium in se. *πυρρόμνη* ergo significat, quod tāquam conflatum igne purgatum sit. Sicut enim quęcunq; metalla igne conflata, sordem in se alienam atq; inuilem non continent: totum quicquid in his residet, uerum & perfectum, & omni uitiorum sorde purgatum est: ita eloquium dei aternorum in se bonorū fidem testans. Hinc illud est domini: Iota unum, aut unus apex non prateribit à lege, donec omnia fiant. Vera enim officia sunt, & extra omnem ambiguitatem superflua inanitatē ignita. **m** ¶ Ne addas quicquam uerbis illius: & arguaris, inueniarisq; mendax.] Non corrumpas eloquia sanctorum scripturarum, quod quidem hæretici ne his conuincerentur, fecisse noscuntur. **n** ¶ Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar: Vanitatem & uerba mendacia longe fac à me. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi: tribue tantū uictui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est dominus? aut egestate compulsus furer, & periurem nomen dei mei.] Hęc adhuc uir cum quo est deus, sermonis eius igne radiatus, ad ipsum dominum conuersa uoce precatur, obsecrans ne uanitatem seculi unquam uel uerba mendacia, ueritati cœlestium præponat scripturarum: nec rursum uel copia uel inopia transeuntium rerum, in obliuionem decidat aternorum. **o** ¶ Ne tradas seruū ad dominum suum, Ne forte maledicat tibi & corruas.] Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Hunc seruū ille dominus suo tradit: qui quemlibet delinquentem, & à prauis actionib;

A actionibus se convertere uolentem, sua exhortatione, uel exemplo prauae actionis, ad id quod renunciauerat, redire suadet: quod plerique sacerdotes prauim in ecclesia facere consueuerunt. a ¶ Generatio quae patri suo maledicit &c.] Cum superius puritatem sibi uita à domino dari peteret: conuertens subito intuitu ad contemplandam prauorum nequitiam: quantis hac sit uoluta miseris, quam longe à ueritate distet, insinuat. Est, inquit, generatio nefandorum, quae & si bona qualibet agat, perdit hac in eo quod honorem parentibus non deserit.

b ¶ Generatio quae sibi munda uidetur, & tamen non est &c.] De hac generatione loquitur psalmista: Quoniam deus dissipat ossa hominum sibi placitum. c ¶ Generatio cuius excelsi sunt oculi, &c.] Huius confortum generationis uitabat psalmista, cum dicebat: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, &c.

d ¶ Generatio quae pro dentibus gladios habet &c.] De hac psalmista: Filii hominum, dentes eorum arma & sagittae, & lingua eorum machara acuta. e ¶ Ut comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.] Ad hoc linguam armant persecutores ecclesiae, ut innocentes Christi, & humiles trucident. Quod si diligenter considerare uolueris, inuenies has generationes, congregationes esse nequissimas Iudaorum & haereticorum. Iudaorum ergo generatio patri suo maledixit, illi uidelicet qui ait: Filius meus primogenitus Israel, quando filium eius uenientem in carne negauit. Et matri suae non benedixit, synagoga uidelicet, cuius fidei pristinae quam in patribus ac prophetis de Christo habuerat, detraxit. Nouatianorum generatio munda sibi uidetur, dicens se poenitentia opus non habere: & tamen non potest munda esse à sordibus peccatorum, quae fontem poenitentiae peccantibus ueniam negando pracludit. Item generatio Arianorum excelsos habet oculos, & palpebras super deum erectas, inquirentes quid fuit antea, & dicens: si natus est, fuit tempus quando non fuit filius: uel quae est spiritus sancti potestas, aequalis an inaequalis. Item generatio quae pro dentibus gladios habet: illa est congregatio prauorum quae suam perfidiam etiam alijs intimare satagit: & sicut corpora solent gladijs sterni, ita animas audientium ueneno prauae allocutionis mortis perpetuae subiugare contendit. f ¶ Sanguisuga duae sunt filiae dicentes: Affer, affer.] Sanguisuga, diabolus est qui siti peccandi, ac peccata suadendi incessanter accenditur. Hic duae sunt filiae, quia duae specialiter humani generis illecebrae, hunc antiqui hostis imitatur ardorem, luxuria uidelicet & philargyria. Nam & luxuriae quo libentius frena laxantur, eo noxius delectatur. Et sicut quidam ait poetarum: Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit. g ¶ Tria sunt insatiabilia, & quartum quod &c.] Infernus nunquam redundat: meretrix similiter habet, eius corpus non satiatur delicijs: &

auarus nunquam dicit, sufficit. Quidam infernum interpretantur diabolum, quia insatiabilis sit de seductione humana. Os uuluae, & terra quae non satiatur aqua, ut supra: & ignem qui non dicit, sufficit: incendium gehennae, quod nunquam desinat: sed eos qui peccatis sine ponere noluerunt, infinito ardore comburat. h ¶ Oculum qui subsannat patrem, & despiciunt partum matris suae, effodiant eum corui de torrentibus, & comedant eum filij aquilae. Tria sunt difficilia mihi, & quartum quod pernitens ignoro: Viam aquilae in caelo, uiam colubri super petram, uiam nauis in medio mari, & uiam uiri in adolescentia. Talis est uia mulieris adulterae quae comedit, & tergit os suum, & dicit: Non sum operata malum. Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere: Per seruum cum regnauerit, per stultum cum saturatus fuerit cibo, & per odiosam mulierem cum in matrimonio fuerit assumpta, & per ancillam cum fuerit haeres dominae

nati, qui in habitu assumptae humanitatis, ad coelestia transuolant. Vnde & alibi filij sponsi appellantur. i ¶ Tria sunt difficilia mihi, & quartum &c.] Quantum ad historiam ita est, ut scriptum est, sed quia per parabolas loquitur: Via aquilae in caelo difficile inuenitur, hoc est, subtilitas inimici, quae circa coelestium uirorum corda uolitat, magno cum labore deprehendit. Similiter & uia colubri super petram: id est, astutia hostis uenenati, insidiari non desinit eis: quos in petra fidei fundatos esse conspiciunt. Necnon & uia nauis in medio maris, hoc est, uia iniquitatis: quae per amaras seculi huius undas immundorum spirituum flatibus agitata, tanta sublimitate discurret: ut uel uix uel nullatenus eius possit iter deprehendi. Nam quod aquila malignum hostem significet, testatur propheta qui ait: Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis caeli, id est, homines qui nos persecuti sunt: tam saevi fuerunt, ut ipsis demonibus crudeliores esse uiderentur. Quod coluber diabolum saepe insinuet, & in primi hominis transgressione probatum est, & cum uir sapiens aiebat: Quasi à facie colubri fuge peccatum. Nauis quoque quod leuitatem designet eorum qui circumferuntur omni uento doctrinae, demonstrat propheta qui ait: Et Chaldaeos in nauibus suis gloriantes, hoc est, immundos spiritus de fragilitate, atque instabilitate mentis humanae sese extollentes: & de illius ruina quasi uictores latantes. Sicut ergo illa tam callida sunt, ut inueniri nequeant: sic adolescens qui uiam ueritatis deserit, difficile est cogitatu, quo se per omnes horas, & in quot cogitamenta uecors uaga mente declinet. k ¶ Talis est uia mulieris adulterae quae comedit, & tergit os suum, & dicit: &c.] Adulterae quoque mens in similitudinem eorum quae commemorauit superius, instabilis semper & uaga est, quae ubi admissum turpitudinis suae calare potuerit, negat se aliquid patrasse facinoris.

l ¶ Quatuor

dominae

nati, qui in habitu assumptae humanitatis, ad coelestia transuolant. Vnde & alibi filij sponsi appellantur.

i ¶ Tria sunt difficilia mihi, & quartum &c.] Quantum ad historiam ita est, ut scriptum est, sed quia per parabolas loquitur: Via aquilae in caelo difficile inuenitur, hoc est, subtilitas inimici, quae circa coelestium uirorum corda uolitat, magno cum labore deprehendit. Similiter & uia colubri super petram: id est, astutia hostis uenenati, insidiari non desinit eis: quos in petra fidei fundatos esse conspiciunt. Necnon & uia nauis in medio maris, hoc est, uia iniquitatis: quae per amaras seculi huius undas immundorum spirituum flatibus agitata, tanta sublimitate discurret: ut uel uix uel nullatenus eius possit iter deprehendi. Nam quod aquila malignum hostem significet, testatur propheta qui ait: Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis caeli, id est, homines qui nos persecuti sunt: tam saevi fuerunt, ut ipsis demonibus crudeliores esse uiderentur. Quod coluber diabolum saepe insinuet, & in primi hominis transgressione probatum est, & cum uir sapiens aiebat: Quasi à facie colubri fuge peccatum. Nauis quoque quod leuitatem designet eorum qui circumferuntur omni uento doctrinae, demonstrat propheta qui ait: Et Chaldaeos in nauibus suis gloriantes, hoc est, immundos spiritus de fragilitate, atque instabilitate mentis humanae sese extollentes: & de illius ruina quasi uictores latantes. Sicut ergo illa tam callida sunt, ut inueniri nequeant: sic adolescens qui uiam ueritatis deserit, difficile est cogitatu, quo se per omnes horas, & in quot cogitamenta uecors uaga mente declinet. k ¶ Talis est uia mulieris adulterae quae comedit, & tergit os suum, & dicit: &c.] Adulterae quoque mens in similitudinem eorum quae commemorauit superius, instabilis semper & uaga est, quae ubi admissum turpitudinis suae calare potuerit, negat se aliquid patrasse facinoris.

A ⁴ ¶ Quatuor sunt minima terræ, &c.] Minores uidentur in terra sapientiores, id est, humiliores, & huic mundo abiectiores, sed tamen sapientiores sunt sapientibus mundi: in eo quod æterna & cœlestia bona sapientibus mundi: ac pro his appetendis quæ illi non norunt, aduer-

sa queq; seculi fortiter pati desiderant.

b ¶ Formicæ populus infirmus, qui præpa. &c.] Et ecclesiæ populus, ut fortitudinem mentis custodiat: infirmum se tempora-liter aduersarijs fau-

entibus ostendit, dñō
Matth. 5. f per euangelium dicen-
te: Ego autē dico uobis non resistere malo: sed si qs te percussit in dexteram maxillam, tu præbe illi & alterā. Qui in hac uita præparat sibi fructus bonorum operum, quibus uitā mereatur habere perennem. c ¶ Lepusculus, plebs inualida, &c.] Et hic plebē ec-

clesiā designat, quæ inualida dicitur: uel quia, ut supra diximus, suas iniurias ulcisci ipsa non quærit: uel quia suis uiribus nil fidere, sed in auxilio redemptoris sui salutem sperare didicit: & hoc est illam cubile in petra collocare, cuius præsidio aduersos uitet incursus, domino dicente cum psalmista: Esto mihi in lapidem fortissimum,

B & in domum munitam, ut salues me: quia petra mea & munitio mea tu es. Pro lepuscule, antiqua trāslatio chorogylum posuit. Est autem animal non minus hericium, habens similitudinem muris & urfi: cuius in Palæstinæ regionibus magna est abundātia, semperq; in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consuevit. Notandūq;

quod in psalmo ubi nos canimus: Petra refugium herinacis, in quibusdam codicibus, leporibus: in quibusdā chorogylus inuenitur. Sed & in hac Salomonis sententia, quadam exemplaria pro lepuscule, herinacium habent. Nam & in libro Hebræorum nominū inuenimus idem uerbum Hebræum שפן Saphan, in Hieremia, & chorogylum, & leporem, & hericium a sancto Hieronymo interpretatum. d ¶ Regem locusta non habet, & egreditur uniuersa per turmas suas &c.] Locustam quidam gentium plebem interpretantur, quæ quondam sinerege: id est sine Christo, sine propheta, sine doctore existens: nunc in unitatem fidei congregata, ad spiritua-

lem pugnam cōtra diabolum præparatur. Potest autem in locusta, anachoritarum concursus unitas accipi, quæ cum homine præceptore nullo in suis latibulis regatur: infatigabili tamen instantia, in suis quæq; locis Christo militare, & male pullulantia carnalium uoluptatum germina consuevit absumere. e ¶ Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.] Stellio qui manibus nititur: quia nimirū alas quibus feratur non habet, & moratur in ædibus regis, illorum significat humilitatē, qui cum non sint iuxta naturam ingeniosi, solertia tamē industria suæ, uel ad diuinarum notitiam scripturarum, uel ad uirtutum gratiam, quibus ingressum regni cœlestis mereantur, attingunt. Plerumq; etenim aues quas ad uolandum penna subleuat, in uepribus resident, & stellio qui ad uolatum pennas non habet, nitens manibus, regni ædificiū tenet: quia nimirum sape ingeniosi quiq; dum per negligentiam torpent, in prauis actibus remanent: & simplices quos ingenij penna non adiuuat, ad obtinēda æterni regni mœnia, uirtus operationis leuat.

f ¶ Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod e incedit feliciter. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum. Gallus succinctus lumbos & aries, nec est rex qui resistat ei. Et qui stultus apparuerit, postquam eleuatus est in sublime: si enim intellexisset, ori imposuisset manum. Qui autem premit fortiter ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum. Et qui uehementer emulget, elicit sanguinem. Et qui prouocat iras, produ-

cit discordias.

Cap. xxxi

Verba

scriptū est: Afferte domino filios arietū. Qui per exemplum pla sua gradiētem populum, quasi subsequente ouium gregem trahunt. Quibus spiritualiter recteq; uiuentibus, nullus rex sufficit omnino resistere: quia quilibet persecutor obuiet, intentionem eorum non ualeat præpedire. Et quia post hæc etiam antichristus apparebit, hoc quartum subdidit dicens: g ¶ Et qui stultus apparuerit, postquam eleuatus est in sublime, &c.] Ipse quippe in sublime eleuabitur, cum deum se esse mentietur: sed erectus in sublime, stultus apparebit: quia in ipsa eleuatione sua per aduētum ueri iudicis deficiet. Quod si intellexisset, ori imposuisset manum: id est, si supplicium suum cum superbire exorsus est præuidisset: bene aliquando conditus in tantæ iactatione superbiæ non fuisset eleuatus. De quo nequaquam moueat quod superius dictum est: quartum quod incedit feliciter. Tria enim omne quod feliciter, bene: neque in hac uita omne quod bene feliciter. Nam leo, gallus & aries, bene incedunt, sed non feliciter: quia persecutionum bella patiuntur. Quartum uero feliciter & non bene incedit, quia in fallacia sua antichristus graditur, sed iuxta breue tempus uitæ præsentis, ipsa illi fallacia prosperatur. b ¶ Qui autem premit fortiter ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum. Et qui uehementer emulget, elicit sanguinem.] Vbera fortiter premimus, cum uerba sacri eloquij subtili intellectu pēsamus. Qua pressione dum lac quærimus, butyrum inuenimus: quia dum nutriri uel tenui intellectu quærimus, ubertate internæ pinguedinis unguimur. Quod nec nimie nec semper agendum est, ne dum lac quaritur ab uberibus, sanguis sequatur: quia dum uerba sacri eloquij plusquam debent discutuntur, in carnalem intellectum cadunt. Sanguinem enim elicit qui uehementer emulget: quia carnale efficitur hoc quod ex nimia spiritus discussione sentitur. i ¶ Et qui prouocat iras, producit discordias.] Quid præcedente parabola iuxta literam significarit aperit: quia qui modesto sermone proximū allocutus, gratum accipit responsum, quasi de uberibus. in quibus lac quærebat, butyrum exprimit. At qui inepto uerbo iram discordiamq; fraterno ex corde prouocat, quasi ultra modum emulgens ubera, sanguinem pro lacte reperit.

Caput xxxi

Verba

A Verba Lamuelis regis, uisio qua &c.] Lamuel interpretatur in quo deus, & ipse est de quo supra eodem nomine in Latinum uerso dicitur: Visio quam locutus est uir cuius est deus. Mater autem quæ hanc eum uisionem edocuit: non alia melius quam diuina gratia intelligitur, quæ illum in corde inuisibiliter erudit intellectu sapientia quam foris hominibus ipse ministraret. Quæuis & ipsa carnalis mater Salomonis, hæc eum paruulum docuisse recte possit intelligi, quæ quidem ipse quia sapienter dicta cognouit, operi parabolarum suarum inferre uoluit. Et ideo recte postquam dictum est in titulo, uerba Lamuelis regis: additum est continuo, uisio qua erudit eum mater sua quia cum in regnum unctus spiritu sapientia percepit: uidit in eodem spiritu quæ prudenter se mater bona docuerit. **b** ¶ Quid dilecte mi, quid dilecte &c.] Subaudias, quid tibi dicam fili qui de utero meo natus, electus es in regno meo: **c** ¶ Quid dilecte uotorum meorum.] Id est, qui electus es in hoc quod tota deuotione desiderabam. **d** ¶ Ne dederis &c.] Patet litera sensus. Sed & uirtutum nostrarum substantias corruptionibus, uitiorum contaminare prohibemur. **e** ¶ Et diuitias tuas &c.] Diuitias suas dat ad delēdos reges, qui terrenis deliciis hominum corda corrumpit, ne celestia bona requirant, in quibus perpetuo possint regnare cum domino. Delentur enim reges per diuitias, quando summi regis corpori aduerti per fidem: nihilominus per illecebras seculi merentur radicari de terra uiuentium. **f** ¶ Noli regibus dō Lamuel, &c.] Et hæc sequētia patent iuxta literam. Allegorice autem præcipit, ne uino in quo est luxuria, inebrientur mentes fidelium qui sunt membra regis æterni. **g** ¶ Quia nullum &c.] Nihil de secretis celestibus cogitatur ubi regnat uoluptas carnalis, sed ea tantum carnaliter quæ sunt uisibilia scrutantur. **h** ¶ Ne forte bibat & obliuiscatur &c.] Ne terrenis deebriatus illecebris, obliuiscatur pauperum Christi, qui & ipse pauper factus est pro nobis. **i** ¶ Date siceram mœrentibus, &c.] Siceram & uinum hoc loco, supernam diuinam sapientiam consolatio nem dicit, quæ illis est exhibenda cordibus, quæ in infirmis consolari refugium, & quicquid occurrit in presenti, amaro suscipiunt animo: solis quæ nondum uident gaudijs celestibus tota mente inhaerentes, iuxta eum qui dixit: Negauit consolari anima mea, memor fui dei & delectatus sum. Item date siceram mœrentibus, & uinum bibere his qui amaro sunt animo &c. His qui pro poenitudine actuum pristinorum mœrore atque tristitia deprimuntur, spiritualis scientiæ iocunditatem uelut uinum quod latuit, cat cor hominis affluenter infundite: eosque salutaris uerbi crapula refouete: ne forte iugitate mœrore de tali desperatio demersi, abundantiore tristitia absorbeantur qui eiusmodi sunt. **k** ¶ Aperi os tuum muto, &c.] Pro causa pauperum qui per se eloqui in iudicio non ualent, ipse loqui memento, & eos defensare curato: qui patriæ celestis intuitu, huius uitæ uiam ociosius transire satagunt. Aliter: Os aperire muto præcipit, populo scilicet gentium fidei uerbum prædicare, qui diuina eloquia prius personare nesciebat: & non tantum ludæis, sed & cunctis per orbem nationibus curam salutis impendere. **l** ¶ Aperi os tuum: decerne quod iustum est, &c.] Sicut in uersu superiori pro causa & ereptione pauperis, os aperire præci-

pit: ita in isto ipsum pauperem ubi errauerit, iuste castigare ac iudicare admonet. Iuxta quod Moyses ait: Et pauperis in iudicio non misereberis. Quod utrumque dominum facere propheta insinuat dicēs: Sed iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate mansuetos terræ. Hucusque

Verba Lamuelis regis. Visio qua erudit eum mater sua. Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei? Quid dilecte uotorum meorum? Ne dederis mulieribus substantiam tuam: Et diuitias tuas ad delēdos reges. Noli regibus dō Lamuel, noli regibus dare uinum. Quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. Ne forte bibat & obliuiscatur iudiciorum & mutet causam filiorum pauperis. Date siceram mœrentibus, & uinum his qui amaro sunt animo. Bibat & obliuiscatur egestatis suæ, & doloris sui non recordetur amplius. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt. Aperi os tuum: decerne quod iustum est, & iudica inopem & pauperem. Aleph. Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis finibus precium

uerba Lamuel: hinc sapientissimus regum Salomon, laudes sanctæ ecclesiæ uersibus paucis, sed plenissima ueritate decantat. Cōstat namque idē carmen uersibus uiginti & duobus, iuxta ordinem uidelicet ac Hebræarum numerum litterarum, ita ut singuli uersus à singulis litteris incipiant: cuius ordine perfectissimo alphabeti, typice innuitur: quàm plenissime hic uel animæ cuiusque fidelis, uel totius sanctæ ecclesiæ, quæ ex omnibus electis ani-

mabus una perficitur catholica, uirtutes ac præmia describuntur. **h** ¶ Aleph, doctrina, id est, sacra scriptura.

m ¶ Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis &c.] Mulier fortis ecclesia catholica uocatur. Mulier uidelicet, quia spirituales deo filios ex aqua & spiritu sancto gignere consuevit. Fortis, quia cuncta seculi aduersa simul & prospera pro cōditoris sui fide cōtemnit: quam ipse in carne apparēs, infirmam quidē inuenit: sed in uirtute sua, hoc est pia uisitatione, fortem reddidit. Vnde post eius redemptionē ad cœlos rediēs, supernis ciuib⁹ gaudēs aiebat: Cōgratulamini mihi, quia inueni ouem meam quæ perierat. Vidēs ergo Salomon genus humanum innumeris implicatum erroribus: quodque ad eius saluationem nullus patriarcha, nullus propheta, nullus omnino electorum, præter solum mediatorem dei & hominum sufficeret, ait: Mulierem fortem quis inueniet? procul & de ultimis finibus precium eius: Ac si aperte futuram domini gloriam admirando protestetur: Quis tanta uirtutis: quis talis est meriti: qui de tot incredulis ac scelestis mundi nationibus, unam sibi electorum ecclesiam cōgreget, quam sua gratia fortem atque insuperabilem aduersantibus cunctis efficiat? Non hic cerre nostri similis, non nostro est tempore uenturus, sed in fine seculorum est de cœlo deus homo descensurus, qui nos sua passione ac morte redimat. Hoc est enim quod ait: Procul & de ultimis finibus precium eius. Procul uidelicet statu temporis: quod à diebus Salomonis usque ad partum uirginis intererat. De ultimis autem finibus: Quia à summo cœlo egressio eius: qui non aliud pro nostra redemptione precium, quàm seipsum obtulit. Vnde Apostolus: Qui dilexit, inquit, nos & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam deo in odorem suauitatis. Quamuis & ita recte possit intelligi, precium sanctæ ecclesiæ procul positum fuisse: quia incarnatio uerbi dei, conuersatio inter homines, passio ac resurrectio longe à nostrâ esset naturæ conditione discreta: quoniam uidelicet ille & quando uoluit, & de qua uoluit matre natus est, & sine peccato uixit in mundo: & quando uoluit, & qua uoluit morte, discessit à mundo: tempusque resurrectionis & ascensionis suæ in potestate habuit, & cætera huiusmodi: in quibus tam procul est à nobis, quàm cœlū distat à terra. Quia uero ecclesiam quam redemit dominus: non solum uerbum salutis suscipere, sed & constanter pro illo certare & hoc ipsum per mundum prædicare donauit, merito subiungitur. **h** ¶ Beth, domus: hoc est ecclesia.)

¶ Confidit

EXO. 23. 4

ES. 4. 11. 4

LUC. 15. 6

PS. 118. 6

GAL. 2. 4

PS. 76. 4

A ¶ Confidit in ea cor uiri sui, & spolijs non indigebit. Virum sanctæ ecclesiæ, dominum ac redemptorem eius qui etiam precium eius fieri dignatus est, dicit: Vnde Apostolus credentibus ait: Despondi enim uos uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Quod ergo dicitur: Cō-

2. Cor. 11.4

fidit in ea cor uiri sui ab humana nimirum consuetudine tractū est. Sicut enim is qui fortem fidelemq; & castam habet contugem, cōfidit in ea certissime, quia nil cōtra suam uolūtatē age- re, nulla adulterina saltem cogitatione pos- sit contaminari: cun- cta p suo amore etiā

aduersa libenter tolerat, & quoscunque ualet ad suam amicitiam conuertere desiderat: sic nimirum, sic domi- nus & redemptor noster in ecclesia confidit. Nouit enim spiritum gratiæ quem dedit: nouit uirtutem charitatis quam eius præcordijs insudit. Ideoq; non dubitat eam non solum a suæ fidei integritate nequaquam posse cor- rumpi, sed etiā perseveranter insistere, ut plures ad eius- dem fidei congreget unitatem. Hoc est enim quod sequi- tur: Et spolijs non indigebit. Spoliatur enim diabolus ec- clesia, cum per prædicatores suos eos quos ipse decepe- rat ad ueritatis iter reuocat. Et bene dicitur: Et spolijs nō indigebit, quia nunquā cessabit ecclesia liberatas à dia- bólica fraude animas Christi fidei restituere, donec cō- pleto mundi cursu, suorum quoque præfinita complea- tur summa membrorum. Verum quia quicquid boni sancta ecclesia, uel anima quæque fidelis agit, hoc defu- per accipit, recte subditur: (גִּמֶל) Gimel, plenitudo: id est legis.)

B

¶ Reddet ei bonum & non malum omni- bus diebus uitæ suæ. Reddet quippe animā Christo bo- num, cum perceptis ab eo uitæ muneribus recte uiuen- do respōdet, cum ea quæ ipsa scire uel facere ab illo ad- iuta potuit, etiam alijs intimare satagit. Bene autem cum dixisset, reddet ei bonum, protinus addidit, & non ma- lum, quia sunt pfecto qui acceptis à domino bonis ma- la rependunt: uel fidei mysteria quæ perceperunt hære- tica fece foridando, uel fidem quam professione seruant,

Tit. 1.4

prauis operibus blasphemando, uel mores bonos qui- bus cum fide recta deseruiunt, per colloquia mala cor- rumpendo. Sed nec illi bona quæ acceperunt domino reddunt: qui non in his quæ bene inchoant usque ad fi- nem uitæ præsentis persistere curant. Vnde merito cum dixisset, reddet ei bonum & non malum, ut perseveran- tiam boni necessariam demonstraret, adiunxit: omnibus diebus uitæ suæ. Cui simile est illud euangelicum: Ser- uiamus illi in sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Quibus sanè operibus, quibus iustitiæ uel sanctitatis fructibus potissimum sit insistendū ei qui bonum quod accepit à domino gratis rependere sata- git: subsequenter insinuat cum dicitur (דָּלֶת) Da- leth, tabularum, hoc est ueteri testamento.)

Luc. 1.2

¶ Quæsi- uit lanam & linum, & operata est consilio manuum sua- rum. Huius principium uersiculi, fortis mulier, hoc est sancta ecclesia, etiam iuxta literam accipere & obserua- re consuevit, iuxta illud propheticum: Cum uideris nu- dum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Opera- tur autem non superuacuo & cæco labore, sed eo utique consilio, ut ab ipso suo uero domino uidelicet Christo in iudicio mereatur audire: Nudus fui, & operuistis me, & quandiu fecistis uni de his minimis meis, mihi fecistis.

Esa. 58. c

Operatur autem consilio manuum suarum: hoc est, earum personarū per quas eleemosynā pauperibus tribuit: in quorū opere deuoto, illo saluberrimo utitur consilio, ut cum dispergit & dat pauperibus, nō ipsa ab hominibus laudetur ad tēpus, sed ut iustitia eius maneat in seculum

Matth. 25. c

seculi, & cornu eius exaltet in gloria. Possunt autē my- stice in lana qui ouinus est habitus, omnia pietatis & sim- plicitatis opera quæ proximis impendimus accipi. Po- test in lino, quod ex terra uirens oritur, sed lōgo ac mul- tiplici exercitio amittit humorem

natium atq; ad gra- tiam noui candoris puenit: castigatio no- stra carnis intimari- culus dum ingenitas uitiorum sordes per continētiā excoqui- mus: dignam profe- cto eam qua Christū induamus efficiamus, iuxta illud Apostoli: Quotquot ergo in Gal. 3. d. Christo baptizati e- stis, Christum indui-

Considerauit

stis. Quarit ergo mulier fortis lanam & linum, & opera- ta est consilio manuum suarum, cum ecclesia sancta soli- cite perquirat, quib; se pietatis fructibus exerceat, quo- modo à carnalibus emundet illecebris. Et hoc utrunque consilio prudentissimo, hoc est, supernæ solūmodo retri- butionis facit intuitu: Cuius retributionis sequēs quoq; uersiculus apertius meminit, dum subditur: d. ¶ Facta est quasi nauis institoris, &c.] Institorem negociatorem dicit, qui pro eo sic uocatur ab antiquis, quod acquiren- dis multiplicandisq; mercibus sedulus insistat. Facta est ergo fortis mulier quasi nauis institoris, quia sicut na- uis institoris onusta mercimonijs, quæ in sua patria ma- gis abundant, porrò per mare petit peregrina, ut illic uen- ditis quæ attulerat, chariora ad domum reporteret: Sic ni- mirum sancta ecclesia, sic anima quæq; perfecta, uirtutū diuitijs gaudet onustari, quibus maiora diuinæ gratiæ dona meretur. Optimum est nanq; commercium, cum bona quæ ualemus operantes, primo hanc à domino mercedem recipimus, ut ad maiora semper agēda profi- ciamus, dehinc uitam percipiamus sempiternam. Facta est ergo anima sancta quasi nauis institoris, quæ transit desiderio fluctus seculi præsentis: solaq; se in cœlis acci- pere sperat æterna gaudia, & pro his abundantius adipi- scendis quicquid ualet instanter agere, quicquid aduer- sum occurrit fortiter superare contēdit. De qua recte di- citur: Quia de longe portat panem suum, quia in cūctis quæ temporaliter bona agit, æternam solummodo retri- butionem expectat: solam uiui panis saturitatem deside- rat, eius nimirum qui suis auditorib; pie potenterq; pro- mittit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis,

D

& ego reficiam uos. At contra in proximo panem suum recipit, & non hunc de lōge trās maria portat, qui in eo quod iuste uiuere uidetur, humani tantum fauoris præ- mia expetit: neq; ullo uitæ permanentis intuitu, ea quæ in imis labuntur superare & calcare satagit. De qualib; ipse terribiliter tonat: Amen dico uobis, receperit mercedē suam. e. ¶ Et de nocte surrexit, deditq; prædam &c.] Sicut totus labētis seculi cursus perēnis diei ac noctis al- teratione uariat: & dies quidē ad operādū, nox ad quie- scendū naturaliter cōdita est: sic totū præsentis ecclesiæ tēpus, gemino quodā quietis & operis statu discernitur. Quasi enim nocte quiescit, cū aliqui fidelī eius intermis- sa ad tēpus sollicitudine externa, sibi met uacare, seq; ip- sos spiritualiter incipiūt curare, uel lectionibus uidelicet sacris, uel orationibus ac lachrymis sese, uel alijs huius- modi studijs secretius exercēdo. Surgit autem de nocte, cum in eisdē suis fidelibus ad agendā etiam proximorū curā se solícite accingit. Quod fraternæ administratiōis opus, duobus modis exercere consuevit: quia & eos qui foris errabant, ad fidei gratiam conuocat: & illos qui fi- dei sacramētis iam sunt imbuti, ut bonis operibus am- plius insistant, excitare non desinit. Vnde bene dicitur: Deditq; prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis. Dat nanque prædam domesticis suis, cum eos quos

Matth. 1.4

Matth. 6. b

A quos ab antiquo hoste docendo eripere potuit: societati illorum qui in fide præcessere conciliat. Dat & ancillis cibaria, cum humiles quosque & debito timore sua iussa seruantes, ne pio labore lassescant, supernæ mercedis cōmemoratione reficit. **a** ¶ Considerauit agrum & emit

Gen. 27. b eum, de fructu manuum suarum plātauit uineam. Agrum dicit possessionem suā per hæreditatis, de qua benedicens filiū patriarcha loquitur: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus. Olor quippe san-

Considerauit agrum & emit eum, de fructu manuum suarum plātauit uineam. Heth. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. Teth. Gustauit & uidit quia bona est negociatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius. Iod. Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fufum.

Caph

etorum est sicut odor agri pleni cui benedixit dominus: quia tota mentis intentione contuentur quæ sit plenitudo benedictionis in patria regni cœlestis. Considerauit ergo ecclesia agrum & emit eum, quia studiose didicit quæ sunt gaudia uitæ perennis: & pro eorū perceptione quicquid potuit, laborare contendit. Quæ etiā de fructu manuum suarum plātauit uineā, quia de fructiferis fidelium suorum factis siue uerbis, scripturā sanctam cōdidit, per quam mentes audientium in fide & dilectione deebriaret sui redemptoris. Nec ab re esse credimus, si uineā nomine, ipsam ecclesiam quæ per mulierem fortem est designata sentiamus esse figuratam: & eos esse propaggines uineæ, qui sunt filij mulieris. Mulier autem uineā plantauit, cum ecclesia primitiua latius per orbem missis prædicatoribus fidei semina disperfit. Considerauit namque agrum, cum orbē uniuersum uitiorū spinetis horrentē, cultore spirituali opus habere perspexit. Emit uero eum, cum missis ubique doctoribus, talentū uerbi audientibus contulit: ut eos credentes felicissimo Christi mancipatui subderet. Plantauit autem in eodem agro uineā, cum in nouis credentium populis, ecclesiam plena euāgelicæ ueritatis institutione firmavit. Quam quidē uineam de fructu manuum suarum plantauit: quia non solum uerbo instruebant apostoli apostolorumque successores populos quos erudiebant: uerum & in testimoniū bonæ operationis, miraculorū quoque signa uerbis doctrinæ iungebant. Sed & usque hodie, imò usque ad finem seculi, mulier fortis cōsiderat agrum & emit eum, ac de fructu manuum suarum plantat uineam: quia sancta ecclesia semper solite perquirat quos ad fidē conuertere possit: & quos utique dociles inuenerit, hos data uerbi pecunia in seruitiū Christi emit: atque in eis uineam Christi plātare, uel potius eos uineam Christi facere satagit. Et quia qui alterū docere desiderat: primo ipse & a malis abstinere & bonis se debet actibus exercere, recte subiungitur: **b** ¶ Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachiū suū. Accinxit ergo ecclesia lumbos suos fortitudine, cum superuicaciorum desiderijs intēta, carnalibus illecebris succumbere despexit. Roborauit brachiū suum, cum se ad agenda uirtutum opera præparauit. Et bene primo lumbos fortitudine accingere, ac postmodū roborare brachiū dicitur: quia nimirum actio boni operis acceptabilis esse domino minime ualeat, si nō fluxa luxuriæ quis prius à carne simul & mente restringat. Vnde propheta: Quiescite, **Isa. 1. d** inquit, agere peruerse, discite benefacere. Et dñs ipse: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes. Lumbi uidelicet præcincti, ne luxuriæ subdamini. Lucernæ uero ardentes, ut bonis fulgeatis operibus. **c** ¶ Gustauit & uidit quia bona est negociatio &c. Quod ait, negociatio eius: agri utique significauit illius, de quo supra ait: Considerauit agrum & emit eum. Gustauit igitur ecclesia sancta: gustauit quæq; anima perfecta: id est, intimo mentis desiderio cognouit, quia bona est negociatio uitæ immarcescibilis, quam relictis illecebris temporalibus, æternā mercedemur in cœlis. Gustauit autem, id est, aperte didicit, quia bonum est per instantiā prædicandi quoscunque

ualet ad uiam ueritatis adducere, atque ideo nullis tribulationum tenebris, nec ipsa morte, potest lucerna deuotionis eius extinguere. Eorum namque lucerna nocte extinguitur, quamuis in die uideatur ardere, qui sicut dominus ait: Ad tempus credunt, & in tempore tentationis

recedunt. Sed & illorum nocte media extinguitur lucerna, quæ ueniente iudice, oleum charitatis in uasis præcordiorum suorum non habuisse probantur, dum perditio falsarum rumore uirtutum, uera tenebrosorum luunt tormen-

ta factorum. Quod si noctem hoc loco pro quiete uolumus accipere, iuxta hoc quod supra dicitur: Et de nocte surrexit: id est, ad operandum se post quietem præparauit: apte dicitur, quod lucerna sanctæ ecclesiæ non extinguitur in nocte: quia & cum à negotio quiescit actionis, uacat liberius luci supernæ contemplationis. Cumq; à publicis cessat operibus, curat se ardentius uel auditui sanctæ lectionis uel laudibus mancipare diuinis, iuxta exemplum uidelicet mulieris industriæ: quæ nō solum interdum necessarijs solet instare laboribus, sed & nocte sapius accenso lumine lucernæ, parilem rei familiaris agere curam. **d** ¶ Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fufum. Fortia dicit perfecta in Christi charitate opera: quibus se gaudens ecclesia, certa supernæ retributionis expectatione subdit. Verbi gratia: Audistis quia dictum est: Diliges proximū tuum, & odio habebis inimicū tuum. Ego autem dixi uobis: Diligite inimicos uestros, benefacite his qui oderūt uos &c. Et de uirginitate seruanda: Qui potest capere, capiat. Et de contemnendis diuitijs inquit: Si perfectus uis esse, uade uende quæ habes, & da pauperibus &c. Nam populus synagogæ, cui dictum est: Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis, tanto infirmior erit in opere iustitiæ, quanto minus spe perpetuæ remunerationis erectus. At ecclesia quæ audit à domino: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: merito pro huius rei perceptione, dura quæque longanimitèr suffert. Vnde rursum de eius fortitudine dicit: Regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Et digiti, inquit, eius apprehenderunt fufum. Solent foeminae nentes fufum in dextera, colum tenere in sinistra: in collo enim lana inuoluta est, quæ filo ducenda & nenda, transeat in fufum. Sape autem in scripturis dextera, uitam perpetuam: leua, præsentia dei dona significat: opulentiam uidelicet rerum: pacem temporum, sospitatem corporum, scientiam quoque scripturarum, & cœlestium perceptionem sacramentorum: hæc & huiusmodi bona cum domino largiente perceperimus, quasi lanam colo inuolutam in leua gestamus. At cum ea pro amore cœlestiū salubriter exercere incipimus: iam lanam agni immaculati de colo in fufum, de leua in dexteram traſſimus, quia de donis nostri redemptoris: de exemplis operum eius, stolam nobis gloriæ cœlestis ac uestem charitatis nuptialem facimus. Digiti namque quibus apprehendere fufum dicitur, ipsam intentionem discretionis qua quisque operatur insinuāt: ea nimirum ratione, quia nulla corporis nostri mēbra pluribus sunt distincta articulis ac flexibus apta quam digiti. Quicunque ergo ueraciter dicere cum Apostolo potest: Nostra autem conuersatio in cœlis est: unde etiam saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum: huius profecto digiti dextri apprehenderunt fufum, quia discretionē sedula pro æternis bonis laborare didicit. Et bene dicitur apprehenderunt: ut uiuacius commendetur, quanto studio, quanta festinatione in huius uitæ incerto, pro certis apud dominū præmijs agere debeamus. Quid autē mulier

Matth. 5. 2

Matth. 19. c

Esa. 1. e

Matth. 3. a

Matth. 11. b

Philip. 3. d

A mulier fortis, id est, ecclesia sancta uel anima quæq; perfecta per fufum intellectualem fit operata, subsequenter aperitur. **a** ¶ Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Quod & de pauperib. elemosynarum quæ generaliter fiunt in pauperes, accipi potest: sed melius de uero

bo dei, quod indumentum salutis animabus confert, intelligit, de quo beatus Iob glorietur, dicens: Iustitia indutus sum, & uestiui me sicut uestimento & diademate iudicio meo. Aperuit autem ecclesia manum inopi: cum mysteria fidei ignorantibus per

operarios ueritatis reuelauit. Palmas extendit ad pauperem, cum longe lateq; prædicatores ad imbuendas æternæ salutis indigenas nationes dispersit. **b** ¶ Non timebit domui suæ à frigoribus niuis. Frigora niuis, corda sunt reproborum perfidia suæ torpore rigetia, de quibus ait dominus: Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Quæ illa uirque niue pessime depriuntur: quæ ob primæ superbiam meritum de cælo corruens in profunda tenebrarum, nihilominus se uelut angelum lucis adhuc stultis ostentare præsumit: habitumq; meritorum suorum candori niueo simile, fraudum suarum nescijs præfert. Quod quidem domini & angelorum eius est proprium, in habitu niueo claritatē suæ designare uirtutis. Non timebit autem ecclesia domui suæ à frigoribus memoratæ niuis: quia domino pollicente credit, quod portæ inferi non praualebunt aduersus eam.

c ¶ Omnes enim domestici eius uestiti sunt duplicibus. Et sapientia uidelicet, ad repellendas hæreticas falsorum fratrum doctrinas, & patientia ad tolerandas apertorum hostium pugnas. Vel certe uestiti sunt duplicibus, quia promissionem habent uitæ quæ nunc est & futuræ. Nunc in peregrinatione temporali, diuino auxilio ne deficiat adiuti: tunc in patriæ perpetis habitatione diuinæ gratiæ uisione, ut felices semper uiuant alleuati. Item domestici eius induti ueste sunt duplici: una operis, altera mentis, fidei habentes factorumq; uelamina: sacramentis uidelicet sui redemptoris imbuti & informati exemplis.

Gal. 3. d Sic enim fit illud Apostoli: Quicumq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Possunt autem frigora niuis etiam tormenta æterna intelligi, quæ igne & frigore mixta esse legimus, cum dicitur: Ibi erit fletus & stridor dentium. Fletum quippe oculis, ignis & fumus: stridor uero dentibus solet frigus gignere. Vnde & beatus Iob

Luc. 13. f de poenis reproborum loquens æternis: Ad calorem, inquit, nimium transibunt ab aquis niuium. Sed ab his ecclesia domui suæ non timebit: quia quicumq; pereunt, ad domum illius non pertinebunt, nec ueste ipsius spiritua

Iob. 24. c li erant induti, tamen si mysterijs eius ad tempus uidebatur instituti. Denique legimus in euangelijs: eiectum de domo cõuiui illius hominem qui uestibus operum non mundis hanc intrare præsumpserat, & in tenebras exteriores, ubi esset fletus & stridor dentium esse proiectum: merito utique in frigora poenæ religatum: quia indumentum pietatis habere neglexerat. **d** ¶ Stragulatam uestem fecit sibi. Stragulata uestis, quæ uariante textura solet firmissima confici, fortia ecclesiæ opera & diuersa uirtutum eius ornamenta significat, de quibus propheta in summi regis, uiri uidelicet illius, laude cecinit: Asti

Psal. 44. c rit regina à dextris tuis in uestitu deaurato, circumamicta uarietate. **e** ¶ Byssus quoq; & purpura &c. Byssus in conuersatione, purpura in effusione preciosi sanguinis, Byssus namq; candidi coloris est: purpureus autem color, & de sanguine animantis, quod purpura uocatur, conficitur, & ipse sanguinis habet speciem. Vnde pulchre dictum

est à patribus, quia sancta ecclesia electorum floribus uernans, in pace habet lilia, in bello rosas. Item quia byssus de terra uirēs oritur, sed per exercitationes longas ac multas amissio humore ac uirore natiuo, ad decorē candidæ uestis perducitur. Purpura autem regalis est habi

tus. Byssus induitur ecclesia, cum castigant corpora sua electi, & seruituti subiiciunt: purpura autem cum eandem continentia, non ob fauorem uulgi, sed ad acquirendam beatitudinē regni perennis exercet. Sed hic uirtutum habitus in presenti quidem nescientibus ui

detur contemptibilis, sed in futuro qualis fuerit, manifeste patebit. Vnde pulchre in Apocalypsi sua Ioannes sanctorum se uoces audisse refert dicentium: Gaudeamus & exulemus, quia uenerunt nuptiæ agni, & uxor eius præparauit se: & datum est ei ut cõoperiat se byssino splendenti & cãdido. Byssinū enim iustificationes sunt sanctorum.

f ¶ Nobilis in portis uir &c. Vir sanctæ ecclesiæ, uir cuiusq; fidelis animæ, dominus est: qui uidebatur ignobilis, cum ante tribunal præsidis staret iudicandus: cum probra, flagella, sputa, & ipsam crucis mortem susceperet, sed nobilis apparebit, cum uenerit iudicaturus orbem in æquitate & omnes angeli cum eo. Tunc sedebit, inquit, in sede maiestatis suæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, &c. Nobilis, inquit, in portis uir eius, quia ueteres in portis sedere ad iudicandum solebant, ut uenientes ad ciuitatem aliunde, paratū continuo responsum iudicantis acciperent: & nec rusticos uel pastores insolita urbis ædificia stupefacerent: nec rursum pacem

urbis intrinsecus, frequens litigantium controuersia scinderet. Nobilis ergo erit dominus in portis suæ ciuitatis: quia qui etiam nunc contemnendus putatur à multis, ubi seculi finis affuerit: ubi ingressum patriæ cœlestis aperuerit electis, iam cunctis parebit sublimis. Sedebit autem cum senatoribus terra: Amen dico uobis, quod uos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. **g** ¶ Sindonem fecit & uendidit, & cingulum tradidit Chananao. In linteo sindonis, subtilis interixio signatur sanctæ prædicationis, in qua molliter quiescit: quia mens in illa fidelium spe superna refouetur. Vnde & Petro animalia in linteo demonstrantur, quia peccatorum animæ misericorditer aggregata, in blanda fidei quiere continentur. Hanc ergo sindonem ecclesia fecit & uendidit: quia fidem quam credendo texerat, loquendo dedit: & ab infidelibus uitam rectæ conuersationis accepit. Quæ & Chananao cingulum tradidit, quia per uigorem demonstratæ iustitiæ, fluxa opera gentilitatis astrinxit: ut hoc quod recipitur, uiuendo teneatur: Sint lumbi uestri præcincti. Bene etenim nomine Chananao, qui & gentilem populum procreauit, & interpretatur commutatus, conuersa ad fidem gentilitas designatur: quæ felicissima commutatione, à uitijs ad uirtutes, à diabolo transmigravit ad Christum.

Vnde & in eius laude psalmus quadragesimus quartus scribitur, cuius titulus est: In finem pro his qui commutabuntur filijs Chore, canticum pro delicto. Filij autem Chore, filij caluariæ interpretantur, qui sunt filij dominicæ crucis, dicentes: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce dñi nostri Iesu Christi. Quomodo autem cõmutetur, sequentia psalmi eiusdē docent: ubi dilectus ipse, id est dominus, ecclesiæ dicit: Audi filia & uide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populū tuum & domum patris tui. Cõmutari namq; illam desiderat, quam ut filiam habere ualeat

A ualeat, domū patris prioris: id est, hostis antiqui, iubet obliuisci. a ¶ Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo.] Fortitudo ad tolerandā, per uerforū improbitatem, decor ad exercendam uirtutum gratiā. Decor, quia operatur iustitiā: fortitudo, quia per

omnes electi in nouissimo, carnis immortalitate donati: c & tunc matrem suam quæ eos ex aqua & spiritu sancto deo genuit, beatissimam prædicant, quæ nunc ab infidelibus quasi misera contemnitur. Et reuera sicut Apostolus ait: Si in hac uita tantum sperantes sumus in Christi

sto, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quia uero pro uita alia in præsentem militamus, merito cum apparuerit quod erimus, matrem nostram quæ ex omnibus iustis collecta, una Christi colūba, sponsa & amica uocatur, beatissimam prædicabimur. Surget uir eius, & laudabit eam, dicens in

gulum tradidit Chananæo. Ain. Fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouissimo.

Phe. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Zadik. Cōsiderauit semitas domus suæ, & panem ociosa non comedit. Coph. Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt, uir eius & laudauit eam. Res. Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es uniuersas. Sin. Fallax gratia, &

uana

iudicio: Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c. Qui quidē ipse primitiæ dormientium resurrexit à mortuis, sed in die iudicii manifestus omnibus quos sua laude dignos iudicauerit, quanta sit eiusdem suæ resurrectionis gloria, demonstrabit. Po test hoc quod dicitur: surrexerunt filij eius & beatissimam prædicauerunt: etiam in hoc tempore cōuenienter accipi, cum quilibet fidelium transcens seculi ærumnis, ad cœlestia regna perducitur. Sedere namq; ad humiliatiōnem aliquando, surgere ad gloriā pertinet. Vnde & de Niniuitis dicitur in euangelio: Olim in cinere sedentes poeniterent: id est, in humilitate. Et propheta: A facie manus tuæ solus sedebam, quia comminatione replesti me. Sed & psalmista: Vanum est uobis ante lucem surgere: surgite postquam federitis, qui manducatis panem doloris. Quod est aperte dicere: Quid in præsentem queritis gaudere, quod electis in futuro reseruetur? Nō enim potestis in hac uita: id est, ante lucem supernæ retributiōis, gloriā ueræ felicitatis habere: quin potius postquam hic humiliati fueritis ad tempus, illic uos in perpetuum ueraciter exaltandos sperate, uos quibus amarū est omne quod seculi amatoribus iocundum uidetur & dulce. Surgunt ergo filij ecclesiæ & beatissimam eam prædicant cum cœlestibus bonis sublimati, quanta sit illius patriæ beatitas, cuius participes esse meruerunt, aspiciunt: & hanc debita laudatione in diuina uisione concelebrant. Laudat eam uir eius, cum bona quæ ipse donauit, remunerat. Quibus autem uerbis eam laudet, consequenter ostenditur, cum dicitur: f ¶ Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es uniuersas.] Multas filias, ecclesias dicit hæreticorū, & malorum turbas catholicorum: quæ filia dicuntur, uel Christi uel ecclesiæ: quia & ipsæ sunt dominicis renatae sacramentis, & adoptionem filiorum quam non custodiunt, perceperunt. Vnde & Ioannes ait: De nobis exierūt, sed non erāt ex nobis. Quæ congregauerunt diuitias, uidelicet bonorū operum, orationes, ieiunia, eleemosynas, afflictionē & castimoniam carnis, continentiam linguæ, meditationem scripturarum, & cætera huiusmodi, quæ ueræ sunt diuitiæ spiritus, ubi pura mentis sinceritate geruntur. Vbi autem sine fide, quæ per dilectionem operatur, sunt: nihil agentibus, profunt. Sed & illæ filiæ frustra cōgregarūt diuitias, de quibus dñs ait, Multi dicent mihi in illa die: Domine, dñe, nōne in nomine tuo prophetauimus, & in tuo nomine dæmonia eiecimus, & in tuo nomine uirtutes multas fecimus? Et tunc cōfitebor illis, quia nūquam noui uos, Sed omnes istiusmodi filias, ecclesia catholica supergreditur, quæ fide casta & opere perfectio, redemptoris sui uestigia sectatur. g ¶ Fallax gratia & uana est pulchritudo, mulier timens dominum ipsa laudabitur.] Fallax est gratia laudis quam ab homine accepit, uana pulchritudo charitatis uel operationis bonæ quam hominibus

FF ostentat

dominus ait: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Et beatus Iob: Os autem ueracū replebitur risu. Similem sanè hute sententiā propheta de domino ac saluatore huius fortissimæ mulieris posuit, dicens: Dominus regnauit, decorem induit, induit dñs fortitudinē. Cum enim prædicaret euangelium regni, alijs placebat, alijs displicebat, alijs bene loquebatur, alijs detrahebant, lacerabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decore induit: ad eos quibus displicebat, fortitudinē. Imitare ergo & tu dominū tuum, ut possis esse uestis ipsius: esto cum decore ad eos quibus placent bona opera tua, esto fortis aduersus detractores. b ¶ Os suum aperuit sapientiæ.] Ad hoc tantum loquens os aperuit, ut sapientiam doceret, iuxta illud Apostoli: Omnis sermo malus ex ore uestro nō procedat: sed si quis bonus, ad ædificationē fidei, ut det gratiam audientibus. Vel certe os cordis aperuit ad discendam ab ipsa sapientia interioris ueritatem, quam alios foris doceret. Vtrique autē sensui, quia utrunq; fecit ecclesiā, concinit apte quod sequitur. c ¶ Et lex clementiæ in lingua eius.] Illa uidelicet, ut non statim more legis Moisaicæ peccantes puniret, sed misericorditer ad poenitentiam remedia uocaret. Cuius exemplum clementiæ ab ipso deo & saluatore nostro manifeste percepit, cum oblati ei peccatrice muliere: Si quis, inquit, sine peccato est, primus mittat in illam lapidē. Et sic eam à crimine quod patrarat, sub conditione amplius non peccandi miseratus absoluit. d ¶ Cōsiderauit semitas &c.] Semitas domus suæ considerat, quia cunctas suæ conscientiæ cogitationes subtiliter inuestigat. Panem ociosa nō comedit: quia hoc quod de sacro eloquio intelligēdo perceperat, ante æterni iudicis oculos exhibendo operibus ostēdit. Itē domus fortis mulieris habitatio est patriæ cœlestis. Semitæ domus illius, præcepta iustitiæ, quibus ad æternam uitā mansionem peruenitur. Quas profecto semitas anima bene considerat: cum & diligenter quibus actibus ad superna peruenire debeat, inspicit: & quæ agenda didicit, sedula exercere non desinit. Panē quoq; ociosa non comedit, cum sacrificium dominici corporis percipiens, studet imitari actū quod in mysterio celebrat, multum sollicita ne indigne panem domini comedendo, & calicem bibendo, iudicium sibi manducet & bibat: sed ut patiendo pro Christo ac lachrymas fundendo, bonis quoque actibus insistendo, passionum exemplum ipsius quantum ualet sequatur. Potest & simpliciter accipi, quod panem ociosa nō comedat mulier fortis, iuxta illud Apostoli: Qui non operatur, non manducet, & ipse de se: Quoniam ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt, ministrauerunt manus istæ. Vnde merito luxuriantes uiduas arguens adiungit: Simul autem & ociosæ discūt circuire domus: non solum ociosæ, sed & uerbosæ & curiosæ. e ¶ Surrexerunt filij eius, & beatissimam prædicauerunt, uir eius & laudauit eam.] Quod futurū pro certo nouerat, more prophetico quasi tam factum refert. Surgent enim filij ecclesiæ, uidelicet

1. cor. 13. e

Matth. 23. e

Matth. 12. d

Hier. 15. d

Psal. 126. d

D

1. Ioan. 2. e

Matth. 7. e

A ostentat anima quæ timore caret diuino. At illa consci-
tia uera est laude digna, quæ timorē dei in omnibus ser-
uat. Ipsa est principium cunctarum custoditque uirtutum,
Ecclesi. 1. b scriptura dicente: Timor domini principium sapientiæ. Et
ibid. 7. c iterū: Qui timet deū, nihil negligit. Hinc est enim quod
Iob 31. e idem beatus Iob, & in

prosperitate uirtutib.
incomparabiliter flo-
ruit: & in aduersitati-
bus insuperabilis ho-
stis permāsit, quia ue-
raciter dicere potuit:

Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui
deum, & pondus eius ferre non potui. Fallax ergo est si-
mulatorum gratia: uanus decor, opera stultorum. Eccle-
sia autem quæ in timore incolatus sui tempore conuersa
tur, quoniam ardentes uirtutum lampadas uenienti ad
iudicium suo sponso offert: iure ab eo laudata, ianuam
cum eo regni coelestis intrabit. Qualiter autem eam lau-
det, terminali uersu docetur. *a* ¶ Date ei de fructu ma-
nuum suarum, & laudet eam in portis opera eius. Hæc
sunt enim uerba uiri illius de quo dictum est: Vir eius
& laudabit eam: id est, dñi & saluatoris nostri, qui ange-

uana est pulchritudo, mulier timens dominum ipsa lau-
dabitur. Thau. Date ei de fructu manuum suarum,
& laudent eam in portis opera eius.

lis in fine præcepturus est, ut ecclesiam post huius uitæ
certamen, triturationem, afflictionem terrestriū, ad coe-
lestis regis regni gaudia introducant, ac uitæ immorta-
litis sibi sociam aggregent, iuxta illud euangelicū: Tri-
ticum autem congregate in horreū meum. Date, inquit, *Mat. 13. a*
ei de fructu manuum
suarum: quia fructū
spiritus ferre curauit.
Charitatem, gaudiū, *Gal. 5. d*
pacem, benignitatē,
bonitatem, modestiā,
continentiam, fidem,
patientiam, pro hoc illi debitam rependite mercedē. Et
laudent eam in portis, hoc est, in iudicio, siue in ingressu
patriæ coelestis: nō hominū fauores superuacui, sed ope-
ra ipsa quæ fecit: examināte, probante ac remunerante
illo, cuius hæc donante gratia perfecit. A quo ut laudari
mereamur in futuro: cōcedat ipse propitius, nos cum di-
gnis in præsentī uitā collaudare seruitijs.

Commentariorum in Prouerbia
Salomonis finis.

DIVI HIERONYMI PRESBYTERI IN ECCLESIASTEN
ad Paulam & Eustochium procemium.

Emini me ante hoc ferme quinquennium cum adhuc Romæ essem: & Ecclesiasten
sanctæ Blesillæ legerem: ut eam ad contemptum mundi huius prouocarem: & om-
ne quod in mūdo cerneret, putaret esse pro nihilo: rogatum ab ea ut in morem com-
mentarioli obscura quæq; differerem: ut absq; me posset intelligere quæ legebat.

Itaq; quoniam in procinctu nostri operis subita morte subtracta est: & non meruimus, o Pau-
B la & Eustochium talem uitæ nostræ habere consortem: tantoq; uulnere tunc percussus obmutui:
Nūc in Bethlehem positus angustiori uidelicet ciuitate: & illius memoriæ, & uobis reddo quod
debeo, hoc breuiter admonens, quod nullius auctoritatem secutus sum: sed & de Hebræo trans-
ferens, magis me Septuaginta interpretum consuetudini coaptavi, in his duntaxat quæ non
multum ab Hebraicis discrepabant. Interdum Aquilæ quoq; & Symmachi & Theodotionis
recordatus sum: ut nec nouitate nimia lectoris studiū deterrerem: nec rursus contra conscientia
meam fonte ueritatis omissio, opinionum riuulos confectarer.

COMMENTARIUM
Hieronymi in librum
Ecclesiasten.

VERBA Ecclesiastæ filij David regis Hierusa-
lem. Tribus nominibus uocatus fuisse Salo-
monem,
scriptu-
ra mani-

festissime docet: Paci-
ficum, id est שלמון
Salomonem, &
ידידא idida: hoc
est, dilectum domini:
& quod nunc dicitur
רַחֵם coelest, id est,

Ecclesiasten. *ἱεροκλῆς* autem Græco sermone appella-
tur, qui coctū, id est ecclesiā congregat: quē nos nūcupa-
re possumus cōcionatorē, eo quod loquatur ad populū:
& sermo eius non specialiter ad unum, sed ad uniuersos
generaliter dirigatur. Porro pacificus & dilectus domi-
ni, ab eo, quod in regno eius pax fuerit: & eum dñs dile-
xerit appellatus est. Nā & psalmi quadragesimus quartus
& septuagesimus primus, dilecti & pacifici titulo præno-
tātur. Qui tamen ad prophetiā Christi & ecclesiæ perti-
nentes, felicitatē & uires Salomonis excedūt: tamē secū-
dū historiā super Salomone cōscripti sunt. Is itaq; iuxta

VERBA Ec-
clesiastæ filij
David regis
Hierusalem.

Vanitas

ECCLESIASTES

VERBA Ec-
clesiastæ filij
David regis
Hierusalem.

Vanitas

numerū uocabulorū, tria uolumina adidit, Prouerbia,
Ecclesiasten, & Canticacanticorū. In Prouerbijs paru-
lum docēs, & quasi de officijs per sentētiās erudiēs. Vn-
de & ad filiū eius sermo crebro repetit. In Ecclesiaste ue-
ro maturæ uirū ætatis institutēs, ne quicq; in mūdi rebus

putet esse perpetuū:
sed caduca & breuia
uniuersa quæ cerni-
mus. Ad extremum
iam consummatū ui-
rum & calcato seculo
præparatū, in Cāico
canticorū sponsi iun-
git amplexib. Nisi e-
nim prius reliqueri-

mus uitia, & pōpis seculi renūciantes, expeditos nos ad
aduētū Christi parauerimus, nō possumus dicere: Oscu-
letur me osculo oris sui. Haud procul ab hoc ordine do-
ctrinarū & philosophi sectatores suos erudiūt, ut primū
ethicam doceāt: deinde physicā interpretentur: & quem
in his profecisse perspexerint, ad theologiā usque perdu-
cant. Necnō & hoc diligētius attendendū quod per hos
tres libros auctoris diuersus est titulus. In Prouerbijs enī
notatur: Prouerbia Salomonis filij David regis Israel. In
Ecclesiaste uero: Verba Ecclesiastæ filij David regis Hie-
rusalē: superflūū quippe est hic Israel, qđ male in Græcis
& Latinis